

TÎLCUIREA
EPISTOLEI ÎNTÎ CĂTRE TIMOTEI
A SLĂVITULUI ȘI PEA-LĂUDATULUI APOSTOL PAVEL

de

Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei

tălmăcită din elina veche în cea nouă și
împodobită cu felurite însemnări de către

Nicodim Aghioritul

Pricina epistolei întâi către Timotei¹, după Hrisostom, Teodorit², Teofilact³ și Icumenie⁴

Acest Timotei a fost unul din cei mai adevărați și mai aleși ucenici ai Apostolului Pavel. Și a fost atât de lipit de dragostea învățătorului său, încât a primit ca Pavel să-l taie împrejur din economie, măcar că Pavel propovăduia altora a nu se tăia împrejur și, pentru tăierea împrejur, i-a stat împotriva Apostolului Petru.⁵ Și dumnezeiescul Apostol îl laudă pe Timotei în multe părți ale epistolelor sale.⁶ Și i-a scris această epistolă fiindcă în Efes, unde Timotei a fost cel dintâi episcop, erau niște Creștini⁷ care păzeau cele iudaice și se apucau să-i amăgească pe cei mai proști („simpli”, „neștiutori”,

¹ După Meletie, trimiterea aceasta s-a scris în anul 25 după înălțarea Domnului (în *Istoria Bisericească*). (n. aut.)

² Episcop al Kirului, în veacul al cincilea. (n. m.)

³ Sfințitul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, cu scaunul la Ohrida, care a trăit în veacul al XI-lea. (n. m.)

⁴ Episcop de Trica, pe la anul 990. (n. m.)

⁵ Vezi la capitoul 16 al *Faptelelor*, stihurile 1-2, unde se zice că Timotei a fost fiul unei femei Iudee credincioase și al unui tată Elin, care avea bune mărturii de la frații din Listra și din Iconiu. Pavel a voit ca acesta să vină împreună cu el și, luându-l, l-a tăiat împrejur, din pricina Iudeilor care erau în acele locuri, căci toți știau că tatăl lui era Elin” (n. aut.)

⁶ Drept aceea, le scria Filipenilor despre Timotei așa: „Dar încercarea lui o cunoașteți, căci împreună cu mine a slujit evanghelia, întocmai ca un copil lângă tatăl său” (*Filipeni* 2:22). Iar Corintenilor: „Pentru aceasta l-am trimis la voi pe Timotei, care este fiu al meu iubit și credincios întru Domnul” (*I Corinteni* 2:17). Și iarăși: „Nu cumva să-l defaime cineva, căci lucrează ca și mine lucrul Domnului” (16:11). Iar către Evrei scria despre dînsul: „Cunoașteți pe fratele Timotei slobod” (*Evrei* 13:23). Iar Hrisostom zice: „Și minunile ce se fac acum arată îndrăzneala lui” (în înainte-cuvîntarea tîlcuirii epistolei acesteia). Și poate că Hrisostom înțelege prin „minuni” pe acelea care se fac prin sfințele moaște ale Apostolului Timotei, care atunci se aflau în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopole, mutate din Efes cu porunca împăratului Constantie prin marele mucenic Duca Artemie al Alexandriei. (n. aut.)

⁷ Scriu cu majusculă cuvîntul „Creștin” ca să arăt că el numește un neam osebit, alcătuit din ceibotezați din toate celelalte neamuri. Acesta e *norodul cel nou al lui Dumnezeu, noul Israil*, de vreme ce Iudeii au pierdut această vrednicie atunci cînd s-au lepădat de Hristos-Dumnezeu. (n. m.)

n. m.], propovăduind că se cuvine a păzi *Legea cea Veche*. Marele Pavel îi aduce aminte de aceasta lui Timotei, care știa credința întru Hristos, și îl învață despre *Lege*, poruncindu-i să îi oprească și să-i certe pe aceia ce vorbeau afară de dreapta învățătură. Căci însuși Pavel i-a dat satanei pe Imeneu și pe Alexandru, ca să învețe a nu huli. Și, după ce i-a adus aminte lui Timotei de aceasta, îi rînduiește și unele canoane bisericești: 1) despre rugăciune: cum, unde și pentru ce se cuvine a se ruga Creștinii; 2) că femeile se cuvine a tăcea în biserică și a nu învăța [pe alții], ci mai ales a se învăța; 3) cine și cum se cuvine a fi episcopii, presviterii [preoții] și diaconii; 4) câți ani se cuvine să aibă văduvele cînd se numără împreună în ceata văduvească a Bisericii, și care se cuvin a fi; 5) că cei tineri se cuvine a păzi întreaga înțelepciune și mai bine a se căsători decît a viețui rușinați; 6) că se cuvine să poruncească bogaților să nu cugete înalt și să nu nădăjduiască în bogăția lor; 7) îl îndeamnă să nu mai bea apă și să ia aminte la învățătură, căci vor veni vremuri cînd unii se vor depărta de la credință; 8) îl învață că mîncările sînt curate și că se cuvine a se păzi de prigonirile în cuvinte și de întrebările necurate, întru care lăudîndu-se, unii s-au lepădat de credință. Și la urmă, învățîndu-l cum se cuvine a stăpîni și a ocîrmui norodul, sfîrșește epistola.

Dar poate că s-ar nedumeri cineva pentru ce Pavel nu i-a scris epistole nici lui Sila, nici lui Varnava, nici lui Climent, nici lui Luca, nici altuia din aceia care se aflau împreună cu el întru propovăduire, ci numai lui Timotei și lui Tit? La această nedumerire, cineva ar zice că Pavel îi avea pe aceia încă umblînd împreună cu sine, iar acestora (adică lui Timotei și lui Tit) le încredințase biserici și eparhii și trebuia să le scrie ce se cuvenea să facă și să-i mîngîie cu epistolele sale. Iar dacă te nedumerești – o, cititorule! – de ce Pavel nu îi făcuse pe Apostolii aceștia desăvîrșiți întru toată înțelepciunea, ci iarăși le scrie și îi gătește după ce le încredințase apărarea și oblăduirea norodului, îți răspundem: mai întîi, că nimeni nu este desăvîrșit, ci, chiar învățător de ar ajunge cineva, tot are nevoie a fi povățuit întru multe de către cei mai desăvîrșiți. Și, de altfel, de vreme ce Biserica (norodul lui Hristos) fusese alcătuită de curînd, nu-i era lesne unui episcop a rîndui și a pecetlui toată învățătura, prin viu glas, în sufletele Creștinilor. Și ia aminte că învățătura epistolei acesteia nu este dintre cele mici, ca să se potrivească ucenicilor și celor ocîrmuiți, ci este una de mare cuviință, ce se potrivește învățătorilor și păstorilor.¹

¹ Însemnează că epistola aceasta este a cincea după vremea în care și-a scris Pavel epistolele, după cele două către Tesaloniceni și după cele două către Corinteni – precum zice Teodorit în înainte-cuvîntarea epistolelor lui Pavel. (n. aut.)

Pricina epistolei întâi către Timotei¹, după Hrisostom, Teodorit², Teofilact³ și Icumenie⁴

Acest Timotei a fost unul din cei mai adevărați și mai aleși ucenici ai Apostolului Pavel. Și a fost atât de lipit de dragostea învățătorului său, încât a primit ca Pavel să-l taie împrejur din iconomie, măcar că Pavel propovăduia altora a nu se tăia împrejur și, pentru tăierea împrejur, i-a stat împotriva Apostolului Petru.⁵ Și dumnezeiescul Apostol îl laudă pe Timotei în multe părți ale epistolelor sale.⁶ Și i-a scris această epistolă fiindcă în Efes, unde Timotei a fost cel dintâi episcop, erau niște Creștini⁷ care păzeau cele iudaice și se apucau să-i amăgească pe cei mai proști („simpli”, „neștiutori”,

¹ După Meletie, trimiterea aceasta s-a scris în anul 25 după înălțarea Domnului (în *Is-toria Bisericească*). (n. aut.)

² Episcop al Kirului, în veacul al cincilea. (n. m.)

³ Sfințitul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, cu scaunul la Ohrida, care a trăit în veacul al XI-lea. (n. m.)

⁴ Episcop de Trica, pe la anul 990. (n. m.)

⁵ Vezi la capitolul 16 al *Faptelor*, stihurile 1-2, unde se zice că Timotei a fost fiul unei femei Iudee credincioase și al unui tată Elin, care avea bune mărturii de la frații din Listra și din Iconiu. Pavel a voit ca acesta să vină împreună cu el și, luându-l, l-a tăiat împrejur, din pricina Iudeilor care erau în acele locuri, căci toți știau că tatăl lui era Elin” (n. aut.)

⁶ Drept aceea, le scria Filipenilor despre Timotei așa: „Dar încercarea lui o cunoașteți, căci împreună cu mine a slujit evanghelia, întocmai ca un copil lângă tatăl său” (*Filipeni* 2:22). Iar Corintenilor: „Pentru aceasta l-am trimis la voi pe Timotei, care este fiu al meu iubit și credincios întru Domnul” (*1 Corinteni* 2:17). Și iarăși: „Nu cumva să-l defaime cineva, căci lucrează ca și mine lucrul Domnului” (16:11). Iar către Evrei scria despre dînsul: „Cunoașteți pe fratele Timotei slobod” (*Evrei* 13:23). Iar Hrisostom zice: „Și minunile ce se fac acum arată îndrăzneala lui” (în înainte-cuvîntarea îlcuirii epistolei acesteia). Și poate că Hrisostom înțelege prin „minuni” pe acelea care se fac prin sfințele moaște ale Apostolului Timotei, care atunci se aflau în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopole, mutate din Efes cu porunca împăratului Constantie prin marele mucenic Duca Artemie al Alexandriei. (n. aut.)

⁷ Scriu cu majusculă cuvîntul „Creștin” ca să arăt că el numește un neam osebit, alcătuit din ceibotezați din toate celelalte neamuri. Acesta e *norodul cel nou al lui Dumnezeu, noul Israel*, de vreme ce Iudeii au pierdut această vrednicie atunci cînd s-au lepădat de Hristos-Dumnezeu. (n. m.)

n. m.], propovăduind că se cuvine a păzi *Legea cea Veche*. Marele Pavel îi aduce aminte de aceasta lui Timotei, care știa credința întru Hristos, și îl învață despre *Lege*, poruncindu-i să îi oprească și să-i certe pe aceia ce vorbeau afară de dreapta învățătură. Căci însuși Pavel i-a dat satanei pe Imeneu și pe Alexandru, ca să învețe a nu huli. Și, după ce i-a adus aminte lui Timotei de aceasta, îi rînduiește și unele canoane bisericești: 1) despre rugăciune: cum, unde și pentru ce se cuvine a se ruga Creștinii; 2) că femeile se cuvine a tăcea în biserică și a nu învăța [pe alții], ci mai ales a se învăța; 3) cine și cum se cuvine a fi episcopii, presviterii [preoții] și diaconii; 4) cîți ani se cuvine să aibă văduvele cînd se numără împreună în ceata văduvească a Bisericii, și care se cuvin a fi; 5) că cei tineri se cuvine a păzi întreaga înțelepciune și mai bine a se căsători decît a viețui rușinați; 6) că se cuvine să poruncească bogăților să nu cugete înalt și să nu nădăjduiască în bogăția lor; 7) îl îndeamnă să nu mai bea apă și să ia aminte la învățătură, căci vor veni vremuri cînd unii se vor depărta de la credință; 8) îl învață că mîncările sînt curate și că se cuvine a se păzi de prigonirile în cuvinte și de întrebările necurate, întru care lăudîndu-se, unii s-au lepădat de credință. Și la urmă, învățîndu-l cum se cuvine a stăpîni și a ocîrmi norodul, sfîrșește epistola.

Dar poate că s-ar nedumeri cineva pentru ce Pavel nu i-a scris epistole nici lui Sila, nici lui Varnava, nici lui Climent, nici lui Luca, nici altuia din aceia care se aflau împreună cu el întru propovăduire, ci numai lui Timotei și lui Tit? La această nedumerire, cineva ar zice că Pavel îi avea pe aceia încă umblînd împreună cu sine, iar acestora (adică lui Timotei și lui Tit) le încredințase biserici și eparhii și trebuia să le scrie ce se cuvenea să facă și să-i mîngîie cu epistolele sale. Iar dacă te nedumerești – o, cititorule! – de ce Pavel nu îi făcuse pe Apostolii aceștia desăvîrșiți întru toată înțelepciunea, ci iarăși le scrie și îi gătește după ce le încredințase apărarea și oblăduirea norodului, îți răspundem: mai întîi, că nimeni nu este desăvîrșit, ci, chiar învățător de ar ajunge cineva, tot are nevoie a fi povățuit întru multe de către cei mai desăvîrșiți. Și, de altfel, de vreme ce Biserica (norodul lui Hristos) fusese alcătuită de curînd, nu-i era lesne unui episcop a rîndui și a pecetlui toată învățătura, prin viu glas, în sufletele Creștinilor. Și ia aminte că învățătura epistolei acesteia nu este dintre cele mici, ca să se potrivească ucenicilor și celor ocîrmiuți, ci este una de mare cuviință, ce se potrivește învățătorilor și păstorilor.¹

¹ Însemnează că epistola aceasta este a cincea după vremea în care și-a scris Pavel epistolele, după cele două către Tesaloniceni și după cele două către Corinteni – precum zice Teodorit în înainte-cuvîntarea epistolelor lui Pavel. (n. aut.)

CAPITOLUL I

1. Pavel, Apostolul lui Iisus Hristos, după porunca lui Dumnezeu Mîntuitorul nostru

Fiindcă urmează a-i da lui Timotei legiuiri și rînduiri, Pavel se vestește pe sine Apostol încă de la începutul epistolei, ca să facă cuvîntul său vrednic de crezare, ca și cum ar zice: Nu voi grăi de la sine-mi, ci voi zice cuvintele lui Hristos, ale Celui ce m-a trimis să propovăduiesc. Așadar – o, Timotei! – vezi să nu te arăți neascultător! Și, fiindcă dregătoria de apostol era mare, pentru a nu arăta că se mîndrește cu aceasta, mai departe zice: „după porunca lui Dumnezeu”, adică: Nu am răpit – zice – dregătoria apostolească, ci aceasta e datorie a mea neapărată, eu împlinind poruncă dumnezeiască. Căci zicerea „după poruncă” este mult mai lucrătoare decît zicerea „chemat” pe care o zice în alte epistole, adică: „Pavel, chemat Apostol” (*Romani* 1:1). Nu se vede însă în nici un loc din *Scripturi* să-i fi poruncit lui Pavel Dumnezeu-Părintele, ci Hristos, Care i-a zis: „Mergi, că Eu te voi trimite la «neamuri»¹, departe” (*Fapte* 22:21) și: „Să nu te temi. Pavele, că trebuie să stai înaintea chesarului” (*Fapte* 27:24). La fel zice despre Pavel și Duhul cel Sfînt: „Osebiți-i Mie pe Varnava și pe Saul pentru lucrul la care îi chem” (*Fapte* 13:2). Dar poruncile Fiului și ale Duhului sînt și ale Părintelui, căci ființa și cinstea Lor este întocmai la fel, precum se arată și din următoarele cuvinte:

și a Domnului Iisus, nădejdea noastră.

Vezi – o, cititorule! – că porunca dată lui Pavel este și a Tatălui, și a Fiului? Căci și David a zis despre Tatăl: „nădejdea tuturor marginilor pămîntului” (*Psalms* 64:6) și însuși Pavel zicea aceasta, în alt loc: „am nădăjduit în Dumnezeu cel viu” (*1 Timotei* 4:10). Iar aici, el îl numește „nădejde a noastră” pe Hristos, ca noi să învățăm că toate însușirile firești ale Tatălui sînt și ale Fiului, după ceea ce El e Dumnezeu. Și la vreme convenită a alăturat Pavel aici numirile acestea, adică pe a „Mîntuitorului” la Tatăl și pe a „nădejdi” la Fiul. Căci învățătorul și păstorul se luptă cu multe greutăți și ispite, de vreme ce tot războiul diavolului și al oamenilor răi și păgîni se face împotriva lui; fiindcă învățătorul și păstorul, biruind și obosindu-se,

¹ *Sfînta Scriptură* numește „neamuri” toate noroadele lumii care nu primiseră cuvîntul adevărului, spre deosebire de „Israil”, întîiul norod ales al lui Dumnezeu. Acum, „Israil” este norodul Creștinilor. (n. m.)

va cădea mai cu lesnire și astfel se vor birui și ucenicii păstoriți de el, precum este scris: „Bate-voi păstorul, și se vor risipi oile” (*Zaharia 13:7*). De aceea, Pavel îl mîngîie aici pe învățătorul și păstorul Timotei și-i zice: O, Timotei! – nu se cuvine a te întrista pentru ispите, fiindcă nu avem ca mîntuitor un om, ci pe Însuși Dumnezeu-Tatăl, Care ne va mîntui de primejdii și de ispите în grabă. Și, chiar dacă nu ne vom mîntui curînd de primejdiile acestea, totuși trebuie să nădăjduim cele bune, căci nădejdea noastră este ne-rușinată, fiind Însuși Hristos. Căci noi, oamenii, ne mîngîiem și putem să suferim primejdiile în două chipuri: sau pentru că scăpăm de acestea curînd, sau pentru că avem bune nădejdi a scăpa de ele în viitor.

2. Lui Timotei, adevăratului fiu întru credință:

Adică: Ție, Timotei, celui ce te-ai născut ca fiu al meu prin credință, îți zic: Har fie ție, milă și pace! Căci aici, prepoziția „întru” este în loc de „prin”, cum descoperit zice Pavel în alt loc: „căci prin evanghelie¹ v-am născut” (*1 Corinteni 4:15*).²

Și, lăudîndu-l pe Timotei, nu l-a numit numai „fiu”, ci „fiu adevărat”, ceea ce se înțelege în două chipuri: o dată, că Timotei păzea asemănarea cu Pavel mai mult decît ceilalți ucenici ai acestuia; apoi, că Pavel îl iubea pe Timotei cu adevărat. Și prea-înțelepțește a pus zicerea „întru credință”, ca mai mult să-l îndemne pe Timotei către aceasta. Căci zice: Dacă tu – o, Timotei! – ai arătat de la început atît de multă credință, încît prin aceasta te-ai făcut fiu al meu cu adevărat, cu mult mai vîrtos se cuvine să te înarmezi cu credința acum și să nu te birui, nici să te tulburi de ispите! Fiindcă aceasta este însușirea credinței celei statornice, a nădăjdui pentru cele viitoare, anume că are să se sloboadă de ispите și că nu va cădea.

har, milă, pace

Nicăieri nu a pus Pavel mila la începutul scrisorilor sale, decît numai aici. Și a făcut aceasta pentru două pricini. Întîi, ca să se roage mai mult pentru fiul său duhovnicesc, pentru Timotei, din multa iubire părintească

¹ Nu e vorba de vreo carte a *Evangheliei*, ci de buna-vestire a mîntuirii oamenilor prin Iisus Hristos. (*n. m.*)

² Pentru aceasta zice și înțeleptul Teodorit: „Foarte potrivit a însoțit credința cu [prepoziția «prin»], care arată atîmarea. Pentru că nu firea, ci credința l-a făcut pe Timotei fiu al lui Pavel, căci, crezînd în dumnezeiasca propovăduire, el s-a învrednicit a-l numi pe dumnezeiescul Apostol «tată».” (*n. aut.*)

pe care o avea către dînsul, pentru care se temea și tremura cum tremură orice părinte pentru fiul său. De aceea îi și porunca să se îngrijească de stomacul său și să nu bea apă. Și alta, ca să arate că învățătorii și păstorii norodului au trebuință de mai multă milă decît ceilalți oameni.¹

de la Dumnezeu-Părintele nostru și de la Domnul Iisus Hristos Domnul nostru.

Cu aceste cuvinte, Pavel îl mîngîie iarăși pe Timotei, zicînd: Dacă Dumnezeu este Părintele nostru, e arătat că El ne poartă de grijă ca pentru fiii Săi, astfel încît ne va milui și ne va dăruir darul Său, încît toți să fim dăruiri de către El și să avem pace despre vrăjmașii noștri.

3. Pe cînd mă duceam în Machidonia, te-am rugat să rămîi în Efes,

O, cititorule! – vezi blîndețea și bunătatea fericitului Pavel, căci nu vorbește către Timotei ca un învățător, ci ca un prieten rugător, zicînd: „te-am rugat”, iar nu: „ți-am poruncit”. Căci învățătorii se cuvine a folosi un asemenea dulce cuvînt către adevărații și iubiții lor ucenici, iar către ucenicii răi și neadevărați, se cuvine a folosi alte cuvinte, înfruntătoare și aspre. Și Pavel îl rugase pe Timotei să rămînă în Efes fiindcă epistola trimisă Efesenilor nu era de ajuns ca să-i îndrepteze, oamenii obișnuind a se arăta defăimători către scrisorile neînsuflețite. Sau poate că l-a rugat pe Timotei să rămînă în Efes încă mai înainte de a trimite epistola către Efesenii. Însă este nedumerire și întrebare dacă, rugîndu-l să rămînă în Efes, Pavel l-a așezat pe Timotei în scaun ca episcop al Efesului. Și se vede că așa a fost, căci zice mai departe:

ca să poruncești unora să nu învețe învățături străine,

Pavel nu i-a zis lui Timotei: „să-i rogi”, ci: „să le poruncești”, cuvînt care este mai aspru. Și nu i-a arătat anume pe cei ce învățau lucruri străine, ca, prin vădire, să nu-i facă mai fără de rușine. Iar a învăța lucruri străine este a aduce învățături mincinoase și plăsmuite în lăuntru dreptei și adevăratei învățături a evangheliei. Căci erau oarecari apostoli mincinoși din-

¹ Despre zicerea „har vouă”, vezi la capitolul I, stih 3, al celei dintîi către Corinteni. Acolo zice doar: „har vouă”, iar aici: „har, milă și pace”, adică: Eu, Pavel, zic ție, lui Timotei, să-ți fie har, milă și pace – în loc de: Te salut și te îmbrățișez – pe care obișnuim noi a le scrie la începutul epistolelor. (n. aut.)

tre Iudei care învățau cele ale *Legii* pentru iubirea de slavă, voind a fi nu-miți învățători.

4. nici a lua aminte la basme

Aici, Apostolul nu numește „basmе” *Legea cea Veche* – să nu fie! –, ci păzirile iudaice și dogmele mincinoase și de rea socotință.¹

și la genealogii nesfârșite,

Apostolii cei mincinoși din Iudei numărau înșirînd strămoșii și răs-strămoșii neamului lor, ca să capete slavă și cinste. Și a numit numărătoarea neamurilor acestora „nesfârșite genealogii” fie pentru că neamurile lor se suie pînă la multe vremi vechi, fie pentru că acestea nu aveau nici o margine și sfârșit lesne de cuprins cu mintea.² E de înțeles însă că Pavel îi arată aici în chip ghicitoresc și pe Elini, căci basmele și genealogiile zeilor și ale eroilor lor mincinoși erau însușiri ale Elinilor, care cercetau genealogiile Pelopidelor de la „Pelops” și ale Checropidelor de la „Checrops” și altele ale altora.³

care dau mai mult întrebări decît iconomia lui Dumnezeu cea întru credință.

Adică: Dumnezeu a iconomisit să-i primească pe toți oamenii – și pe Iudei, și pe „neamuri” – prin credință. Iar cei mai sus ziși pun întrebări care dezleagă iconomia aceasta a lui Dumnezeu. Sau, zice că Dumnezeu a voit a ne face daruri mari și mai presus de fire, arătînd întru noi o iconomie minunată și nepovestită. Și credința primește această iconomie a bunătății lui Dumnezeu, iar genealogiile de mai sus nu o primesc, ci pricinuesc numai întrebări, prigoniri și nedumeriri de vorbe, de pildă: Dar cum este cu putință a se face aceasta? Și: Cum putem să credem bunătățile ce au să fie? – și altele asemenea. Deci întrebările prigonitoare în cuvînt și nedumeriri-

¹ Și Teodorit zice așa: „Însă «basmе» nu a numit învățătura *Legii*, ci tălcuirea ei iudaică”. (n. aut.)

² Același Teodorit zice că cei ce crezuseră din Iudei, mîndrindu-se pentru cunoștința *Testamentului Vechi*, îi întrebau pe Creștinii din „neamuri”, înfruntîndu-i ca pe niște ne-învățați întru cuvintele dumnezeiești și apucîndu-se să-i înduplece a păzi petrecerea vieții după *Lege*. Și ei numărau neamurile lui Avraam și ale lui David, cercetînd dacă Hristos S-a născut cu adevărat din aceștia după trup. (n. aut.)

³ Și Coresi zice că Evreii cercetau genealogiile, cum se vede în cartea lui Ezdra și a lui Neemia, căutînd să afle din care neam are să Se nască Mesia, adică Hristos, iar acum nu se mai îngrijesc pentru ele, pentru că Hristos a venit. (n. aut.)

Je de acest fel gonesc credința, care este „o învoire fără îndoială a inimii”, cum o hotărăște marele Vasilie.¹ Însă poate cineva ar zice: Atunci, de ce a zis Domnul: „Căutați, și veți afla!” (*Matei 7:7*) și: „Cercetați *Scripturile!*” (*Ioan 5:39*)? La care răspundem că Domnul a zis: „căutați!” ca să cerem de la Dumnezeu cererile noastre cu dor fierbinte, nu ca să căutăm răspuns la întrebări prigonitoare și la nedumeriri nebunești. La fel, a zis: „cercetați *Scripturile!*”, ca să învățăm și să știm amăruntimea² *Scripturilor*, și astfel să încetăm nedumeririle și întrebările prigonitoare.

5. Iar scopul poruncii este dragostea din inimă curată,

Zice: O, fiul meu Timotei! – dacă tu le poruncești celor păstoriți de tine să nu predea alte învățături, vei sădi întru dînșii dragostea. Și iarăși, dacă vei sădi în inimile lor dragostea, negreșit va pieri dintre dînșii orice dogmă rău-slăvitoare și stricată. Căci, mai înainte, se afla între dînșii zavistic, ne-aflându-se dragostea; iar apoi, din zavistic, se năștea între dînșii iubirea de stăpînire și de slavă; și, din iubirea de stăpînire, se năștea a voi să învețe cuvinte răzvrătite și strîmbe și din aceasta se pricinuiau eresuri. Ci acum, dimpotrivă, sădindu-se între dînșii dragostea, toate acestea se strică. Vezi însă – o, cititorule! – că Pavel cere ca îndatorire a Creștinilor să aibă dragoste curată și adevărată nu numai în cuvinte, ci și cu inima, anume cu ini-

¹ Așa zice marele Vasilie: „Credința este o învoire fără îndoială a celor auzite întru încredințarea adevărului celor propovăduite cu darul lui Dumnezeu” (*Cuvînt despre credință*, în cele postnicești). Pentru aceasta zice și dumnezeiescul Hrisostom: „Să nu luăm dar aminte la întrebări, fiindcă de aceea ne numim «credincioși», pentru a crede fără îndoială cele ce se zic. Căci, dacă cele ce se zic ar fi omenești, ar trebui să le iscodim cu de-adinsul; dar, de vreme ce sînt ale lui Dumnezeu, trebuie numai a le cinsti și a le crede. Iar de nu vom crede, nu ne vom îndupleca nici că este Dumnezeu, căci cum știi că este Dumnezeu dacă îți ceri dare de seamă? Aceasta este cea dintîi dovadă a cunoașterii lui Dumnezeu, a crede întru cele ce se zic fără dovadă și arătări. Aceasta o știau și Elinii, căci credeau în zei cu toate că nu aveau dovezi. Și ce zic de zei? Făceau aceasta față de un om vrăjitor și fermecător, Pitagora, care spunea: «Eu am zis!», ținîndu-și gura cu degetul [peste] buzele strînse, și tuturor celor ce treceau le porunca să tacă, la capiște fiind scrisă deasupra tăcerea” (*Cuvîntul înțîi la aceasta*). Căci Egiptenii [de la care învățase Pitagora eresurile sale drăcești, *n. m.*] aveau deasupra ușii capiștilor un idol ce se chema „Arpocrat”, care-și ținea mîna la gură, arătînd cu aceasta că cei ce intrau acolo trebuie să tacă și să nu întrebe, nici să facă cunoscute tainele religiei lor. Despre aceasta, potrivit a zis și dumnezeiescul Diadoh: „Cercetîndu-l, adîncul credinței se învăluie, iar privindu-se cu așezare simplă, se limpezește. Căci, fiind adîncul credinței, apa uitării relexor nu suferă a fi privită de înțelegerile cele iscoditoare, iar cu simplitatea minții înotăm prin apele ei, ca astfel să ajungem la limanul vocii lui Dumnezeu” (capitolul 22). (*n. aut.*)

² Adică: „cele mărunte”. Așa e firesc. „R”-ul s-a ivit prin atracția „n”-ului, și a ieșit „amăruntime”. (*n. m.*)

mă curată, nevicleană, neumbrită de fățarnicie, ci alcătuită cu o astfel de așezare, încît să împreună-pătîmească relele întîmplări ale aproapelui.

din conștiință bună și din credință nefățarnică,

De vreme ce dragostea se întinde și între oamenii cei răi, căci și furii îi iubesc pe furi și curvarii pe curvari – dragoste care nu se face din conștiință bună, ci rea și vicleană; nici din credință nefățarnică și adevărată, ci fățarnică și mincinoasă – Pavel zice aici că dragostea Creștinilor trebuie a se naște din conștiință bună și din credința nefățarnică întru Dumnezeu. Căci cel ce crede în Dumnezeu cu adevărat, fără fățarnicie, acela niciodată nu rabdă a ieși din adevărata dragoste, care îi iubește și-i îmbrățișează pe toți – și buni, și răi. Iar dragostea celor răi este mincinoasă și de aceea ei nu-i iubesc pe toți, ci chiar îi urăsc și le fac rău celor mai mulți. Aceasta e pricina pentru care furii și ucigașiiucid și răpesc lucrurile aproapelui lor. Și, din această zicere a Apostolului, trebuie a încheia că cine nu are dragostea aceasta nu este Creștin.¹

6. de la care greșind, unii s-au abătut în vorbe deșarte,

„A greși”, adică a nu nimeri, se zice despre aceia ce nu nimeresc cînd dau cu arcul, aruncînd săgeți la țintă. Așadar, Apostolul zice că și aici, la viețuirea după Hristos, fiecare Creștin trebuie să nimerescă de-a dreptul la semnul și ținta creștinismului. Și care este aceasta? Credința cea curată și dragostea! Însă unii Creștini – zice – n-au nimerit și, greșind ținta aceasta a credinței și a dragostei, s-au povîrmit și au căzut în cuvinte zadarnice². Dar cum au căzut? O spune mai departe:

7. vrînd a fi învățători ai Legii,

Adică: Au căzut în cuvinte zadarnice pentru că bolesc din iubire de stăpînire și au în inimă îndrăgire de slavă, dar nu ar fi fost așa dacă ar fi avut dragoste și credință în sufletul lor.³

¹ De aceea zice Coresi că dragostea de acest fel, care se naște din inimă curată și din conștiință bună, defaimă moartea ca pe un lucru de nimic. Pentru aceasta, murînd, Avva Ilarion zicea (după Ieronim): „O, suflete! – nu te teme a ieși din trup, căci, iată, șaptezeci de ani ai slujit lui Dumnezeu.” Și Pavel zicea: „Nevoința cea bună m-am nevoit, calea am săvîrșit-o, deci mi se păstrează cununa dreptății” (2 Timotei 4:7). Și mucenicii socoteau moartea o desfătare. (n. aut.)

² Iar Icumenie zice că ceea ce numea mai sus „întrebări și genealogii”, acum numește „cuvinte zadarnice”. (n. aut.)

³ Iar Teodorit zice că aceștia erau din Iudei și nu erau învederat potrivnici ai credinței, ci credeau în Domnul, dar stricau învățătura evanghelică și socoteau cugetările lor a fi mai înțelepte decît dumnezeieștile cuvinte ale *Scripturilor*. (n. aut.)

neînțelegînd nici cele ce zic, nici cele despre care adeverează.

Aici, dumnezeiescul Apostolul îi defaimă pe învățătorii de cele străine, zicînd că nu știau scopul *Legii Vechi*, nici vremea pînă la care stăpînea și domnea *Legea*. Atunci, dacă ei greșeau din neștiință, de ce îi osîndești – o, fericite Pavele? Îi judec – zice – fiindcă neștiința lor este de voie și e pricinuită din iubirea lor de stăpînire și dintru a nu voi să aibă dragoste către frații lor. Și, fiindcă voiesc – zice – să fie puitori și învățători de *Lege*, se orbesc de patima iubirii de slavă și nu cunosc care este scopul *Legii*. Prin urmare, ei înșiși sînt pricinuitoarii neștiinței lor și pentru aceasta sînt vrednici de osîndă. Dar pentru care lucruri adeverează? Poate pentru curățările, spălările și celelalte luări-aminte pe care le rînduia *Legea*.

8. Știm însă că *Legea* este bună dacă cineva o folosește legiuit,

Zice: Știm că *Legea cea Veche* a lui Dumnezeu este bună și sfîntă, însă dacă e folosită legiuit, anume dacă cineva nu doar îi tîlmăcește cuvintele, ci o împlinește și cu faptele. Căci cel ce învață cele ale *Legii*, dar nu le face, acela folosește *Legea* în chip nelegiuit. Sau, după altă tîlmăcire, cineva folosește *Legea* în chip legiuit atunci cînd se povățuiește prin *Lege* către Dătătorul și Împlinitorul *Legii*, Hristos. Fiindcă *Legea*, neavînd putere să-i îndrepte pe oameni, îi trimitea și îi povățuia pe cei ce o păzeau la Hristos, Cel care îndreptează. Și acesta a fost tot scopul și sfîrșitul *Legii*, să-i povățuiască pe oameni la Hristos, căci zice: „Sfîrșitul *Legii* este Hristos” (*Romani* 10:4). Deci acela folosește *Legea* în chip legiuit (adică așa cum poruncește însăși *Legea*), care-L alege mai bine pe Hristos decît *Legea*.

9. știind că *Legea* nu-i este pusă dreptului,

Zice: Nu omului cel drept i s-a pus *Legea*, fiindcă dreptul nu așteaptă să învețe de la *Lege* că se cuvine a face binele, ci știe aceasta din conștiința sa cea bună din lăuntru și din darul Duhului ce locuiește în inima sa, și de aceea nici nu se teme de pedeapsă. Și să înțelegi că aici Apostolul îl numește „drept” pe omul ce a săvîrșit fapta bună, și care urăște răutatea și iubește bunătatea nu pentru frica și pedeapsa *Legii*, ci pentru binele și fapta bună însăși. Pe acela care face fapte bune mai mari decît cel învățat de *Lege*, fiindcă acesta nu primește a avea ca pedepsitor și învățător *Legea cea Veche*, care îngrozește [„amenință”, *n. m.*] să-i schingiuiască pe cei ce o calcă. Nu! – ci are o cugetare vitează și mărime de suflet întru sine, cu care

covârșește *Legea* cea copilărească, adică potrivită copiilor și începătorilor. Căci, de pildă, doctorul nu s-a făcut ca să-i vindece pe cei sănătoși, ci pe cei bolnavi și răniți; nici zăbala nu s-a făcut pentru calul cel blînd și supus, căci acela merge drept și fără zăbală, ci pentru cel sălbatic și nesupus.¹ La fel, nici *Legea* nu s-a făcut pentru cei sănătoși și drepecți, ci pentru păcătoșii cei nesupuși și neputincioși.

ci celor nelegiuți, și nesupușilor, și necinstitorilor, și păcătoșilor, și ocăritorilor de părinți, și ocăritorilor de mame și ucigătorilor de oameni;

10. curvarilor, sodomișilor, tîlharilor, mincinoșilor și călcătorilor de jurdîmînt

Aici, Apostolul înșiră păcatele după fel, ca să-i înduplece să se rușineze pe cei din Iudei. Căci *Legea* avea putere asupra răilor de acest fel, și Iudeii ce urmau *Legea* aveau toate aceste păcate. Căci cum nu erau necinstitori de Dumnezeu Iudeii, care adeseori se închinau idolilor și-i jertfeau pe fiii lor demonilor? Căci zice: „Au jertfit pe fiii și pe fiicele lor dracilor” (*Psalms 105:35*). Sau cum nu erau ucigași aceia care îi împroșcau cu pietre pe Moisi, pe Aaron, pe Iisus al lui Navi și pe Halelo? – căci zice: „Toată adunarea a zis să-i ucidă pe aceștia” (*Numeri 14:10*). Și cei ce îi ucideau pe Prooroci (*Cartea a 3-a a împărașilor 19:10*)? Și cei ce își aveau mîinile pline de sîngiuri? – căci zice: „Mîinile voastre sînt pline de sîngiuri” (*Isaia 1:15*). La fel, Iudeii erau încă și ocăritori de părinți, cum mai ales Avesalom a stat asupra tatălui său David. Și erau nesupuși și fără de lege și aveau toate celelalte rele pe care le numără aici Apostolul una după alta, cum va înțelege aceasta cineva dacă va citi istoria *Sfîntei Scripturi*. Așadar pentru această pricină s-a dat *Legea* Iudeilor celor păcătoși, ca să oprească răutatea lor, lucru pe care Pavel îl însemna și în altă parte, zicînd: „Deci ce e *Legea*? Ea s-a adăugat pentru călcare” (*Galateni 3:19*). Iar drepecții nu au nevoie de *Legea cea Veche*, fiindcă ei nu se abat să calce poruncile și nu fac păcatele cele zise.

și a tot ce se împotrivește învățaturii celei sănătoase

Cu toate că patimile și răutățile zise mai sus erau de ajuns, totuși Apostolul nu s-a mulțumit numai cu acelea, ci a zis și cuprinzător îndeobște că

¹ Iar Coresi mai zice cum Hrisostom înțuiește că dreptul nu este sub *Lege*, ci deasupra *Legii*. [...] (n. aut.)

Legea s-a rînduit asupra oricărei alte patimi care este împotriva sănătoasei învățături a evangheliei. Și, din zicerea aceasta a Apostolului, se arată că toate patimile zise mai sus își au intrarea și începutul din dogme rele și stricate, fiindcă acestea sînt potrivnice dreptelor și sănătoaselor dogme ale evangheliei.

11. după evanghelia slavei fericitului Dumnezeu

Zicerea aceasta se unește cu cea de mai sus, așa: „și a tot ce se împotrivesc învățurii celei sănătoase care este după evanghelie”. Dar de ce numește Pavel evanghelia „evanghelie a slavei”? El zice așa pentru aceia ce se rușinau și socoteau a fi necinste goanele pentru evanghelie și patimile pentru Hristos. Deci Pavel arată prin acest cuvînt că a pătimi cineva și a fi gonit pentru Hristos este slavă. Sau, zice „evanghelie a slavei” și pentru că aceasta pricinuieste slava ce va să fie în ceruri, zicînd: Deși patimile au rușine în viața aceasta, totuși au slavă și cinste întru cea viitoare, iar slava aceasta ne-o bine-vestește și ne-o arată evanghelia [buna-vestire a lui Hristos, *n. m.*], căci orice bună-vestire e o veste pricinuitoare de bucurie a bunățăților viitoare, nu a celor de față. Sau, numește „slavă a lui Dumnezeu” slujba și credința întru Dumnezeu, și dogma și cugetarea cea bine-cinstitoare de Dumnezeu pe care le învață propovăduirea evanghelică.¹

care mi s-a încredințat mie.

Zice: Mie mi s-a încredințat propovăduirea evangheliei, iar nu apostolilor mincinoși, căci „evanghelia” lor este evanghelie de rușine, nu de slavă.

12. Și har cunosc lui Hristos Iisus Domnul nostru, Cel ce m-a împunernicit,

Fiindcă a zis mai sus: „evanghelia care mi s-a încredințat mie”, ca să nu pară că se mîndrește și se fălește, Apostolul pune aici totul în seama lui Dumnezeu, zicînd: Lui Hristos Iisus să-i fie har, Celui care mi-a dat pu-

¹ Tîlcuind aceasta, Teodorit zice: „A arătat că cele de nevoie ale *Legii* sînt unite și învoite cu evanghelia, iar acestea sînt: «Să nu prea-curvești!», «Să nu ucizi!», «Să nu furi!» și cele ca acestea. Iar de prisos ale *Legii* sînt cele despre jertfe, și zile, și morți, și leproși, și cele asemenea, a căror împlinire a însoțit-o cu locul cei ațerosit, adică cu Ierusalimul. Căci acolo a zis să se adune [Iudeii] și să facă acele trei mari praznice – Paștele, Cincizecimea și Înfigerea corturilor – și celelalte obiceiuri ale *Legii*, ca, desființîndu-se acela [Ierusalimul cu Biserica lui Solomon, *n. m.*], să se arate și desființarea acestora.” (*n. aut.*)

tere să iau asupra-mi sarcina evangheliei. Căci a sta cineva să se lupte în toate zilele cu primejdiile aducătoare de moarte nu este însușire a nepuinței omenești, ci a puterii dumnezeiești. Acest cuvînt smerit al lui Pavel este cu adevărat smerită-cugetare, iar smerenia noastră e numai cuvîntare de smerenie, adică noi nu avem smerenie în cugetul nostru, ci numai în cuvinte.¹

că m-a socotit credincios și m-a pus în slujbă pe mine,

Poate că cineva ar fi zis: Dacă totul este al lui Dumnezeu și noi nu aducem nimic, atunci de ce Dumnezeu l-a făcut pe Pavel atât de mare și de minunat, iar pe luda nu? Ca să surpe împotrivirea aceasta, dumnezeiescul Apostol zice: Hristos nu m-a împuternicit la împlinire, adică fără judecată, ci pentru că m-a aflat credincios, adică vrednic de a mi se încredința această bună-vestire. Și a zis: „Hristos m-a socotit credincios”, cu aceasta umbrind iarăși fapta sa bună, zicînd: Nu spun că am fost credincios, ci că Hristos m-a judecat că sînt astfel. De unde este arătată aceasta? Pentru că m-a pus, adică m-a rînduit în slujbă; căci cum m-ar fi rînduit, dacă nu ar fi cunoscut că sînt vrednic pentru aceasta? Așa fac și iconomiile caselor mari ale stăpînitorilor, fiindcă și aceia cunosc har stăpînitorilor lor pentru că le-au încredințat iconomia și ocîrmuirea averilor. Iar semnul iconomiei acesteia este a se arăta ei mai credincioși și mai iscusți decît toți ceilalți casnici. De aceea i-a zis Dumnezeu lui Anania despre Pavel: „Mergi, căci vas al alegerii Îmi este acesta, a purta numele Meu înaintea «neamurilor», și a împărățiilor și a fiilor lui Israil” (*Fapte* 4: 15). Deci Pavel era iscusit spre a purta numele lui Hristos, dar a luat și putere de la Hristos spre a săvîrși aceasta. Căci cel ce voiește a purta numele cel mare al lui Hristos trebuie să aibă multă și mare putere, încît să poată sădi acest sfînt nume în sufletele oamenilor. Și acela poartă numele lui Hristos, care înțelege, zice și face toate înțelegerile, cuvintele și faptele lui după vrednicia numelui lui Hristos, adică cel ce folosește toate lucrurile sale cu sfințenie, precum sfînt este și numele lui Hristos pe care îl poartă. Iar cel ce nu face așa nu poartă numele lui Hristos, căci cum ar purta numele lui Hristos acela care nu-L are pe Hristos

¹ Pentru aceasta scria și dumnezeiescul Isidor Pelusiotul, zicînd: „Fii smerit cugetător, nu smerit cuvîntător!” (în epistole). Se cuvine însă a se smeri cineva și cu cuvîntul, și cu chipul, căci din aceasta vine și la smerenia cugetării. Căci cugetarea și sufletul se smeresc și se înnoiesc din lăuntru după chipul și mișcările din afară ale trupului și cu mult mai virtuos după cuvinte, precum zice Ioan al *Scării*. Iar Teodorit zice că, spunînd mai sus că i s-a încredințat evanghelia lui Dumnezeu, Pavel și-a adus aminte de goanele sale de mai înainte împotriva Bisericii și de aceea l-a mulțumit lui Dumnezeu și a zis: „Har cunosc lui Hristos, Celui ce m-a întărit.” (*n. aut.*)

întru sine?¹ Deci Pavel era credincios și întru toate, căci nu-și însușea nici un dar al Stăpînului său Dumnezeu, ba chiar isprăvile sale le afierosea lui Dumnezeu. Pentru aceasta zicea: „Mai mult decît toți m-am ostenit, însă nu eu, ci darul lui Dumnezeu cel împreună cu mine” (*1 Corinteni 15:10*); și alte asemenea cuvinte zice în multe părți ale epistolelor sale, punîndu-le pe toate în seama lui Dumnezeu.

13. pe cel ce mai înainte eram hulitor, gonaci și ocărîtor.

O, cititorule! – vezi că și aici prea-fericitul Pavel mărește mila făcută de Dumnezeu cu dînsul, tîlmăcind viața ce o avea mai înainte de a crede în Hristos, și cu aceasta arătînd desăvîrșita smerită-cugetare. Căci, cînd îi muștră pe ceilalți Evrei, care erau vrednici de toată muștrarea, nu zice împotriva lor vreun asemenea cuvînt, nu-i numește „hulitori, gonaci și ocărîtori”. Iar cînd vorbește despre sine, se numește singur cu aceste numiri ocărîtoare, zicînd: Nu numai că eram hulitor și necredincios întru Hristos, dar și pe cei ce erau bine-cinstitori de Dumnezeu și credincioși în Hristos îi goneam, neîngrădindu-mi păcatul doar pînă la mine însumi. Și nu doar că îi goneam pe cei ce credeau în Hristos, dar o făceam cu ocară și cu asprime, bătîndu-i pe Creștini, legîndu-i, închizîndu-i, și necinstindu-i și bine-voind întru omorîrea lor. El însuși o zicea către Domnul: „Doamne, ei știu că eu duceam la închisoare și băteam prin sinagogi pe cei care credeau în Tine. Și, cînd se vărsa sîngele mucenicul Tău Ștefan, eram și eu de față, și încuviințamuciderea lui și păzeam hainele celor care îl ucideau” (*Fapte 22:19, 20*). Și în altă parte zice: „Eu am prigonit pînă la moarte această cale, legînd și dînd la închisoare bărbați și femei” (la fel, stih 4).

Dar am fost miluit, căci neștiind am lucrat întru necredință.

Cu aceste cuvinte, Pavel arată că era vrednic de pedeapsă, dar a fost miluit de Dumnezeu. Dar pentru ce nu s-au miluit de Dumnezeu și ceilalți Evrei? Fiindcă nu păcătuiau întru neștiință, ci întru multă cunoștin-

¹ Pentru aceasta zice și Hrisostom: „Așa cum ostașii ce poartă semnul împărătesc, numit de obicei «steag», au nevoie de multă tărie și iscusință pentru a nu-l da vrăjmașilor, tot astfel, cei ce poartă numele lui Hristos nu numai în război, ci și în vreme de pace, au trebuință de multă putere ca să nu-l dea defăimătorilor, ci să-l poarte bine și să țină crucea. Căci, cu adevărat, e nevoie de multă tărie pentru a purta numele lui Hristos, fiindcă cel ce zice, sau face sau cugetă ceva nevrednic nu l-a purtat și nu-L are pe Hristos întru sine. Iar cel ce îl poartă îl face cinstit nu prin tîrg, ci prin ceruri, și toți îngerii se înfricoșează cinstindu-l și laudîndu-l” (*Cuvîntul al 3-lea la epistola aceasta*). (n. aut.)

ță, căci zice Evanghelistul Ioan: „Totuși și dintre boieri au crezut mulți în El, dar nu mărturiseau din pricina fariseilor, ca să nu fie izgoniți din sinagogă. Căci au iubit slava oamenilor mai mult decât slava lui Dumnezeu” (12:42, 43). Și încă Domnul a zis către dinșii: „Cum puteți voi să credeți, când primiți slavă unii de la alții, iar slava care vine de la singurul Dumnezeu nu o căutați?” (Ioan 5:44). Chiar și Iudeii ziceau: „Vedeți că nimic nu folosiți? Iată, lumea s-a dus în urma Lui” (Ioan 12:19). Și în toate părțile *Evangheliilor* se vede că Iudeii erau ispitiți de patima iubirii de stăpînire și a iubirii de slavă, și aceasta nu îi lăsa să creadă în Hristos. Și socotește aceasta din cele întîmplute. Căci Hristos a iertat păcatele slăbănogului, zicîndu-i: „Iartă-ți-se păcatele tale!” (Luca 5:20), iar Iudeii mărturiseau că aceasta nu o poate face decât Dumnezeu: „Cine poate ierta păcatele – ziceau ei – decât singur Dumnezeu?” (la fel, stih 21). Și, cu toate că singuri au mărturisit așa, totuși nu au crezut într-Însul. Deci de ce nu au crezut? Din necunoștință? Ba, ci din patimile și din răutatea lor! Însă poate ar întreba cineva: Unde era Pavel mai înainte de a crede? Răspundem că – după dumnezeiescul Hrisostom și după Sfințitul Teofilact – el era lîngă Gamaliil, acel prea-știutor al *Legii*, și nu era amestecat cu norodul cel mult. Fiindcă Gamaliil era om liniștit și petrecea osebit, astfel încît și Pavel, ucenicul lui, era la fel. Aceasta o mărturisește către Iudei însuși Pavel, zicînd: „Eu sînt bărbat Iudeu născut în Tarsul Chilichiei, crescut și hrănit în cetatea aceasta lîngă picioarele lui Gamaliil, învățat după amărunchimea *Legii* părintești” (*Fapte* 22:3).¹ Atunci de ce-i închidea Pavel pe Creștini? Pentru

¹ Însemnează că Evstratie, presviterul bisericii celei mari, istorisește că acest Gamaliil a fost unchiul Sfințului Nicodim, prietenul de noapte al Domnului și proparul Lui, care după aceea l s-a făcut și prieten de zi, prin mucenicie. Căci amîndoi – și Gamaliil, și nepotul său Nicodim – au fostbotezați de Apostolii Petru și Ioan și, aflînd Iudeii că fericitul Nicodim s-a botezat, l-au bătut și l-au schingiuit cu multe bătăi, întru care, nevoindu-se cu statornicie, pururea pomenitul s-a săvîrșit după puțin și a luat cununa muceniei. Iar Calist Xantopol, în sinaxarul Dumnicii Mironosițelor, zice că Sfințitul Nicodim, mai întîi decât toți, a scris o carte în care arată patimile și învierea Domnului, căci era din adunarea Iudeilor și știa cu amărunchi sfaturile și cuvintele lor. Despre Nicodim scrie și Grigorie Teologul, zicînd acestea: „Deși ești cinstitor de noapte al lui Dumnezeu, cu miruri îngroapă-L pe El” (*Cuvînt la Paști*), pe care Nichita Scoliaștul o tîlcuiește așa: „Nicodim a iubit în mintea sa cunoștința lui Hristos, dar își cruța trupul de pătîmîri și de lovirile demonilor ca un fricos, tîgăduindu-se de frica Iudeilor. Și mare lucru este ca un asemenea om să primească a cugeta bine despre Hristos și a nu grăi cuvinte hulitoare. Și cel ce vorbește despre Stăpînul cu bună-cinstire de Dumnezeu îngroapă trupul Stăpînului stropindu-l cu miruri care slobozeau duhovniceasca mireasmă.”

Însemnează că, împreună cu Evstratie cel de mai sus, aceleași lucruri le zice și Nichita, ritorul Paflagon, despre învățătorul de *Lege* Gamaliil, unchiul mucenicului Nicodim. Anu-

că vedea crescînd propovăduirea lui Hristos și de aceea rîvnea după *Lege*, cum singur zice către Iudei: „rîvnitor fiind al lui Dumnezeu, precum și voi sînteți astăzi” (la fel). Drept aceea – ca să încheiem totul – Pavel nu credea în Hristos din rîvna neștiutoare către Dumnezeu, iar Iudeii nu credeau din pricina patimii iubirii de stăpînire și de slavă. Dar cum se face că Pavel nu-L cunoștea pe Hristos, el fiind învățat cu amărăunime întru știința *Scripturilor* și a *Legii*, precum a mărturisit mai sus? Răspundem că pentru aceasta se și mustră fericitul pe sine aici că avea necunoștința pe care i-o născuse necredința; de aceea zice că s-a miluit de Dumnezeu, căci întru neștiință a lucrat.

14. Și a prea-prisosit darul lui Dumnezeu împreună cu credința și cu dragostea cea în Hristos Iisus.

După ce a zis mai sus multe și mari cuvinte despre iubirea de oameni a lui Hristos – că l-a miluit, în vreme ce el era vrednic de cea mai cumplită și mai covîrșitoare pedeapsă –, Apostolul zice aici că Hristos nu numai l-a miluit și l-a izbăvit de pedeapsă, ci l-a și învrednicit a-l face fiu, și frate, și prieten al Său și împreună-moștenitor al împărăției Sale, atît de mult și de covîrșitor a prisosit darul iubirii de oameni al lui Hristos asupra fericitului Pavel. Dar, pentru a nu zice cineva că darul lui Dumnezeu lucrează totul și astfel se surpă alegerea și stăpînirea de sine a omului [„libertatea”, *n. m.*], Apostolul adaugă: „împreună cu credința și cu dragostea”, ca și cum ar zice: Cu adevărat, darul lui Hristos a prisosit întru mine, însă și eu am adus credință și dragoste. Credință, pentru că am crezut că Hristos mă poate mîntui; iar dragoste, pentru că L-am iubit pe Hristos din toate puterile mele. Și Hristos – zice – mi S-a făcut pricinuitor al dragostei către Dumnezeu, iar nu *Legea*. Cu cuvintele acestea, Apostolul arată că fiecare Creștin

me că s-au botezat amîndoi și că Nicodim s-a săvîrșit întru bătri. El adaugă că și fiul lui Gamaliil, Avelvus cu numele, s-a botezat și și-a sîrșit viața întru feciorie, necăsătorit. Iar sfințile rămășițe ale acestora s-au pus în trei racle, care s-au așezat în locul unde era și raclea cu prea-cinstitele moaște ale întîiului mucenic și arhidiacon Ștefan. Iar cînd, după multe vedenii și descoperiri, s-au aflat moaștele Sfîntului Ștefan, s-au aflat și moaștele acestora (*Cuvînt la dezgroparea moaștelor Sfîntului Ștefan*). Întru același cuvînt, Nichita adaugă că Gamaliil, fiind cunoscut, și iubit și rudenie a Sfîntului Ștefan (căci – zice – amîndoi erau din seminția lui Veniamin, ca și Pavel și Nicodim), după ce s-a dezgropat sfîntul trup al lui Ștefan din pietrele grămădite asupra lui, Gamaliil l-a rugat pe Sfinții Apostoli să-i dea trupul întîiului mucenic, ca să-l îngroape în satul lui, nefiind departe de Ierusalim, și Apostolii s-au înduplecat rugămînții sale. Și el, luînd trupul cu cinste, l-a dus acolo și l-a îngropat, făcînd plîngere mare asupra îngropării lui, precum este scris: „Iur bărbați cucemici l-au îngropat pe Ștefan și au făcut plîngere mare pentru el.” (*Fapte* 8:2). (*n. aut.*)

se cuvine a-l aduce lui Hristos credință și dragoste, pentru că din dragostea pentru Hristos se nasc lucrarea și păzirea poruncilor Lui, precum El Însuși a zis: „Dacă Mă iubiți, poruncile Mele păziți-le!” (Ioan 14:15). Și cel ce nu-L iubește pe Hristos, acela nici nu păzește poruncile Lui: „Cel ce nu Mă iubește, acela nu ține nici cuvintele Mele” (la fel, stih 24).¹

15. Vrednic de credință și de toată primirea este cuvîntul că Iisus Hristos a venit în lume ca să-i mîntuiască pe păcătoși,

De vreme ce mai sus a zis că Dumnezeu l-a miluit deși era gonaci, și hulitor și ocăritor, Apostolul zice aici așa: Să nu vă mirați, nici să nu credeți mărimea aceasta a Domnului ce mi s-a făcut mie, căci pentru aceasta a venit în lume Iisus Hristos, ca să-i mîntuiască pe toți păcătoșii. Deci credincios este cuvîntul acesta al propovăduirii și vrednic a fi primit de toți. Căci nu se cade a ne îndoii de propovăduirea iconomieii întrupării, fiindcă mari și slăvite sînt bunătățile ce ni s-au dăruit prin aceasta; ci se cuvine a se crede și a se primi de fiecare, pentru că bunătatea Celui ce dă darurile acestea este nemărginită. Acest cuvînt al lui Pavel îi privește și pe Iudeii care iau aminte și de *Legea cea Veche*, arătîndu-le că, fără credința lui Hristos, este cu neputință a se mîntui.

dintre care cel dintîi sînt eu.

Pentru ce zice Apostolul, în alt loc, că a fost fără prihană după dreptatea *Legii* (*Filipeni* 3:2), iar aici se numește pe sine „cel dintîi dintre păcătoși”? Pentru că, asemănîndu-se cu dreptatea întru Hristos, dreptatea în *Lege* este păcat, iar nu dreptate, căci a rămas nelucrătoare și nu mai are vreme a lucra acum. Căci aceea a fost dreptate cît a avut vreme, și lucra la fel cum și luna sau făclia luminează pînă ce e vreme de noapte; iar cînd s-a arătat și a strălucit Hristos, s-a făcut ziuă și a ascuns dreptatea *Legii*, precum soarele ascunde luna și făclia. Prin urmare – așa cum greșește și este fără socotea-

¹ Zice și dumnezeiescul Hrisostom: „Căci e nevoie nu numai de credință, ci și de dragoste. Fiindcă și acum sînt mulți care cred că Hristos este Dumnezeu, dar, ne iubindu-L, nu fac poruncile Lui. Căci cum [le-ar face], cînd cinstesc mai mult banii, nașterea, norocul, luările-aminte, menirile? Și spune-mi, de vreme ce viețuim spre ocara Lui, ce dragoste este? Măcar așa să-L iubească cineva pe Hristos, ca pe un prieten fierbinte și înfocat. (...) Dumnezeu nu ne-a lepădat pe noi, care-l eram vrăjmași (deși ne făcuse nenumărate faceri de bine și purtări de grijă), ci L-a dat pe Fiul Său chiar atunci cînd mai mult L-am nedreptățit. Iar noi, după ce ne-am învrednicit de atîtea, și ne-am făcut prieteni ai Săi și printr-Însul am dobîndit toate bunătățile, nici așa nu L-am iubit ca pe un prieten. Și atunci, ce nădejdi mai avem?” (*Cuvîntul al 3-lea la aceasta către Timotei*). (n. aut.)

lă cel ce întrebuițează făclia ziua, cînd soarele strălucește – tot astfel greșește și cel ce întrebuițează *Legea Veche* după ce Hristos a venit în lume. Și într-alt loc arată acest înțeles, zicînd despre *Lege*: „Și nici măcar nu este slăvit ceea ce era slăvit în această privință (adică *Legea Veche*), din pricina slavei celei covîrșitoare (a lui Hristos adică)” (2 *Corinteni* 3:10). Și vezi tîlcuirea acesteia.

16. Ci pentru aceasta m-am miluit, ca mai întîi întru mine să arate Iisus Hristos toată îndelunga Sa răbdare, spre închipuirea celor ce vor crede întru Dînsul, spre viața veșnică.

Iubitule, vezi aici marea smerită-cugetare a fericitului Pavel, pentru care zice: Eu am fost miluit de Dumnezeu pentru a nu se deznădăjdui nici un păcătos, care ar avea bune nădejdi văzînd că m-am mîntuit eu, cel mai păcătos dintre toți oamenii. Și, cu aceste cuvinte, se arată pe sine că nu era vrednic de iertare, ci că a dobîndit iubirea de oameni a lui Dumnezeu pentru mîntuirea celorlalți. Și nu a spus doar: „ca Hristos să arate întru mine îndelungă-răbdare”, ci: „toată îndelunga-răbdare”, ca și cum ar fi zis: Eu, nemărginit păcătuiind, aveam nevoie de toată nemărginita milă a lui Dumnezeu și de toată iubirea Lui de oameni pentru a fi iertat, nu doar de o parte, precum ceilalți păcătoși. Și zice: „spre închipuire”, însemnînd: „spre pilda și îndemnarea celorlalți necredincioși ce ar voi să creadă în Hristos”, adică: Hristos m-a miluit și m-a mîntuit, ca, avîndu-mă pildă pentru ceilalți necredincioși, aceia să creadă și ei într-Însul și să se mîntuiască!

17. Iar Împăratului veacurilor – nesticatului, nevăzutului, singur înțeleptului Dumnezeu – cinste și slavă în veacurile veacurilor! Amin!

Fiindcă mai sus a zis multe și mari cuvinte și noime despre Fiul și că Acesta îi mîntuiește pe cei deznădăjduiți, precum fusese el însuși, ca să nu

¹ Frumoasă este și pilda ce o aduce la aceasta înțeleptul Teodorit, zicînd: „Dacă într-un spital cu mulți bolnavi deznădăjduiți că își vor mai dobîndi sănătatea, un doctor l-ar lua pe unul din bolnavii aceia care ar fi în primejdie de moarte, și i-ar da doctorii și l-ar face sănătos, el dă tuturor celorlalți bolnavi nădejdea că și ei au să dobîndească dorita sănătate. Tot astfel – zice fericitul Pavel – și Stăpînul Hristos, doctorul sufletelor, făcîndu-Se om pentru mîntuirea oamenilor, m-a luat pe mine, cel mai fără de lege decît toți, și, aducîndu-mă în mijloc, nu numai că m-a curățat de păcatele și de fărâdelegile mele dinainte, dar m-a și îmbogățit cu mari daruri. Și așa, prin mine, a arătat tuturor oamenilor îndelunga Sa răbdare cea nemăsurată, ca nici unul dintre cei ce au nelegiuit foarte, privind la pilda mea, să nu se deznădăjduiască de mîntuirea sa. (n. aut.)

socotească cineva că Tatăl este lipsit de acestea, dumnezeiescul Apostol arată aici slavă și mulțumire către Tatăl, numindu-L „Împărat al veacurilor, nestruciat, nevăzut și înțelept”, numiri cuvenite lui Dumnezeu-Părintele, care sînt și ale Fiului, pentru că și Fiul este Împărat în veacuri nesfîrșite.¹ Căci, dacă El este făcător și ziditor al veacurilor („fiindcă printr-Însul – zice – a făcut veacurile”, *Evrei* 1:2), cum nu va fi El și împărat nestruciat al veacurilor, și nevăzut după dumnezeire și singur înțelept, căci El este înțelepciunea Tatălui? Și acestea sînt totodată și ale Sfîntului Duh, căci Pavel a zis că Tatăl e „singur înțelept” nu spre osebire de Fiul și de Sfîntul Duh, de Cei de o ființă cu El – să nu fie o astfel de hulă! –, ci spre osebirea fapturilor celor cuvîntătoare ale Îngerilor și ale oamenilor. Fiindcă și Îngerii și oamenii au înțelepciune, însă Pavel arată că doar Dumnezeu este chiar înțelept, ca izvor și pricină a înțelepciunii, iar cîte fapte au înțelepciune o au după împărtășire de la Dumnezeu. Și se cuvine a da lui Dumnezeu cinste și slavă nu numai prin cuvinte, ci și prin lucruri și prin fapte bune. Căci slava și cinstea ce se dă lui Dumnezeu prin cuvinte arată doar că sîntem bine-cunoscători și mulțumitori lui Dumnezeu, iar slava și cinstea ce se aduce lui Dumnezeu prin faptele noastre cele bune arată că, pe lângă acestea, sîntem și următori lui Dumnezeu, lucru care este mult mai mare decît cel dinții. Și Dumnezeu cere de la noi această slavă prin cuvinte ca să-L iubim, să luăm aminte de El și să ascultăm poruncile Lui cu supunere, urmîndu-L și prin fapte, din toate acestea folosindu-ne noi înșine, cei care Îl slavoslovim. Tot așa, cel ce se minunează și cunoaște slava soarelui, tot el se folosește, pentru că se bucură văzînd lumina lui și o dobîndește spre a umbla și a lucra felurite meșteșuguri. Precum, dimpotrivă, cel ce nu cunoaște slava soarelui se păgubește el însuși mai întîi, fiindcă nu vede lumina și nu o întrebuițează întru lucrare.²

¹ Însemnează că Sfîntul Pavel a împrumutat această zicere de la Moisi, care zice: „Împărăți-va Domnul în veac și în veacul veacului” (*Ieșirea* 15:18). Tilcuind aceasta, purtătorul de Dumnezeu Maxim a zis: „Împărăția lui Dumnezeu este un lucru mai presus de veacuri, căci nu e iertat a zice că a început sau că se va ajunge de veacuri” (capitolul 86 din suta a doua a celor teologice). Vezi și subînsemnarea la capitolul 4, stih 20, al celei către Filipeni, frumoasă fiind, despre mulțumire. (*n. aut.*)

² Iar Teodorit spune că dumnezeiescul Pavel zice mulțumirea și slavoslovia către întrea-ga fire a Dumnezeirii, mutîndu-se de la o Față [„Persoană”, *n. m.*] a Prea-Sfintei Treimi – adică de la Stăpînul Hristos, pe Care mai nu L-a numit dătător al bunătăților –, mutîndu-se așadar la obștimea firii [dumnezeiești], ca să arate că bunătățile acelea s-au dat cu bună-voința lui Dumnezeu-Părintele și cu împreună-lucrarea Sfîntului Duh. Fiindcă „Împărat al veacurilor” este nu numai Tatăl, ci și Fiul și Sfîntul Duh, sfîntul Apostol numindu-L „veșnic” și pe Acesta: „care prin Duhul veșnic” (*Evrei* 9:14). La fel, însușirea nesticăciunii și

18. Această poruncă îți încredințez, fiule Timotei,

Fiindcă a zis: „poruncă”, iar porunca este o învățătură aspră – cum am spus și altă dată – și se face în chip domnesc și stăpînesc, Pavel a adăugat îndată: „fiule Timotei”, ca și cum i-ar zice: Nu îți dau această poruncă cu stăpînire, ci ca un părinte iubitor fiului său cel prea-iubit. Și a zis: „o încredințez” ca să arate grija ce se cuvine a avea Timotei spre a păzi porunca aceasta, ca pe un zălog și vistierie împărătească. Și, pe lângă acestea, să arate că darurile pe care le avem nu sînt ale noastre, ci ale lui Dumnezeu, și prin urmare sîntem datori a le păzi cu scumpătate.

după proorociile făcute mai înainte pentru tine,

Fiindcă dregătoria preoției, și a învățării și a povățuirii norodului este mare și înaltă, e nevoie ca acela ce o primește să fie ales de sus, de la Dumnezeu. Pentru această pricină, și preoții și arhierii cei vechi se făceau din proorocii dumnezeiești, adică de către Sfîntul Duh. Iar dacă se ia mai pe larg, proorocia nu este numai a spune despre cele viitoare, ci și despre cele de față, dar ascunse. Astfel, ce a zis Duhul cel Sfînt despre Varnava și Pavel a fost proorocie, adică: „Osebiți-Mi pe Varnava și pe Saul pentru lucru la care i-am chemat” (*Fapte 13:2*).¹ La fel s-a judecat și Timotei a fi arhieriu, de sus, de către dumnezeiescul Duh. Și, de vreme ce aici se vorbește de „proorocii”, mai multe deci, poate că și celelalte ale lui Timotei s-au făcut prin proorocii dumnezeiești: cînd a fost ales a fi ucenic al lui Pavel, cînd s-a tăiat împrejur și cînd s-a hirotonit episcop. Deci dumnezeiescul Pavel zice: Îți poruncesc după proorociile făcute pentru tine mai înainte. Adică: Timotei, privind eu la proorociile de mai înainte și oarecum povățuindu-mă de acelea, ca pe un fiu al meu te sfătuiesc ce se cuvine să faci ca să viețuiești după vrednicia acelor proorocii și ele să nu te rușineze. Iar

aceea a nevederi sînt și ale Fiului, și ale Duhului. Prin urmare, numele „Dumnezeu” pe care îl zice aici este al întregii Sfînte Treimi, căci nici [una dintre Persoane] nu este Dumnezeu în afara Prea-Sfîntei Treimi. (*n. aut.*)

¹ Astfel, dumnezeiescul Hrisostom zice că proorocie a fost a-l afla Samuil pe Saul, care era ascuns în acel vas: „Și a întrebat iarăși Samuil pe Domnul: Va veni el oare aici? Iar Domnul a zis: Iată-l, se ascunde printre vase. Atunci, au alergat și l-au luat de acolo” (*1 Împărați 10:22, 23*). Iar după Părinții cei trezviți, a vedea prin dumnezeiescul dar cele ascunse ale vremii de față se numește „străvedere”; iar a vedea dinainte ceea ce se va face, fără a spune însă, e numită „înainte-vedere”; iar „proorocie” este a zice dinainte ce va fi, descoperind prin cuvînt și celorlalți. Unii zic însă că „proorocie” se numește ceea ce spune mai înainte cu mulți ani cele ce or să se facă, iar aceea care spune ce va fi după puțină vreme este „hipofithie” (adică tilcuirea dumnezeieștilor meniri). (*n. aut.*)

Icumenie zice că aici Apostolul a folosit o formă săritoare, care se citește așa: Fiule Timotei, îți încredințez porunca aceasta, să te lupți lupta cea bună după proorociile ce s-au zis pentru tine.

ca să te lupți într-însele lupta cea bună,

Zice: O, fiul meu Timotei! – ce-ți poruncesc? Să te lupți întru cele proorocite pentru tine, adică să nu ieși afară dintr-însele nici cît de puțin, ci, precum acele dumnezeiești proorcii te-au ales spre a fi ucenic și arhieru, așa să umbli și să te lupți lupta cea bună și războiul cel bun. Fiindcă este și luptă și sînt războaie rele și osîndite, atunci cînd cineva își arată mădularele trupului și puterile sufletului ca arme ale păcatului și necurăției. Și Pavel a vorbit de luptă și de război ca să arate că toți Creștinii se află într-un război strașnic și nevăzut asupra demonilor și a patimilor, dar mai ales și mai cu deosebire învățătorul, și arhierul și apărătorul norodului. De aceea, trebuie ca acela să stea treaz, cu luare-aminte, și să nu arate nici o slăbiciune și lenevire.

19. avînd credință și bună conștiință,

Zice: O, fiul meu Timotei! – să nu socotești că îți este destul numai a te face arhieru cu proorcii dumnezeiești. Nu! – ci se cuvine ca și tu să ai credință, ca prin aceasta să îndreptezi cuvîntul adevărului. Și se cuvine să ai și bună conștiință, adică să dobîndești viață neprihănită, căci buna conștiință se naște din viața fără de prihană. Și astfel, cu această viață neprihănită și cu buna conștiință, vei putea să-i aperi și pe alții; căci, așa cum se cuvine ca arhistrategul (adică începătorul oștii) să fie mai întîi bun ostaș, tot astfel și învățătorul și păstorul dumnezeiesc trebuie să aibă mai întîi el însuși faptele bune pe care le cere de la ucenici și de la cei păstoriți de el. Iar din aceasta învățăm că și noi, măcar învățători sau arhierii de am fi, nu trebuie să lepădăm sfaturile și învățăturile celor mai mari decît noi în înțelepciune și faptă bună. Căci, dacă Apostolul Timotei a primit sfaturi și porunci fiind învățător și păstor, cu cît mai vîrtos sîntem datori a le primi noi?¹

pe care lepădîndu-le, unii au căzut din credință.

¹ Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim tîlcuiește zicerea aceasta așa: „Credința cea mare este un adevăr țîitor și întăritor, minciună neavînd, iar buna conștiință se poartă cu puterea dragostei, ca una ce nu are nici o călcare de poruncă” (capitolul 34 din suta a patra a celor teologice). (n. aut.)

Zice: Pierzînd această bună conștiință, unii au pierdut și credința, după cum se și cuvenea. Fiindcă, atunci cînd viața este necurată și răzvrătită, din aceasta se nasc și dogme răzvrătite, căci cei ce duc viață necurată și păcătoasă, ca să nu fie bîntuiți de frica muncii ce va să fie, se înduplecă a crede că toate ale Creștinilor sînt minciuni¹ și așa, ticăloșii, cad din credință și o pierd. La fel, și cel ce leapădă credința cea simplă și lasă totul întru cugetările lui-și se răstoarnă și se primejduiește în dogmele credinței. Căci credința este liman lin și neînvăluit, liniștind și limpezind mintea; iar cugetările și întrebările sînt valuri ce răpesc mintea cînd încoace, cînd încolo, ca pe o corabie jalnică, pe care la sfîrșit fie o lovesc de pietrele greșelilor, fie o înecă desăvîrșit prin pieirea necinstirii de Dumnezeu.

20. Dintre aceștia sînt Imeneu și Alexandru,

Vezi – o, cititorule! – că învățătorii de cele străine lepădaseră credința cea simplă și înduplecarea inimii cea fără îndoire, urmînd cugetărilor mincinoase și întrebărilor sofistice și viclene? Deci – zice Apostolul – tu – o, Timotei! – să nu te trîndăvești cînd îi vezi pe acești învățători de cele străine învățînd afară de dogmele bine-cinstitoare de Dumnezeu ce stau împotriva lor.²

pe care i-am dat satanei, ca să fie pedepsiți și să nu hulească.

Dacă satana îi pedepsește și îi înțelepțește pe alții să nu hulească întru Dumnezeu, atunci cum de nu se înțelepțește și pe sine, spre a nu huli el însuși? Iar dacă nu se înțelepțește pe sine, este arătat că nici pe alții nu-i înțelepțește pentru a nu huli întru Dumnezeu. Și, vrînd să arate aceasta, Pavel

¹ Întru o unire zice și dumnezeiescul Hrisostom: „Cînd viața este deznădăjduită și osîndită, ea naște dogme asemenea, și se pot vedea mulți care din aceasta au căzut în rîndul relelor și s-au abătut în elinism” (*Cuvîntul al 5-lea la aceasta*). Și înțeleptul Teodorit zice: „Viața cea stricată se face de multe ori temeii paginătății, și unii, nesuferind mustrarea conștiinței, s-au lepădat de atot-cuprinzătoarea pronie a lui Dumnezeu, în locul ei crezînd în noroc și în meniri. Fiindcă viața cea lăudată se cuvine a fi însoțită și de credință, căci «conștiința bună» numește viața împodobită cu întreaga-înțelepciune și cu dreptate.” Vezi și subînsemnarea zicerii: „Și, precum nu au cercat a-l avea pe Dumnezeu întru cunoștință (...)” (*Romani 1:28*). (n. aut.)

² Acest Imeneu zicea că învierea morților s-a și făcut, precum se arată din cea de a doua epistolă către Timotei (capitolul 2:17). Iar Alexandru se vede că a fost Iudeul pe care Iudeii l-au pus să răspundă norodului pentru tulburarea ce s-a întimplat în Efes, cum mărturisesc *Faptele Apostolilor* (capitolul 19:33). Și acest Alexandru i-a pricinuit multe rele lui Pavel, precum singur mărturisește acesta (2 *Timotei* 4:14). (n. aut.)

nu a zis: „ca să-i pedepsească satana”, ci: „ca să fie pedepsiți”; fiindcă satana¹ nu-i pedepsește pentru a nu huli, ci aceasta rămîne să o facă ei înșiși. Căci – așa cum oamenii cei răi care se află pe lângă stăpînitori, deși sînt plini de nenumărate răutăți, totuși pricinuesc înțeleptirea altora – tot astfel și diavolul, fiind el însuși cu totul rău, îi face pe oameni a se înțelepti prin bîntuirea ce le-o pricinuieste după depărtarea lui Dumnezeu. Însă de ce nu i-a pedepsit chiar Pavel pe acei nelegiuiți, cum a făcut cu acel prooroc mincinos, cu Iudeul Variisus, care își zicea „Elima Vrăjitorul” (*Fapte* 13:6), sau precum i-a pedepsit Petru pe Anania și pe Safira? Răspundem că Pavel făcea aceasta din două pricini. Întîi, pentru ca împreună cu aspra pedeapsă a acelora să se unească și mai marea necinste, căci mare necinste le era a fi pedepsiți de satana. Și alta, ca să se arate că Pavel este atît de mare, încît îi poruncește și lui satana însuși, el (Apostolul) arătîndu-se astfel mai înfricoșat către cei nesupuși. Sau – mai bine zis – Apostolii îi pedepseau ei înșiși pe cei necredincioși, ca să învețe aceia că nu se pot ascunde de ei. Căci Anania era necredincios și cerca și ispita credința, și pentru aceasta l-a pedepsit Petru; la fel era și Variisus, și pentru aceasta a fost pedepsit de Pavel. Iar pe cei ce mai întîi crezuseră, dar apoi se abătuseră de la credință, Apostolii îi dădeau lui satana, ca să le arate că rămăseseră nevătămați de demoni nu pentru fapta lor bună, ci din păzirea Sfinților Apostoli. Sau, putem să înțelegem aceasta și altfel, anume că Apostolii nu îi pedepseau ei înșiși pe cei ce voiau să se îndrepte, ci doar pe cei ce rămîneau neîndreptați. Dar în ce chip îi da Pavel satanei pe cei răi? Mai întîi, îi lepăda afară din Biserica lui Hristos, izgonindu-i din turma Creștinilor, și apoi îi da lupului diavol descoperiți. Căci, așa cum cortul cel vechi [al *Legii*] era acoperit de nor, tot astfel e acoperită acum Biserica lui Hristos de Duhul cel Sfînt. Deci oricine va fi scos afară din Biserica lui Hristos prin afurisire s-a izgonit totodată și de sub acoperămîntul Prea-Sfîntului Duh, ticălosul acela făcîndu-se așadar mai lesne biruit și supus sub mîna diavolului. Iată ce rea este și ce înfricoșată putere are certarea afurisirii! Și Însuși Dumnezeu îi pedepsește pe cei ce păcătuiesc, dîndu-i în osebite boli și rele pătîmiri ale trupului, pentru care zice Pavel: „iar judecîndu-ne, ne pedepsim de către Domnul” (*I Corinteni* 11:32).² Vezi însă, cititorule, că este hulă a iscodi cineva lucrurile

¹ Ce va să zică numele „satana” și celelalte numiri ale diavolului, vezi la subînsemnarea stihului 15 al capitolului 7 al celei de-a doua către Corinteni. (*n. aut.*)

² Însemnează că, de multe ori, Dumnezeu îi pedepsește și prin Îngerii cei buni pe cei ce păcătuiesc, după socoteala sfîntei teologii și după *Sfînta Scriptură*, care arată aceasta în mai multe locuri. Dar pedepsește și prin demonii cei răi, după cum e scris: „Trimis-a

dumnezeiești, mai presus de fire, cu silogisme¹ firești, omenești, căci este ocară și necinste a lui Dumnezeu și a celor dumnezeiești și mai presus de fire. Vezi și tâlcuirea și subînsemnarea zicerii „unul ca acesta să se dea satanei cu puterea Domnului nostru Iisus Hristos” (*1 Corinteni 5:5*).

asupra lor urgie și necaz prin Îngerii Săi” (*Psalm 70:54*); și după cea a lui Iov: „de vor fi mii de îngeri aducători de moarte” (*Iov 33:23*). Și Sinesie zice că Dumnezeu Se folosește de puterile făcătoare de rău ca unelte pentru a-i pedepsi pe cei ce păcătuiesc. Deci, și Îngerii, și demonii se fac unelte ale pedepsei și ale urgiei lui Dumnezeu către cei răi, dar cu socoteală foarte osebită: adică Îngerii aduc pedepsele spre vindecarea și folosul celor pedepsiți, ca să se supună cu ascultare poruncilor lui Dumnezeu; iar demonii pedepsesc spre răsplătirea celor pedepsiți.

Iar Teodorit zice că Apostolul nu a arătat felul hulei fiindcă Timotei știa aceasta. Și zice: „I-a dat pe aceștia diavolului nu ca unui învățător al celor bune, ci ca unui amar pedepsitor. Căci, fiind ei despărțiți de trupul Bisericii și dezbrăcându-se de dumnezeiescul dar, amare bătăi primeau de la cumplitul vrăjmaș – căzînd în boli, în patimi cumplite, în pagube și în străine primejdii – fiindcă acestea îi sînt iubite vrăjmașului și izbînditorului, după Proorocul (*Psalm 8:3*). Și astfel, văzînd vătămarea pricinuită din hulă, aceia își schimbau socoteala.” Iar că demonul se bucură muncindu-i pe oameni, mărturisește și Sfîntul Vasilie, zicînd: „Nimic nu e mai dulce urîtorului de oameni, decît a-i întrista și a-i munci pe ei în felurite chipuri.” (*n. aut.*)

¹ Judecată, „raționament”, cum zicem noi astăzi. (*n. m.*)

CAPITOLUL II

1. Mai întâi de toate, te rog să se facă rugăciuni, cereri, rugi, mulțumiri pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru cei ce sînt în dregătorie,

Adică: Se cuvine ca tu, care ești cel dintîi în Biserică, să te rogi pentru toți oamenii¹ întru slujba și rugăciunea de toate zilele ce se face către Dumnezeu. Căci preotul este ca un părinte al întregii lumii și stă înaintea lui Dumnezeu purtînd de grijă tuturor, precum face și Dumnezeu, fiindcă preotul este al lui Dumnezeu. Vezi însă – o, cititorule! – că darul evangheliei era întins întru toată lumea, spre osebire de rugăciunile Iudeilor, care nu se aduceau lui Dumnezeu pentru toți, cum se aduc acum rugăciunile Creștinilor. Și Pavel nu a zis de la început să ne rugăm pentru împărați, ca să nu se creadă că îi măgulește, ci după ce a spus să ne rugăm pentru toți oamenii. Căci, chiar dacă împărații ar fi necredincioși, tot se cuvine a ne ruga pentru dînșii, fiindcă atunci cînd Apostolul scria acestea împărații erau necredincioși. Și două bunătăți se pricinuesc dintru a ne ruga noi, Creștinii, pentru toți oamenii și pentru împărații necredincioși. Mai întâi, pentru că vrăjmășia și ura noastră, a credincioșilor, către necredincioși se potolește și încetează, căci nici un Creștin nu-l poate vrăjmăși și urî pe acela pentru care se roagă. Și, al doilea, pentru că și necredincioșii se fac mai buni, prefăcîndu-se din necredința lor și îmblînzindu-și răutatea și sălbăticia prin ajutorul rugăciunilor Creștinilor, și nu se mai arată ca niște fiare față de

¹ Însă poate că zicerea „mai întâi de toate” e în loc de: O, Timotei! – mai înainte de toate faptele tale să fie aceasta, a te ruga pentru toți oamenii! – și celelalte. Pentru aceasta zice și dumnezeiescul Teodor Studitul: „Din această împreună-pățimire, fericitul Apostol îi plîngea pe vrăjmașii crucii lui Hristos, rugîndu-se întru necurnată durere a inimii. Din aceasta îl plîngea pe Israil Proorocul Ieremia, și plîngerile le-a lăsat în scrierile sale. Din aceasta striga marele Moisi către Dumnezeu: «De vei lăsa păcatul lor, lasă-! Iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta!» Și, cu adevărat, ținîndu-se de această împreună-pățimire, fiecare din sfinți se ruga foarte pentru alții; prin urmare și noi, dacă iubim să umblăm în urma lor, să nu luăm aminte numai le cele pentru noi, ci să ne rugăm și pentru lume, fiindu-ne milă și îndurîndu-ne pentru cei ce duc viață răzvrătită, pentru cei rușinați de eresuri, pentru cei strînși în rătăcire, pentru cei întunecați dintre «neamuri» și – în scurt – pentru toți oamenii, după porunca Apostolului.”

Ci și Sfîntul Isaac [Sirul], întrebat fiind care este inima cea milostivă, răspunde: „Arderea inimii pentru toată făptura – și pentru oameni, și pentru păsări, și pentru dobitoace, și pentru demoni și pentru toată zidirea. (...) [Cineva trebuie] să aducă în tot ceasul rugăciune cu lacrimi și pentru cele necuvîntătoare, și pentru vrăjmașii adevărului și pentru cei ce-l vatămă sau îl păgubesc, ca să se păzească și să-i curățească” (Cuvîntul 81). Iar că se cuvine a ne ruga pentru păgîni și eretici, marele Dionisie Areopagitul arată descoperit, în epistola către Demofil, pe care citește-o. (n. aut.)

noi. Căci socotește, iubitele, ce mare și minunat lucru este a auzi necredincioșii, care-i gonesc și-i taie pe Creștini, că aceia ce sînt goniți și sfișiați de dînșii se roagă lui Dumnezeu pentru ei.

Și Apostolul a scris „rugăciuni”, „cereri” și „rugi” pentru mai multa înțelegere, acestea toate fiind unul și același lucru pe care îl cerea de la Timotei să-l facă neapărat, adică să se roage pentru toți. Iar unii¹ au luat aminte că numirile acestea se osebesc între dînsele, și zic că „cererea” este rugăciunea către Dumnezeu pentru izbăvirea de oarecare lucruri întristătoare, „rugăciunea” e cererea bunătăților, iar „ruga” e jeluirea asupra păgînilor, sau asupra nedreptăților sau asupra celor neîndreptați. Vezi însă, iubitele, că Apostolul ne poruncește nouă, Creștinilor, să-l mulțumim lui Dumnezeu și pentru bunătățile pe care le dăruiește celorlalți, anume pentru că-Și răsare soarele și celor răi, și celor buni; și pentru că-i satură pe toți de bunătățile pămîntului, chiar pe cei necredincioși și pe cei ce hulesc împotriva Lui. Și, din această mulțumire, ne îndemnăm spre dragoste și spre iubirea de frați și ne unim împreună cu toți oamenii. Căci cel ce mulțumește pentru bunătățile fratelui său, acela se silește să-l și iubească. Iar dacă sîntem datori să-l mulțumim lui Dumnezeu pentru bunătățile pe care le-a dat fraților noștri, cu cît mai mult sîntem datori să-l mulțumim pentru bunătățile dăruite nouă înșine?!

2. ca să petrecem viață lină și liniștită

De vreme ce se putea întîmpla ca sufletul Creștinului să se tulbure auzind porunca lui Pavel de a se ruga pentru împărați în vremea Sfințelor Taine, Apostolul arată aici cîștigul ce se naște din aceasta, ca măcar așa să primim sfatul lui, căci zice: Împărații se oștesc și au războaie pentru ca noi, supușii lor, să fim fără grijă și să avem liniște și slobozenie. Deci cum nu este lucru nedrept ca aceia să-și primejduiască viața pentru paza și liniștea

¹ Acesta este Teodorit, care așa hotărăște „cererea”, „rugăciunea” și „ruga”. Iar Fotie zice că a citit la dumnezeiescul Hrisostom (în cuvîntul la Nașterea Domnului) că „cerere” se zice cînd cineva Îl roagă pe Dumnezeu pentru vreun lucru; „rugăciune”, cînd Îl laudă pe Dumnezeu; „mulțumire”, cînd mărturisește darul lui Dumnezeu pentru cele ce a dobîndit; „ruga”, cînd se jeluiește lui Dumnezeu împotriva celor ce l-au nedreptățit, chemîndu-L spre izbîndire. Și zice că a se jeli nu este rugă, ci întrebare pentru a primi răspuns, cum îl întrebă Dumnezeu pe Ilie: „Ce zici tu aici, Ilie?” Iar Proorocul răspunde: „Rîvnind, am rîvnit Domnului atot-țitorului” și celelalte. Și aici nu este rugă, ci întrebare și răspuns care s-au făcut jeluire. Și de unde este arătată aceasta? Ascultă-l pe Pavel zicînd: „Sau nu știți ce zice Scriptura despre Ilie? Cum se roagă lui Dumnezeu împotriva lui Israil?” (Romani 11:3). Drept aceea, jeluirea nu este nici cerere, nici rugă. (n. aut.)

noastră, iar noi, supușii lor, nici măcar buzele să nu ne deschidem pentru a ne ruga pentru dînșii?

Întru toată buna-cinstire de Dumnezeu și în curdție.

Apostolul a adăugat cuvîntul acesta ca să arate că slobozenia și liniștea ce urmează războaielor date de împărați se face multor Creștini pricină de desfătare și de păcat trupesc, iar din acestea la rîndul lor se nasc dogme rele. Așadar zice: Noi, Creștinii, se cuvine să ne rugăm ca împărații să aibă pace, ca să ne petrecem și noi viața sub oblăduirea lor, dar nu în desfătări și în păcate trupești, ci cu toată buna-cinstire de Dumnezeu, adică nu numai cu buna-cinstire a dogmelor, ci și cu buna-cinstire a viețuirii și a faptelor noastre. Căci este bună-cinstire de Dumnezeu și aceea prin viețuire și prin fapte, despre care zice Pavel: „(Iudeii) mărturisesc că Îl știu pe Dumnezeu, dar cu faptele Îl tăgăduiesc” (*Tit* 1:16); și iarăși: „S-a lepădat de credință și este mai rău decît un necredincios” (*I Timotei* 5:8). Sau, zicerea „întru toată buna-cinstire” se înțelege în loc de: „cu toată prea-curata și drept-slăvitoarea credință, care este departe de toate eresurile și de toată reaua-slăvire”. Și zice: Să ne petrecem viața nu numai cu această bună-cinstire, ci și cu toată cucernicia; adică nu numai cu depărtarea de necurăția trupească, ci și cu toată fapta bună.¹ Deci se cuvine ca noi, Creștinii, cînd avem pace

¹ Și Teodorit zice că pentru împărați, care se îngrijesc pentru pace, și noi ne împărtășim de liniște și împlinim în odihnă legea bunei-cinstiri de Dumnezeu. Iar cu buna-cinstire de Dumnezeu a însoțit și cucernicia, învățîndu-ne că credința are trebuință de fapte. Tot așa, Iudeii robiți în Vavilon au scris celor rămași în Iudeea să se roage pentru Navuhodonosor și Valtasar. Și unde e scrisă aceasta? La *Varuh*, unde citim: „Și (Iudeii ce se aflau în Vavilon) plîngeau, și posteau și se rugau înaintea Domnului. Și au adunat argint după cît putea mîna fiecăruia și au trimis în Ierusalim la Ioiachim, fiul lui Helchie, fiul lui Salom preotul, și la preoți și la tot poporul care s-a aflat cu el în Ierusalim cînd a luat el vasele bisericii Domnului, care s-au scos din templu să se întoarcă în pămîntul lui Iuda în ziua a zecea a lunii Sivan; vase de argint, pe care le-a făcut Sedechia, fiul lui Iosie, regele lui Iuda după ce Navuhodonosor, împăratul Babilonului, i-a scos din Ierusalim, ca rob, pe Iehonia, cu căpeteniile, cu fărurarii, cu dregătorii și cu poporul de rînd, și i-a dus în Babilon. Și au zis: Iată, am trimis la voi argint cu care să cumpărați arderi de tot și jertfe pentru păcat și tămîie. Și faceți miresme, și aduceți-le pe jertfelnicul Domnului Dumnezeului nostru și vă rugați pentru viața lui Navuhodonosor, împăratul Babilonului, și pentru viața lui Valtazar, fiul lui, ca să fie zilele lor ca zilele cerului pe pămînt. Și va da Domnul putere, și va lumina ochii noștri, și vom trăi sub umbra lui Navuhodonosor, împăratul Vavilonului, și sub umbra lui Valtazar, fiul lui, și vom sluji lor zile multe și vom afla har înaintea lor” (*Varuh* 1:6-12).

Însemnăm aici și aceasta, că atît marele Vasilie, cît și dumnezeiescul Hrisostom, scriu în sfințitele lor *Liturghii* că în vremea pomenirilor (după cîntarea *Axionului*) se roagă pentru „iubitorii de Hristos, și bine-cinstitorii de Dumnezeu și prea-credincioșii împărați”.

în războaiele din afară asupra trupului, să avem pace și în războaiele din lăuntru asupra sufletului, viețuind cu toată buna-cinstire de Dumnezeu și cucernicia, căci atunci vom avea liniște și odihnă. Căci sînt trei războaie: cel al varvarilor și al păgînilor, cel al vrăjmașilor noștri și cel al patimilor sufletești. Și războiul varvarilor e biruit și potolit de puterea împăraților, cărora se cuvine a le ajuta și noi cu rugăciunile noastre. Iar celelalte două războaie, acela al vrăjmașilor noștri și acela al patimilor noastre, sîntem datori a le birui și a le potoli noi înșine. Războiul vrăjmașilor noștri se cuvine potolit cu blîndețe, cu îndelunga noastră răbdare și prin rugăciunea pentru cei ce ne necăjesc, căci scris este: „În loc de a mă iubi, m-ai clevetit, iar eu mă rugam” (*Psalm 140:2*) și: „Cu cei ce urau pacea, eram pașnic” (*Psalm 119:6*). Iar războiul patimilor din inima noastră se cuvine să-l biruim și să-l potolim cu armele dreptății, adică cu faptele bune potrivnice patimilor noastre și mai ales cu arma sfințitei rugăciuni.

3. Căci acesta este lucru bun și primit înaintea Mintuitorului nostru Dumnezeu,

Aceasta – zice – este bună și bine-primită înaintea lui Dumnezeu. Care? Adică a ne ruga pentru toți, și pentru Elini și pentru eretici, fiindcă toți oamenii au aceeași fire. Și aceasta este primită și lui Dumnezeu.

adică hotărît pentru împărații Creștini drept-slăvitori, iar nu pentru necredincioșii necinstitori de Dumnezeu sau pentru eretici, cum a tîlcuit mai sus Sfințitul Teofilact împreună cu dumnezeiescul Hrisostom, spunînd că Pavel zice aici să ne rugăm pentru împărații necredincioși în vremea Tainelor. Dar – fiindcă și dumnezeiescul Hrisostom zice în vremea mai sus arătată așa: „Încă Îți aducem această slujbă cuvîntătoare pentru toată lumea”, rugăciune pe care o repetă și în ecenii, împreună cu marele Vasilie, anume: „pentru pacca a toată lumea” – așadar, fiindcă se roagă astfel, socotesc că nu este greșeală dacă preotul va zice și în vremea Dumnezeieștii Liturghii această rugăciune pentru împărații necredincioși sau chiar eretici, adică: „pentru pacea și buna așezare a împăraților noștri”, ca și noi să petrecem întru pacea lor viață pașnică și liniștită, întru toată buna-cinstire de Dumnezeu și cucernicie.

Iar dumnezeiescul Hrisostom, urmînd înainte, dovedește că, atunci cînd zicem rugăciunea „Tatăl nostru”, ne rugăm și pentru cei necredincioși, zicînd așa sfințul: „Cînd zic: «Facă-se voia Ta precum în cer și pe pămînt», nu se înțelege nimic altceva decît că ne rugăm pentru necredincioși. Cum? În cer nu este necredincios nici unul, nici unul nu greșește. Deci, de ar fi numai pentru cei credincioși, nu ar fi avut cuvînt ceea ce se zice: căci – dacă cei credincioși urmau a face voia Lui, iar necredincioșii nu – voia Lui nu ar mai fi ca în cer. Dar ce zice? Precum în cer nimeni nu este rău, tot așa să nu fie nici pe pămînt, ci trage-i pe toți – zice – către frica Ta, fă-i Înger pe toți oamenii, chiar de ne-ar fi vrăjmași și luptători!” (*Cuvîntul al 6-lea la această epistolă*). Iar eu socotesc că și marele Vasilie – zicînd în ierurgia sa, la vremea arătată mai sus: „Pomenește, Doamne, toată începătoria și stăpînirea!” – cuprinde și începătoria și stăpînirea necredincioșilor și a ereticilor. (*n. aut.*)

4. Care voiește a se mîntui toți oamenii și a veni la cunoștința adevărului.

Zice: Dacă Dumnezeu voiește a se mîntui toți oamenii, atunci și tu, Timotei, să voiești aceasta și fiecare Creștin, urmînd lui Dumnezeu. Iar dacă voiești a se mîntui toți, atunci trebuie să te rogi pentru toți. Dar ce zici tu, Creștine? De vreme ce Dumnezeu voiește a se mîntui toți și a veni la cunoștința¹ adevărului, ce trebuință mai este de rugăciunile mele? Iar eu îți răspund că rugăciunile tale ajută mult oamenilor necredincioși, căci îi trag să te iubească. Pentru că rugăciunile tale nu te lasă să-i urăști și pentru că din ele urmează a veni și ei la credința lui Hristos și a se mîntui. Căci aici, prin „mîntuire”, se cuvine să o înțelegi, iubitele, pe aceea prin credință, adică pe aceea sufletească, nu trupească, fiindcă aceasta este mîntuire adevărată. Iar Apostolul zice că Dumnezeu voiește ca toți să vină la „cunoștința adevărului”, adică la cunoștința credinței cea după Dumnezeu, căci doar aceasta e adevărată și, mai mult, este însuși adevărul.

5. Căci unul este Dumnezeu, unul este și mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: omul Iisus Hristos,

După ce a zis că Dumnezeu voiește a se mîntui toți, Apostolul dovedește aceasta aici, zicînd: Pentru aceasta, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său în lume ca mijlocitor, ca să-L împrietenească pe Dumnezeu-Tatăl cu oamenii. Dar ar întreba cineva: Și atunci de ce nu se mîntuiesc? Răspundem: Pentru că nu vor!

Zicînd însă: „unul este Dumnezeu”, Pavel nu-L desparte și nu-L osebește de Fiul – să nu fie! –, ci zice așa spre osebirea idolilor și a zeilor min-

¹ Însemnează că Meletie Pigas zice (în *Despre creștinism*, tomul 3), că aici e vorba de cunoștința cea din parte, astfel: „Dumnezeu Însuși a semănat întru toți oamenii înțelegerea și știința că este Dumnezeu. De aceea se și zice că aceia care au ajuns la cunoștința adevăratului Dumnezeu «au venit întru cunoștință».” [Deci] cunoștința de Dumnezeu se afla în firea tuturor celor cuvîntători, cum arată cuvîntul prin acel glas: „Pentru aceasta ne-am învățat a ști că Dumnezeu este în lăuntru fiecareia.” Tot același zice (în *Despre Creștinism*, tomul 1 sau *Cartea 1*): „Așadar, Dumnezeu îi mîntuiește pe aceia pe care voiește, și nu-i mîntuiește pe cei care nu voiesc. Și nu voiesc cei «tari în cerbice», cei «netăiați împrejur cu inima», cei împietriți la inimă. Pentru aceasta zicea și Domnul: «Ierusalime, Ierusalime, care-i omori pe Prooroci și-i ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine! De cîte ori am voit să-adun pe fiii tăi precum cloșca își adună puii sub aripile sale, și nu ai voit!» (Matei 23:37).” Așa zice Pigas despre cunoștință. Iar Sfințitul Teofilact, tîlcuind zicerea „și rugîndu-ne să vă desăvîrșiți întru cunoștința adevărului Lui” (*Coloseni 1:9*), prin „cunoștință” a înțeles știința cea desăvîrșită. (n. aut.)

cinoși ai Elinilor. Căci e arătat că Fiul este Dumnezeu, El fiind și mijlocitorul, de vreme ce mijlocitorul este între doi și e dator a se împărtași cu amîndoi după fire. Deci, de vreme ce Fiul este mijlocitor între Dumnezeu și oameni, El Se împărtașește de amîndoi, fiind și Dumnezeu, și om, avînd așadar două firi întru un singur ipostas [„persoană”, *n. m.*]. El nu este doar Dumnezeu, fiindcă oamenii nu L-ar fi primit ca mijlocitor dacă ar fi venit la ei astfel, de vreme ce nici fața lui Moisi nu au putut să o vadă fără învelitoare. Dar nu este nici doar om, fiindcă trebuia a vorbi și a mijloci către Dumnezeu. Pavel nu a vorbit aici arătat despre dumnezeirea lui Hristos, pentru că atunci stăpînea politeismul (adică mulțimea zeilor), și Elinii ar fi socotit că el cugetă și dogmatisește mulți dumnezei. Și, zicînd: „unul este Dumnezeu”, înțelege că nu sînt doi [osebind între Persoanele Sfintei Treimi], precum zicea și în altă parte: „Un Dumnezeu-Părintele (...) și un Domn Iisus Hristos” (*1 Corinteni* 8:2); iar aici zice: „un Dumnezeu și un Mijlocitor între Dumnezeu și oameni”. Iată cîtă evlavie și sfială are Apostolul pentru Dumnezeu, nevrînd a da bănuială de politeism!¹ De aceea nu

¹ Pentru aceasta zicea și marele Vasilie: „Sau să se cinstească prin tăcere cele negrăite, sau cu bună-cinstire de Dumnezeu să se numere cele sfinte: un Dumnezeu-Tatăl, un Fiul născut și un Duh Sfînt. Pe fiecare din Persoane o vestim ca una, iar cînd trebuie a le număra împreună, nu ne abatem către înțelegerea politeistă. Căci nu numărăm după alcătuirii, de la una făcînd creștere către mai multe, zicînd: «una, două, trei [firi]», nici: «întîi, al doilea și al treilea»; căci zice: «Eu sînt unul Dumnezeu», iar de al doilea Dumnezeu nu am auzit. Căci, închinîndu-ne Dumnezeului din Dumnezeu, mărturisim osebirea Ipostasurilor, dar rămînem la monarhie [«unică stăpînire», *n. m.*] nerăspîndindu-ne teologia [«vederea de Dumnezeu», *n. m.*] în mulțime dezbinată. Fiindcă un [singur] chip se vede întru Dumnezeu-Tatăl și întru Dumnezeu-Unul născut, [chip] unit întru neschimbarea dumnezeirii. Dar cum de nu sînt doi dumnezei, dacă este «unul» și «unul»? Pentru că se zice «împărat» și «chip al împăratului», dar nu sînt doi împărați” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 18). Și dumnezeiescul Hrisostom zice: „Unul și unul sînt doi, dar nu zicem aceasta, deși cugetul o socotește. Aici nu zici: Unul și unul sînt doi, ci [întrebi] ceea ce nici cugetul nu bănuiește: dacă a născut, dacă a pătimit?” (*Cuvîntul al 7-lea* la epistola de față către Timotei). Iar Coresi, tîlcuind zicerea aceasta, spune că Pavel a zis: „unul mijlocitorul Hristos” spre surparea lui Simon Vrăjitorul și a ucenicilor lui Platon, care învățau că Îngerii și demonii sînt mijlocitori. De aceea, Pavel arată că unul este Mijlocitorul care a dezlegat păcatul strămoșesc. Însă nu ne îndoim că și Îngerii, și Proorocii, și Sfînții sînt mijlocitori într-un fel, dar întîi mijlocitor este doar Hristos, iar Îngerii ni se fac mijlocitori în al doilea rînd, prin mijlocitorul Hristos. Acestea le zice Coresi. Iar că Hristos mijlocește pentru noi pururea, zice foarte frumos înțeleptul Nicolae Cavasilă, anume așa: „Căci El este mijlocitorul prin care s-au făcut toate bunățile cele date nouă de la Dumnezeu și care, mai mult, se dau de-a pururea. Căci nu a mijlocit și nu ne-a dat toate acelea pentru care a mijlocit și ne-a izbăvit o dată, ci de-a pururea mijlocește, dar nu cu oarecari cuvinte și rugă, cum fac solii, ci cu lucrul. Și care este lucrul? A ne uni cu Sine, și prin Sine a ne împărți darurile Sale, după vrednicia și măsura curăției fiecăruia dintre noi. Și, așa cum lumina dă a vedea

a pomenit nici de dumnezeirea Sfântului Duh, ca să nu fie socotit cinstitor de mulți dumnezei.

6. Cel ce S-a dat pe Sine ca preț de izbăvire pentru toți,

Zice: Iisus Hristos S-a dat pe Sine ca plată de izbăvire și de slobozire pentru toți oamenii: și pentru Evrei, și pentru „neamuri”. Și, dacă Hristos a murit pentru toți, cum să nu te rogi pentru toți tu, Creștinul următor lui Hristos? Vezi și zicerea „dându-Se pe Sine” și însemnează-o împotriva arienilor, care zic că Domnul S-a dat la moarte în chip silnic, iar nu de voia Sa. Și ce este cu prețul de izbăvire? Toată firea oamenilor era vinovată și sub osîndă, spre a se munci pentru păcatul strămoșesc, dar Hristos, răstignindu-Se, S-a dat pe Sine lui Dumnezeu ca plată de izbăvire în locul întregii firii, dezlegînd-o astfel pe aceasta de moarte și de muncă.¹

celor ce văd, tot astfel e nevoie a fi noi împreună cu Hristos de-a pururea, dacă vrem a viețui și a ne odihni cu totul. Căci omul nu poate să vadă fără lumină, iar fără Hristos nu este cu puțință a avea în suflet adevărata viață și pace” (capitolul 64 al tîlcuirii Sfințitei Liturghii). Însemnează însă că, după teologi („văzătorii de Dumnezeu”, *n. m.*). Hristos are însușire de mijlocitor mai mult decît desăvîrșită, căci cuprinde întru Sine firile cele osebite, adică pe a lui Dumnezeu și pe a oamenilor. Astfel, El nu este mijlocitor nici doar ca om, nici ca Dumnezeu gol de omenire, ci ca Dumnezeu-om. De aceea, El a împlinit canonul prin firea omenească, iar prin preadumnezeiescul ipostas l-a împlinit cu nemărginită cinstire. Și ipostasul lui Hristos s-a făcut – după scoliași – început al mijlocirii, iar firea Lui omenească s-a făcut început după care s-a desăvîrșit mijlocirea. Vezi și tîlcuirea și subînsemnarea ziceerii „iar mijlocitorul nu este om” (*Galateni 3:20*). (*n. aut.*)

¹ Iar că Hristos S-a dat pe Sine ca preț de izbăvire și de răscumpărare pentru toți oamenii, luați robi de diavolul, El însuși o adevărează, zicînd: „Precum Fiul omului nu a venit ca să l se slujească, ci să slujească și să-și dea sufletul ca preț de izbăvire pentru mulți” (*Matei 20:28*). Iar marele Vasilie (în tîlcuirea *Psalmului 48*, la acest stih: „Fratele nu izbăvește; izbăvi-se-va omul?”) zice: „Tot sufletul omenesc era supus sub jugul vicleniciei celui rău, al vrăjmașului tuturor, căci [omului] i se luase slobozenia pe care o avea de la Cel ce îl zidise, fiind robit prin păcat. Și pentru toți cei robiți era nevoie de preț al izbăvirii către slobozenie. Dar nici fratele nu-l putea izbăvi pe frate, nici fiecare pe sine, pentru că trebuia a fi mult mai bun cel ce izbăvea decît cel stăpînit și robit și pentru că nici un om nu avea stăpînire de la Dumnezeu a se curăți singur de păcate, fiecare fiind vinovat. Căci toți au păcătuit și sînt lipsiți de slava lui Dumnezeu, îndreptîndu-se în dar cu dăruirea lui Hristos, prin izbăvirea întru Hristos Iisus Domnul nostru. Căci ce lucru atît de mare poate afla omul, ca să-l dea pentru izbăvirea sufletului său?! Ci S-a aflat Unul vrednic, Domnul nostru Iisus Hristos, Care a dat spre plată de izbăvire a sufletelor noastre sfîntul și prea-scurtul Său sînge ce s-a vărsat pentru noi toți ca preț cu care ne-am cumpărat”. Iar că nu diavolul a luat sîngele lui Hristos ca preț de izbăvire pentru păcatele noastre, ci Dumnezeu-Tatăl, vezi și la subînsemnarea zicerii „întru Care avem izbăvirea prin sîngele Lui” (*Efesenii 1:7*). Și vezi cum ceea ce a zis Domnul, că „Și-a dat sufletul ca izbăvire „în locul multora”, Pavel zice așa: „Cel ce S-a dat pe Sine preț de izbăvire pentru toți”,

mărturisire

Adică a făcut dar de izbăvire pentru toți oamenii prin mărturisire. Sau, Pavel îl cuiește aici după alt înțeles care este prețul izbăvirii, și zice că e „mărturisirea”, adică patima și moartea prin cruce, fiindcă Hristos a venit să mărturisească adevărul pînă la moarte. Căci Hristos L-a arătat și pe Tatăl în lume (precum El Însuși a zis: „Am arătat numele Tău oamenilor”, *Ioan 17:6*), și a legiuit în lume adevăratele dogme ale bunei-cinstiri de Dumnezeu și ale credinței și adevărata și îngereasca viață.¹

în vremile Sale.

Adică la vremea cuvenită și potrivită, cînd a venit plinirea vremii celei cunoscute și hotărîte mai înainte de veacuri.

7. Spre aceasta am fost pus propovăduitor, și Apostol

Zice: Spre această mărturie a lui Hristos am fost rînduit de Dumnezeu ca propovăduitor și mărturisitor, adică pentru a propovădui în lume crucea și moartea lui Hristos. Și nu am fost rînduit să propovăduiesc numai într-un loc, ci am fost pus și Apostol, ca să umblu în toată lumea. Căci mare este dregătoria Apostolului și pentru aceasta Pavel ține la ea și o îmbrățișează.

(adevărat zic, nu mint) învățător al „neamurilor”,

Ca să facă cuvîntul vrednic de crezare, anume că într-adevăr este învățător al „neamurilor”, Pavel apucă înainte și zice că grăiește adevărul și nu

căci zicerea „mulți” se înțelege de *Dumnezeiasca Scriptură* în loc de: „toți”; și vezi subînsemnarea zicerii „cei mulți au murit” (*Romani 5:15*).

Iar înțeleptul Fotie zice că plata izbăvirii, răscumpărarea pe care o dă cineva, e de trebuință pentru două lucruri. O dată, pentru a-i slobozi pe cei robiți; și alta, pentru a se face dar acelor care-i stăpînesc pe cei robiți. Deci sîngele Domnului s-a făcut numai izbăvire și slobozire a oamenilor robiți de diavolul, dar nicidecum dar al diavolului. [...] Aceste însemnări ale izbăvirii le pomenește și Nichita [Scoliaștul] pe marginea cuvîntului la Paști al Teologului Grigorie, de unde socotesc că a luat aceasta și Fotie. Și Fotie adaugă că numele izbăvirii nu se zice despre Însuși sîngele Domnului, ci metaforic. Vezi și subînsemnarea zicerii „ca să ne izbăvească pe noi” (*Tit 2:14*). (n. aut.)

¹ Iar Teodorit zice că a numit patima „mărturie” mai întii pentru nedreptatea junghierii, iar apoi pentru că-i are martori pe toți Proorocii și pe Iudeii ce ziceau: „Tu mărturisești pentru Tine, mărturia Ta nu este adevărată” (*Ioan 8:13*), la care El a răspuns: „Eu n-am vorbit de la Mine, ci Tatăl care M-a trimis, Acesta Mi-a dat poruncă ce să spun și ce să vorbesc” (la fel, *12:49*). (n. aut.)

mente. Căci, de vreme ce ceilalți Apostoli se îngreuiiau a se face învățători și propovăduitori ai celor din „neamuri”, pentru că se îngrețosau de ei, Pavel zice: Eu m-am rînduit de Dumnezeu să fiu învățător al „neamurilor”. Drept aceea – zice – dacă Fiul lui Dumnezeu a murit pentru „neamuri” iar eu sînt învățător al lor, atunci nici tu – o, Timotee! – să nu te lenevești a te ruga pentru dînsule.

Întru credință și în adevăr.

O, cititorule! – vezi și aici zicerea aceasta: „întru credință”, adică: Nu cu silogisme omenești și cu dovezi logice sînt eu învățător al „neamurilor”, ci cu credință simplă și neiscoditoare. Apoi, ca să nu socotești că lucrul este amăgire și minciună, a zis și aceasta: „întru adevăr”, adică: Cele ce se învață și se predau de mine întru credință nu sînt amăgire și minciună, ci sînt întru adevăr.

8. Deci vreau ca bărbații să se roage întru tot locul,

De ce Domnul oprește a se ruga cineva oriunde s-ar întîmpla, iar Apostolul zice aici dimpotrivă? Căci Domnul oprește a se ruga oamenii prin ulițele cetăților și le poruncește să intre „în cămară”, adică în partea ascunsă a caselor, și să se roage acolo. Spre dezlegarea nedumeririi acesteia, răspundem că Domnul nu a oprit a se ruga Creștinii oriunde s-ar întîmpla, ci a zis aceasta ca să-i învețe a nu se ruga întru arătarea oamenilor pentru slavă deșartă. Și ascultă înseși cuvintele acestea ale Domnului: „Iar cînd te rogi, să nu fii ca fățamicii, cărora le place să se roage stînd prin adunări și prin unghiurile ulițelor, ca să se arate oamenilor. (...) Cînd te rogi, intră în cămara ta!” (Matei 6:5). La fel, cînd zice: „Să nu cunoască stînga ta ce face dreapta” (Matei 6:3), nu înțelege aceasta pentru mîinile cele simțitoare, ci arată covîrșirea milosteniei celei fără slavă deșartă. De aceea, și Pavel zice aici ca bărbații să se roage în orice loc, fiindcă Hristos nu a oprit acest lucru. Și Apostolul a zis aceasta spre osebirea rugăciunii Evreilor, căci rugăciunea Evreilor era îngrădită într-un singur loc, adică în Biserica din Ierusalim, iar la noi, la Creștini, nu urmează așa, fiindcă darul dat nouă nu este hotărît de locuri. Căci, așa cum se roagă pentru toți oamenii, tot astfel Creștinul se roagă în toate locurile.¹ Pentru aceasta, și Domnul a zis către Samarinean-

¹ Deci, după cuvintele Domnului și ale Apostolului și după tîlcuirea pe care o face acestora Sfințitul Teofilact, este iertat oricui a se ruga în tot locul, intrînd în „cămara sa”, adică strîngîndu-și mintea în inimă, și de acolo înălțînd rugăciunile sale la Dumnezeu. Iar Teodorit zice că, încă pe cînd mai stăpînea *Legea*, Proorocii vedeau înainte cele ale darului. Și-I

ca: „Femeie, crede-Mă că vine ceasul cînd nu vă veți mai închina Tatălui nici în muntele acesta, nici în Ierusalim” (Ioan 4:21).

ridicînd mîini cuvivoase,¹

În cuvîntul acesta, Pavel învață că se cuvine a se cerceta nu locul întru care se face rugăciunea, ci chipul în care se face. Pentru că rugăciunea cere de la Creștin să aibă „mîini cuvivoase” – adică curate de lăcomia de averi, de răpire, de nedreptate, de ucideri, de bătaie – și pline de milostenie.²

putem auzi pe dumnezeiescul David zicînd: „Binecuvîntați-L pe Domnul, toate lucrurile Lui, în tot locul stăpînirii Lui!” (*Psalm 102:22*). Încă și prin Proorocul Maleahi zice Dumnezeu la toate: „În tot locul aduceți tămîie și jertfă curată numelui Meu” (*Maleahi 1:11*). Iar a ridica mîini curate și a se ruga era însușire a preoților *Testamentului Vechi*, dar Apostolul poruncește tuturor oamenilor a face aceasta pentru că toți s-au făcut „norod ales, preoție împărătească, neam sînt” (*1 Petru 2:9*). Și înțeleptul Teodorit nu a arătat unde este scris că a fost însușirea preoților a-și ridica mîinile întru rugăciune. Iar eu, cercetînd aceasta, nu am aflat-o descoperit și curat mărturisită în *Testamentul cel Vechi*, ci numai că: „ridicînd Aaron mîinile asupra norodului, i-a blagoslovit pe ei” (*Levitic 9:22*) și că Moisi a zis: „După ce voi ieși din cetate, voi întinde mîinile către Domnul” (*Ieșirea 9:29*). Ba chiar aflu că și cei ce nu aveau preoție își ridicau mîinile cînd se rugau, cum zicea David: „Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea Ta; ridicarea mîinilor mele, jertfa de seară” (*Psalm 140:2*). Și despre Solomon citim: „Și s-a sculat Solomon înaintea feței jertfelnicului și și-a întins mîinile sale către cer” (*3 Împărați 8:22*). (n. aut.)

¹ Hrisostom, Teodorit, Teofilact și multe izvoade așa au zicerea aceasta: „mîini cuvivoase”. (n. aut.)

² Însemnează că două sînt chipurile atot-cuprinzătoare în care se cuvine a se ruga fiecare Creștin, chip din lăuntru și chip din afară. Și chip din lăuntru este cînd cineva se silește a-și aduna mintea în inimă și a o face să ia aminte la cuvintele rugăciunii, nelăsînd-o să gîndească nici un alt lucru. Iar chipul din afară al rugăciunii se face cu osebite forme ale trupului: căci cel ce se roagă fie își pleacă în jos capul și își bate pieptul, ca vameșul; fie stă drept, cum a zis Domnul: „cînd stați rugîndu-vă” (*Marcu 21:25*); fie își pleacă genunchii – precum zic *Faptele Apostolilor*: „plecîndu-și genunchii săi (Pavel adică), s-a rugat împreună cu toți aceștia” (*Fapte 20:36*) – cum a făcut și Domnul în vremea patimii; fie își ridică mîinile, cum zice David: „Ridicarea mîinilor mele, jertfa de seară”, și precum zice aici. Căci forma aceasta a rugăciunii, adică a-și ridica cineva mîinile cînd se roagă, se vede că este aîd de nevoie, încît Sfinții Părinți și dascălii Bisericii chiar pentru aceasta au socotit și au alcătuit strane în biserică, pentru a-i ajuta pe Creștini, care se ostenesc țînîndu-și mîinile înălțate în toată vremea rugăciunii, așa cum și Moisi se ostenea a-și țîne mîinile întinse asupra lui Amalic, ajutor de Or și Aaron (*Ieșirea 17*). Astfel, stranele îi fac pe Creștini a se ruga stînd în chipul crucii, prin cruce biruînd patimile și pe diavol, așa cum și Moisi l-a biruit pe Amalic rugîndu-se în chipul crucii. Și mai însemnăm aici că nu numai preoții cei vechi își spălau mîinile cînd intrau în biserica lui Dumnezeu să se roage – căci zice: „Își vor spăla mîinile și picioarele cu apă cînd vor intra în cortul mărturiei. Se vor spăla cu apă ca să nu moară” (*Ieșirea 30:21*) –, ci și preoții darului acestuia nou obînuiesc a se spăla cînd vor să ierurghească, zicînd: „Spăla-voi întru cei nevinovați mîini-

fără mînie și fără îndoită socoteală.

Creștinii sînt datori a se ruga fără mînie și fără îndoită socoteală, adică fără pomenire de rău și fără patimă asupra fraților, precum a zis și Domnul: „Cînd stați rugîndu-vă, lăsați orice aveți asupra cuiva!” (*Marcu 11:25*). Iar „socoteală îndoită” numește îndoiala, zicînd să nu se roage Creștinul cu îndoială și cu stînjnire, ci să creadă cu adevărită că va lua de la Dumnezeu cererile sale cele folositoare, cum zice mai curat și „fratele lui Dumnezeu” Iacov: „Și să ceară întru credință, de nimic îndoindu-se. (...) Căci să nu socotească omul acela că va lua ceva de la Domnul (dacă se îndoiește)” (*Iacov 1:3*). Și Domnul zice: „Pentru aceasta vă zic: Toate cîte le cereți rugîndu-vă, să credeți că le veți lua și vor fi vouă” (*Marcu 11:24*). Și cum va crede Creștinul că are să ia cererile sale de la Dumnezeu? Dacă nu cere ceva lumesc, sau potrivit vocii lui Dumnezeu sau nevrednic de cereasca împărăție, ci va cere toate cele duhovnicești și mîntuitoare și dacă se roagă cu mîini curate de toată fapta păcatului, fără mînie, fără pomenire de rău și fără îndoire, nerăspîndindu-se înoace și încolo.¹

9. Asemenea și femeile,

Voiesc – zice – ca și femeile să ridice mîini cuvioase cînd se roagă, fără mînie și îndoită cugetare și fără a răpi și a se lăcomi la averi. Dar cum, și femeia răpește și se lăcomește la avuții? Negreșit! – atunci cînd îl silește pe bărbatul ei să-i cumpere pietre scumpe, podoabe aurite și alte scule zadarnice, deși nu răpește ea însăși, ci prin bărbat. Și femeia se lăcomește la avuții, căci haina ce o are mai mult decît îi trebuie o răpește de la alte femei sărace, care au trebuință de dînsa.

cinstite în podoabă, împodobindu-se cu sfiata și cu întreaga-înțelepciune,

le mele și voi înconjura jertfelnicul Tău, Doamne.” Și adăugăm împreună cu David, care se spăla și el, că nu numai preoții, ci toți norodnicii din vechime se spălau cînd aveau să se roage în biserică, precum mărturisește dumnezeiescul Hrisostom (*Cuvîntul al 73-lea la Ioan*). Mulți Creștini păzesc un asemenea obicei încă și acum, obicei cinstit care arată că se cuvine ca și mîinile cele gîndite ale sufletului să fie curate de toate păcatele. (*n. aut.*)

¹ Pentru aceasta, întrebînd cum poate cineva să se roage fără răspîndire, răspunde și marele Vasilie: „Va isprăvi aceasta dacă se va încredința desăvîrșit că stă înaintea lui Dumnezeu. Căci, dacă cineva își are vederea nerăspîndită cînd vorbește cu un stăpînitor și înainte-stătător, cu cît mai virtos își va avea mintea nerăspîndită cînd se roagă lui Dumnezeu, Cel care cearcă inimile și rărunchii, împlinind ceea ce este scris: «ridicînd mîini cuvioase, fără mînie și fără îndoială»” (*hotărîrea 201 pe scurt*). (*n. aut.*)

Cu aceste cuvinte, Apostolul cere de la femei ceva mai mult decât de la bărbați, anume ca ele să fie împodobite cu îmbrăcăminte cinstită și cuviincioasă, nu cu una iscodită (adică de modă) și împestrițată, căci hainele împodobite în multe feluri nu sînt cuviincioase și cinstite. Iar Pavel numește „podoabă” a fi femeia cucernică, acoperindu-și toate părțile cu șfială – și capul, și obrazul, și pieptul, și mîinile, și picioarele – și neavînd vreun mădular gol și descoperit, căci așa se înțelege cuvîntul Apostolului, adică a fi femeile acoperite cu șfială și cu întregă-înțelepciune.¹

nu cu împletituri, sau cu aur, sau cu mărgăritare sau cu îmbrăcăminte de mult preț;

O, Creștino! – zice – tu vii în biserica lui Dumnezeu ca să te înfățișezi înaintea Făcătorului a toate și ca să te rogi. Atunci, cum folosești felurite împletituri de păr pe cap? Și cum înșiri mărgăritare pe capul și pe pieptul tău, și altele pe îmbrăcăminte și pe papucii tăi? Aceasta, adică a-ți avea picioarele împodobite cu mărgăritare, fiind cu adevărat o desăvîrșită ocară și nedreptate. Căci de unde cîștigi acestea? De la bărbat și din suspinurile săracilor, ale orfanilor și ale văduvelor, căci o dezbraci pe văduvă de cămașa ei cea cîrpită numai ca să calci tu pe mărgăritare.² Și oare nu este

¹ Întrebat fiind care este cinstita podoabă predată de Apostol, marele Vasilie răspunde că este aceea „folosită în scop cinstit și cuviincios și socotită după vreme, după chip, după față [„persoană”, *n. m.*], după trebuință. Căci cuvîntul nu judecă a urma cineva aceleași și în vreme de iarnă, și în vreme de vară; nici a fi același chipul argatului și al celui ce se odihnește, al ostașului și al țaranului, sau al bărbatului și al femeii (hotărîrea 201 pe scurt). (*n. aut.*)

² Împreună cu împodobirile de mai sus se numără și podoabele femeilor înalt-cugetătoare, nebune, mîndre și ieșite din minte ale vremii aceștia, care, îndată ce cîștigă cinci parale, le cheltuiesc în zădărnicii și nebuții mincinoase, împodobindu-și capul cu multe tulpane, cu împletituri de păr străin și mincinos [peruci, *n. m.*], cu osebite pietre scumpe și mărgăritare; care își spînzură canafuri de aur ca niște cozi de cal, își pun multe împletituri și cusături aurii pe haine, poartă cercei la urechi, brățări la mîini, zgărzi la grumăji, inele în degete, colane aurite și de argint împodobite cu pietre și mărgăritare, prin care ticăloasele femei arată că singure își leagă mădulele cu lanțuri și se însărcinează cu o mulțime de pietre. Și, cu aceasta, nu se osebesc întru nimic de idolii „neamurilor”, care erau împodobiți cu argint și cu aur, precum zice Proorocul David. Sau – mai bine a zice – nu se osebesc întru nimic de mormintele împodobite și văruite, care par frumoase pe dinafară, iar în lăuntru sînt pline de oase moarte și împuțite și de toată necurăția, precum a zis Domnul. De aceea, prin Isaia, Dumnezeu îngrozește aceste nebunești împodobiri, zicînd că are să le dezbrace de toată împodobirea pe femeile cele fără de minte și mîndre care poartă unele ca acestea și are să le smerească pentru această mîndrie a lor, zicînd așa: „Pentru că fiicele Sionului sînt atît de mîndre și umblă cu capul pe sus și cu priviri obraznice, cu pași domoli, cu zăngănit de inele la picioarele lor, Domnul va pleșuvi creștetul

o mare îndelungă-răbdare aceea pe care o arată Dumnezeu către tine, femeia împodobită? Nu este o mare suferire a lui Dumnezeu că nu te pedepsește precum ți se cade? Cu adevărat, mare e răbdarea lui Dumnezeu către tine! Tu – o, Creștino! – mergi la biserică să ceri de la Dumnezeu iertarea păcatelor tale, dar te împodobești ca și cum ai merge la jocuri și la nunți? Și cum poți – o, femeie nesocotită! – să suspini și să te umilești cu inima, purtând astfel de podoabe? Cinste umilinței tale! – sau – mai bine zis – vai de ea! Și cum te va asculta Dumnezeu, ticăloaso, cum te va auzi, îmbrăcată fiind cu lucrul săracilor? Deci nu te amăgi, soro, nu te amăgi! Căci, dacă porți haine împodobite, nici umilință nu poți să ai întru rugăciunea ta, nici Dumnezeu nu te va asculta ca să-ți ierte păcatele, ci mai mult te va osîndi, iar rugăciunea ta se va face întru păcat – după David (*Psalms 108:6*).

Și vezi că, dacă Pavel oprește de la femei podoabele ce sînt semne ale bogăției lor, cu cît mai virtos va opri de la dînsule împodobirile ce sînt semne de iscodire, precum: dresurile obrazului, frecările fălcilor, rumenelile, sulimanurile, zugrăvirea ochilor și a sprîncenelor, gingășeliile glasului, mișcărilor iubețe ale ochilor și celelalte chipuri deznodate, care nu sînt însușiri ale femeilor Creștine, ci ale păgînelor, și nu ale fecioarelor și ale celor întreg-înțelepte, ci ale curvelor și ale celor stricate.¹

capului fiicelor Sionului, Domnul va descoperi goliciunea lor. În ziua aceea va lua Domnul toate podoabele: inele, sori, lunițe, cercei, brățări, văluri, cununi, lăncișoare, cingătoare, miresme, talismane, inele, verigi de nas, veșminte de sărbătoare, mantii, șaluri, pungi, oglinzi, pînzeturi subțiri, turbane și tunici. Atunci vor fi, în loc de miresme, putreziciune; în loc de cingători, frînghie; în loc de cîrlionți făcuți cu fierul, pleșuvie; în loc de veșmînt prețios, zdrențe; și, în loc de frumusețe, pecete de robie. Locuitorii Sionului vor cădea de sabie și vitejii lui în războaie. Porțile fiicei Sionului vor scrișii și se vor jeli și, jefuită, ea va șede despuiată pe pămînt” (*Isaia 3:16-26*). (n. aut.)

¹ Și Hrisostom zice așa despre femeile ce se împodobesc: „Ce zici? Vii ca să te rogi lui Dumnezeu îmbrăcată cu haine și cu împletituri aurite? Au doar ai venit ca să joci? Ai venit să te rogi, și să ceri iertarea păcatelor și, rugîndu-te Stăpînului, să-L faci pe El miostiv! Atunci de ce te împodobești? Acestea nu sînt ale unei femei ce se roagă! Cum vei putea să suspini, cum poți lăcrima și a te ruga întins, de vreme ce ești împodobită astfel? Acestea sînt ale acrițelor și ale jucătoarelor, iar femeii cinstite nu i se cuvine nici una din acestea. (...) Deci nu urma curvelor!” (*Cuvîntul al 8-lea la aceasta către Timotei*). Vezi și stihurile Teologului Grigorie despre femeile ce se împodobesc. Vezi și cuvîntul al cincilea al *Hristoitiei*, scris deasupra așa: *Creștinii nu se cuvine a se împodobi*. Mai însemnează că – de vreme ce dumnezeiescul Apostol le oprește aici pe femei a se împodobi cu podoabe și cu juvaeruri, neam slab fiind ele și iubitoare de podoabă – cu cît mai virtos oprește a purta podoabe bărbații, care sînt neam bărbătesc și din fire defăimător al podoabelor muierescii? Pentru aceasta, într-adevăr, „muieroși”, „actori” și „pehlivani” trebuie a se numi bărbații îngîmfați care se împodobesc cu podoabele femeiești mai sus zise, și se cocoșesc umblînd, și se gingășesc, mîndrindu-se cu ele ca niște păuni cu penele lor cele

10. ci cu fapte bune, cum se cuvine femeilor ce făgăduiesc cinstire de Dumnezeu.

Zice: Se cuvine ca femeile Creștine să se împodobească cu fapte bune. Apoi, citește că așa se cuvine femeilor care-L cinstesc și-L cred pe adevăratul Dumnezeu. Dar zicerea aceasta se înțelege și într-alt chip, anume că cineva poate făgădui numai prin cuvinte că este cinstitor de Dumnezeu, și de aceea Pavel adaugă că se cuvine a fi cinstitor de Dumnezeu și cu faptele bune.

11. Femeia să învețe în liniște, întru toată supunerea.

Zice: Femeia Creștină nu se cuvine a fi cinstită și chibzuită numai în cele din afară și în îmbrăcăminte, ci pînă la glas. Prin urmare, femeia să nu grăiască și să nu învețe în Biserică, nu doar pentru celelalte, dar nici pentru lucrurile duhovnicești, ci numai să se învețe. Și se învață dacă rămîne întru liniște, precum același Apostol a arătat și în altă parte, zicînd: „Femeile voastre să tacă în biserică, fiindcă nu li se dă voie a grăi, ci să se supună, precum poruncește și *Legea*. Iar dacă voiesc a se învăța ceva, să-i întreb pe bărbații lor în casă” (*I Corinteni* 14:34).

12. Nu dau voie femeii a învăța, nici a-l stăpîni pe bărbat, ci a fi întru liniște.

Cu aceste cuvinte, Apostolul taie de la femei tot prilejul de vorbă. Căci mai sus a poruncit să tacă femeia, ca să nu se întîmple a grăi nici pentru pricinile binecuvîntate, iar aici zice ca femeia să nu-l învețe, nici să-l stăpînească pe bărbatul său. Drept aceea – fiindcă femeii i s-a poruncit de Dumnezeu să se supună bărbatului său, zicînd: „Către bărbatul tău (va fi) întoarcerea ta, și el te va stăpîni!” (*Facerea* 3:16) – se cuvine așadar ca femeia să stea în liniște, căci mai ales prin liniștirea și tăcerea aceasta își va arăta supunerea către bărbatul său. Să știi însă – o, cititorule! – că dumnezeiescul Pavel n-o oprește pe femeie a învăța în alt loc, ci doar în biserică. Căci nu a oprit a învăța femeia în deosebi, așa cum Priscila l-a catehizat pe Apolo (*Fapte*, capitolul 18) și cum orice femeie Creștină îl catehizează pe bărbatul său cel necredincios, după zisa lui Pavel: „Căci ce știi tu, femeie, dacă nu-ți vei mîntui bărbatul?” (*I Corinteni* 7:16), adică prin învățătura și catehizarea prin cuvînt.

împistrite sau – mai bine zis – precum cioara cea urîtă din basm se fălea cu penecle străine pe care le purta. Iar dacă cei ce se împodobesc cu haine strălucite și de mult preț sînt fețe bisericеști sau monahicești, eu nu mai pot să asemăn cu nimic necuviința aceasta, căci ea se află mai presus de orice chip și asemănare necuvenită. (*n. aut.*)

13. Căci Adam s-a zidit întâi, apoi Eva.

Zice: De vreme ce neamul bărbaților a luat întâia cinste când Dumnezeu i-a făcut pe ei, iar Eva s-a zidit a doua, femeile sînt datoare a avea a doua stare după bărbați și a li se supune. Căci ceea ce s-a făcut atunci cu Adam și cu Eva a rămas lege firească ce stăpînește întru tot neamul următor al bărbaților și al femeilor.

14. Și nu Adam s-a amăgit, ci femeia, amăgindu-se, a căzut în călcarea poruncii.

De ce nu s-a amăgit Adam? Pentru că *Scriptura* zice cum femeia, adică Eva, a zis către Dumnezeu: „Șarpele m-a amăgit, și am mîncat” (*Facerea* 3:13), iar Adam nu a zis: Femeia m-a amăgit!, ci: „Femeia mi-a dat din pom, și am mîncat” (*Facerea* 3:12). Și nu este același lucru a se îndupleca cineva să-l creadă pe unul din același neam și din aceeași fire cu dînsul și ajutor al său – precum s-a înduplecat Adam să o creadă pe Eva, cea de o ființă și ajutoare a sa – cu a se îndupleca unei fiare pe care ar avea-o roabă și supusă, cum s-a înduplecat Eva șarpelui cel supus și rob. Drept aceea, fapta Evei este amăgire¹, iar aceea a lui Adam nu. Deci după asemănarea amăgirii femeii a zis Apostolul că Adam nu s-a amăgit. A mai zis aceasta și dintr-o altă pricină, anume pentru că Adam nu a văzut pomul cunoștinței binelui și răului, ca să vadă că e bun de mîncare, și frumos ochilor a-l vedea și frumos a-l cunoaște (*Facerea* 3:6). Iar femeia, Eva, văzîndu-l, s-a amăgit și s-a înșelat de privirea lui și apoi, întinzîndu-și mîinile, a luat rodul și a mîncat, și astfel i-a dat și bărbatului său. Prin urmare, femeia s-a rătăcit pentru pofta pomului, iar Adam nu s-a rătăcit de pofta pomului, ci numai s-a înduplecat femeii sale. De aceea, Apostolul zice așa: De vreme ce femeia i-a pierdut pe toți oamenii fiindcă l-a învîțat pe bărbat o singură dată, să nu mai învețe mai mult, nu numai aceea, ci tot neamul ei, fiindcă tot neamul femeilor este ușor la minte, și lesne de amăgit și ușor primește

¹ Pentru aceasta a zis și dumnezeiescul Grigorie al Nisei: „Femeia, amăgindu-se, a căzut în călcarea poruncii și în depărtarea de la Dumnezeu. Femeia a luat-o înainte cu neascultarea și de aceea ea s-a făcut [apoi] întâia martoră a învierii [Domnului], ca, prin credința învierii, să îndrepte răsturnarea pricinuită de călcarea poruncii. Și – precum la început femeia s-a făcut slujitoare a cuvintelor șarpelui și sfătuitoare a bărbatului, și astfel a adus vieții începutul și urmarea răului – tot așa, aducîndu-le ucenicilor cuvintele Celui ce l-a omorît [prin înviere] pe apostatul balaur, ea s-a făcut oamenilor începătoare de credință, credință prin care se stinge întâia hotărîre a morții” (*Cuvîntul al 12-lea împotriva lui Evnomie*). (n. aut.)

rătăcirea. Vezi însă – o, cititorule! – amărăunțimea zicerii Apostolului. Căci nu a zis că Eva s-a amăgit, ci „femeia”, ca să arate că aici vorbește despre întreaga fire și neam al femeilor. Căci, așa cum din pricina lui Adam s-a omorât toată firea oamenilor născuți dintr-însul, tot astfel amăgirea și ușurătatea cugetării Evei a trecut la toată firea femeilor.

15. Dar ea se va mîntui prin facere de copii,

Cine se va mîntui, Eva? Ba! – ci femeia, adică firea femeilor. O, femeilor! – zice – nu vă întristați! Dumnezeu v-a dat și vouă prilej și pricină ca să vă mîntuiți. Și care este aceasta? Facerea de copii, adică a-i hrăni și a-i crește în chip creștinesc pe copiii ce îi veți naște. Fiindcă nu e nevoie doar a-i naște, ci a-i și învăța bine, cu învățătura și cu sfătuirea Domnului¹, căci aceasta este și se zice cu adevărat „facere de copii”. Iar dacă femeia mamă nu-și va crește copiii hrănindu-i bine și nu îi va învăța cu sfătuirea Domnului, atunci aceea nu este facere, ci mai ales stricare de copii, căci cu creșterea ei cea rea îi strică pe ticăloșii [„bieții”, *n. m.*] copii ai săi și sufletește, și trupește. Dar ce? Oare femeile nemăritate și fecioarele nu se pot mîntui și ele, ci sînt pierdute pentru că nu au copii? Cum? Femeile fără copii nu se pot mîntui cu faptele lor cele bune, ci numai prin facerea de copii? Ba! – ci zic că, pe lîngă celelalte fapte bune, și buna-facere de copii le este femeilor pricină de mîntuire. Căci este arătat că buna creștere de copii are ca pricină fapta bună [întru credință, *n. m.*] a mamei care-i învață și pe copii să aibă aceeași faptă bună. Deci, din acestea zise, se face arătat că și fecioarele nemăritate și femeile sterpe se vor mîntui dacă au fapte bune, deși nu au născut și nu au crescut copii. Mi se pare însă că, de vreme ce a oprit-o pe femeie a-l învăța [pe bărbat], Apostolul o mîngîie acum pentru aceasta și-i dă ucenici pe care are voie să-i învețe, ca și cum i-ar zice: O, femeie! – dacă poștești să-i înveți pe alții, învață-i pe copiii pîntecelui tău cu sfătuirea Domnului.

Iar unii – nu știu cum! – prin facerea de copii au înțeles nașterea Născătoarei de Dumnezeu, căci ea – zic ei – le-a mîntuit pe femei² născîndu-L

¹ Tilcuind această zicere, și Fotie zice că femeia se va mîntui prin facerea de copii. „Căci – zice – buna creștere și purtarea de grijă cea iubitoare de Dumnezeu a mamei pentru fiii săi este o mare dreptate a femeii, prin care ea întoarce și șterge învățătura cea veche și greșită dată de Eva lui Adam, ce a pricinuit amăgirea aceluia. Fiindcă femeia poate zice: Cu adevărat, în vechime l-am învățat greșit și l-am amăgit pe bărbat, dar acum îi cresc și-i povățuiesc pe copiii mei fără greșală. Și, dacă acea amăgire și învățătura greșită m-au osîndit, buna-creștere a fiilor mei mă slobozește acum din osîndire” (*Amfilohia*, întrebarea 71). (*n. aut.*)

² Despre acestea pomenește și Fotie întru aceeași întrebare 71 din *Amfilohia*. (*n. aut.*)

pe Mîntuitorul Hristos. Această înțelegere este însă cu totul nepotrivită la următoarele cuvinte ale Apostolului. Și ascultă-le:

de va rămîne în credință,

Adică: Femeia se va mîntui dacă fiii ei vor păzi buna-cinstire și adevăratele dogme ale credinței, prin buna-creștere și învățătura pe care o vor fi dat lor.

în dragoste

Adică: Femeia se va mîntui dacă, prin buna-creștere dată de ea, fiii ei vor rămîne în dreapta și îmbunătățita viață. Căci nu e de ajuns pentru mîntuire credința fiilor, ci trebuie ca ei să aibă și viață bună și creștinească. Iar izvorul, pricina și capul vieții creștinești este îndoita dragoste, adică cea către Dumnezeu și cea către aproapele.

și întru sfințenie cu întreagă-înțelepciune.

Aici, Apostolul numește „sfințenie” curăția și fecioria trupului. Dar, de vreme ce nu toți sînt feciorelnici, a adăugat zicerea „cu întreagă-înțelepciune”, prin aceasta numind ferirea vremelnică de legiuita împreunare a bărbaților cu femeile. Sau, prin „întreagă-înțelepciune”, Pavel numește aici chiar cuviința îndulcirilor și buna rînduială a năravurilor. Deci femeia se va mîntui dacă, prin buna ei creștere, fiii săi vor rămîne întru feciorie și întru nestrucarea trupului, adică vor alege viața monahală, sau dacă vor rămîne întru întreaga-înțelepciune prin nuntă și nu se vor face curvari și prea-curvari. Dar ar zice cineva: Și dacă maica este rea, dar își va crește copiii bine? Oare are plată pentru această bună-creștere? Răspundem: Aceasta aproape că nu poate urma, căci, dacă maica este rea, negreșit are să-și crească și copiii rău. Căci pomul putred nu poate face roade bune, ci tot putrede, precum a zis Domnul: „Pomul putred face roade rele. (...) Pomul putred nu poate face roade bune” (*Matei 7:17*). Totuși, dacă maica, rea fiind, și-ar crește copiii cu adevărat bine, va lua plată de la Domnul pentru buna-creștere a copiilor ei. Dar dacă maica, bună fiind și avînd fapte bune, și-ar crește copiii rău, oare va primi pedeapsă de la Dumnezeu? Răspundem: Dacă maica se lenevește sau face har copiilor ei și nu-i învață bine, are să fie pedepsită negreșit, cum a pățit preotul Eli, care a făcut har fiilor săi și nu i-a certat cu asprime, precum este scris: „Și le-a zis: Pentru ce fa-

ceți voi asemenea lucruri, căci aud vorbe rele despre voi de la tot poporul Domnului? Nu, copiii mei, nu este bună vestea ce o aud eu despre voi, nu mai faceți așa!" (1 Împărați 2:23, 24).¹ Iar dacă maica ar face în tot chipul și s-ar sili să-și crească bine copiii, dar nu ar putea să-i îndrepte din pricina alegerii și a socotinței lor celei rele (ceea ce se întâmplă rareori), să știe maica aceea că nu se va osîndi, ci va lua plată de la Domnul pentru ostenelele creșterii ce le-a dat, căci zice Dumnezeu, prin Iezechiel: „Sufletul ce a păcătuit va muri, iar fiul nu va lua nedreptatea tatălui său, nici tatăl nu va lua nedreptatea fiului său. Dreptatea de la sine va fi dreptului, și nelegiuirea asupra nelegiuitului va fi" (Iezechiel 18:20). Căci și Fiul lui Dumnezeu, cu toate că a făcut în toate chipurile și le zicea Iudeilor toate cuvintele și învățăturile, însă pe puțini i-a avut care s-au înduplecat Lui.

¹ Să audă aceste părinți cei fără cunoștință, care – în loc de a-și crește copiii cu învățatura și sfătuirea Domnului și în loc de a-i pune să învețe învățatura creștinească, și drept-slăvitoarele dogme ale credinței și moralurile creștinești ale vieții îmbunătățite, ca să poată rămîne pînă la sfîrșitul vieții în drept-slăvitoare credință, și întru viața cea îmbunătățită, și întru sfințenie și întru întreaga-înțelepciune, precum poruncește aici dumnezeiescul Pavel – ei, nebunii, îi pun pe fiii lor să învețe turcește, franțuzește și alte limbi, nu pentru alt scop, ci doar pentru mîndrie și iubire de slavă, adică pentru a-i face pe fiii lor bogați și slăviți. Dar ce urmează din aceasta? Fiii lor, petrecînd împreună cu dascălii lor cei stricați și cu rele năravuri și adăpîndu-se în toată vremea cu apele lor cele tulburi și otrăvitoare, își strică năravurile, ajung în nebăgare de seamă, sărăcesc din evlavia către Dumnezeu și către cele dumnezeiești și în sfîrșit se leapădă – vai! – de credința în Hristos, și, căuțînd să învețe felurite limbi, se învață aței. Vai de primejdia acestor fii și de trei ori vai și amar de născătorii unora ca aceștia, care, în loc de a se mîntui prin facerea de copii, precum scrie aici Pavel – au să se muncească pentru aceasta, după toată dreptatea! Căci mai bine le-ar fi fost ca fiii lor să fie păstori de vite și porcari, dar să aibă credință drept-slăvitoare și viață creștinească, decît a se face nobili, și boieri și domni, dar a-și strica firea și viața cea cuvenită Creștinilor! Căci, fiind păstori de porci, nu s-ar osîndi în munci, iar de-și vor strica credința și năravurile, negreșit se vor munci! (n. aut.)

CAPITOLUL III

1. Credincios este cuvîntul.

Fiindcă era lucru de îndoială dacă maica ce și-a crescut copiii bine va dobîndi folos din fapta bună a fiilor săi și dacă se va mîntui astfel prin face-rea de copii, Pavel zice aici că cuvîntul acesta este adevărat și credincios, încît nimeni nu trebuie să se îndoiască de aceasta.¹

Dacă cineva pofteste episcopie, bun lucru pofteste.

Însemnăm că toate cele rînduite aici de fericitul Pavel lui Timotei despre episcop nu sînt din parte, osebite, ci obștești, și le rînduiește pentru toți oamenii. De aceea și zice: Eu nu opresc pe nimeni care pofteste să apere norodul și dorește a se face arhieru, fiindcă lucru bun pofteste, adică să se ostenească pascînd norodul lui Dumnezeu. Dar să nu poftescă numai stăpînirea, slava și domnia pe care le are dregătoria arhieriei. Pentru că și Moisi poftea numai lucrul și osteneala de a-i purta și a-i apăra pe Evrei, iar nu de a-i stăpîni și a dobîndi slavă. De aceea l-a și ucis pe Egipteanul acela care bătea un Evreu, fiindcă voia să-l apere și să-l ocrotească pe fratele său cel nedreptățit. De aceea se și numește „episcopie” vrednicia arhierului și arhierul se numește „episcop”, pentru că cercetează și poartă de grijă pentru toată turma sa.²

¹ Drept aceea, după sfințitul Teofilact, zicerea „credincios este cuvîntul” se unește cu cuvintele de mai sus, nu cu acestea de mai jos, adică cu zicerea „de pofteste cineva episcopie”. (n. aut.)

² Pentru aceasta, tilcuind Canonul 58 al Sfinților Apostoli, zice și prea lăudatul Ioan Zonara că, dacă nu altceva, măcar numele ce îl au de „episcop”, ce însemnează „pîndar”, să-i îndemne pe episcopi a nu se lenevi, ci a se sîrgui să poarte de grijă turmei lor și să privegheze pentru aceasta. Căci Episcopii, cei ce șed la pîndă, se cuvine să privegheze și să vadă, nu să se lenevească și să dormiteze, căci pentru aceasta s-a și așezat sfințitul sindron (adică scaunul cel înalt) în Sfîntul Altar, ca arhierul, suindu-se și șezînd într-însul, să vadă de sus, ca dintr-un foișor, norodul supus lui și să-l cerceteze cu amăruntul. Și preoții, care șed împreună cu dînsul pe scaune, din aceasta se îndeamnă și ei a privi și a întocmi norodul, fiindcă s-au dat episcopului ca împreună-ostenitori. Aceeași înțelegere o arată și scaunul arhierului, ce stă în biserică mai înalt decît celelalte, cu un cerdac de pînză, și pentru aceasta el se numește „sfințită pîndă”, după Ignatie Diaconul (în viața Patriarhului Nichifor). Vezi și tilcurile canoanelor 1 și 58 apostolești, în *Canonicul [Pidalionul]*, carte a Cuviosului Nicodim, n. m.] tipărit în elina nouă. Și însemnează că Teodorit zice că Pavel înțelege aici prin „episcop” pe presviter, cum am zis la capitolul întîi al celei către Filipeni, stih 1, unde Pavel nu învață despre presviteri, ci despre diaconi. Iar [Teodorit] zice că ceea ce legiuiește Pavel aici pentru presviteri, le legiuiește și pentru episcopi, căci mai întîi episcopii se cuvine să păzească legile acestea.

Aici, nu pot să trec sub tăcere tîlcuirea pe care o face la zicerea aceasta acea minune a muntelui Pelusiu – vorbesc de marele și dumnezeiescul Părinte Isidor –, fiind foarte frumoașă și mult-folositoare: „Zicînd: «Dacă cineva pofteste episcopia, bun lucru pofteste», nu a înțeles că oricine face bine dorind aceasta, ci că lucrul episcopiei e bun. [...] Căci zice: O, iubitorilor! – acest lucru se face cu greutate, este treabă, nu odihnă; grijă, nu desfătare; slujire, nu legiuire tiranică de sine; apărare iconomică, nu stăpînire fără dare de seamă. Eu – zice – laud lucrul episcopiei cel mai presus de fire, căci este dumnezeiesc. Iar pe acela care-l iubește nu-l laud și nu zic că face bine, căci greșește. Nici cei foarte bine aleși nu trebuie să aibă în suflet iubirea aceasta [de arhierie], ci să o defaime cu toată puterea. Și vezi cum Apostolul – iscusit fiind la această nevoiță, și vărsînd nenumărate sudori și suferind răni, bătaii, vrăjmășii și morți, ca nimic din cele încredințate lui să nu piară –, vezi așadar cum îi înfricoșează pe cei ce poftesc stăpînire, nefind iscușiți întru asemenea nevoițe și privind doar la cinstea singură. Căci Pavel își clatină capul și strigă: Dacă cineva pofteste episcopie, să vadă ostenele și să ia aminte dacă va putea să le ducă; să vadă primejdiile, căci el rînduiește războaiele nevăzute asupra vrăjmașului, și să nu gîndească numai la cinste; să privească morțile, nu desfătarea; să socotească vrăjmășiiile, nu să vadă odihna. De voiește cineva a se ridica în scaunul acela – zice –, să știe că se hirotonește ca să se nevoiască, nu pentru a se desfăta cu neprimejduire. Căci cel ce a ajuns a căștiga doar cinstea și toate celelalte ale episcopiei, dar îi trece cu vederea [pe cei păstoriți], va cădea aici în nenumărate muștrări, cîteodată ajungînd chiar la caterisirea de vrednicia lui; iar dincolo, la Înfricoșata Judecată, se va arunca de către nemitamicul Judecător, pentru că, desfătîndu-se și adunînd bani, el i-a cheltuit pentru ale sale, iar pe cei goi, flămînzi și bolnavi i-a trecut cu vederea. Deci, gîndind acestea, să nu ne jucăm cu cele dumnezeiești, căci noi, abia ajungînd a da cuvînt pentru noi înșine, cum ne vom arăta dînd cuvînt pentru alții? Căci cei ce poartă dorul de acest fel în inima lor par a nu ști că aceasta [episcopia și arhieria] nu mai e precum era în vechime. Acum, dregătoria blîndeții a încăput în tiranie, iar atunci nu era așa; căci atunci păstorii mureau pentru oi, iar acum chiar ei omoară oile, nu junghiind trupurile – căci acesta ar fi un rău mai mic –, ci smintindu-le sufletele. Pe atunci, își înțelepțeau trupurile, iar acum le fac să zburde cu desfătările. Pe atunci, își împărțeau avutul celor ce aveau trebuință, iar acum le răpesc pe cele ale săracilor. Pe atunci, se iscuseau întru fapta bună, iar acum îi izgonec pe cei ce se nevoiesc întru fapta bună. Pe atunci, lăudau curăția, iar acum – o, ce aș vrea să zic că au vrednicie! – dar nu mă lasă a mă liniști întristarea – credeți-mă! – deși voiesc. Ci, gîndindu-mă că trîndăvesc vrednicia lor cea atît de mare, mă întărît spre a zice că în vechime se alegeau la preoție iubitorii faptei-bune, iar acum iubitorii de argint; atunci, cei ce fugeau de mărirea vredniciei, iar acum cei ce aleargă la aceasta cu dulceață; atunci, cei lăudați întru neavutime de bună-voie, iar acum cei lacomi de bună-voie; atunci, cei ce aveau înaintea ochilor dumnezeiasca Judecată, iar acum cei ce nici nu se gîndesc de aceasta; atunci, cei gata a fi bătuți, iar acum cei ce sînt gata a bate. Și ce trebuie a zice multe? Se pare că vrednicia aceasta a căzut din preoție în tiranie, din smerita-cugetare în mîndrie, din post în desfătare, din iconomie în stăpînire, căci ei nu socotesc a stăpîni ca niște economi, ci a răpi ca niște despoți. Deci cruțați-vă pe voi înșivă, toți cei ce aveți o asemenea poftă! – căci, celor ce aleg a viețui cu nevrednicia cîstei preoției, aceasta li se face adăugire a muncii; căci a pofti episcopie nu este lucru al oricui s-ar întîmpla, ci al celor ce-și îndreaptă viața după legile

2. Deci trebuie ca episcopul să fie neprihănit,

Adică cel ce pofteste a se face episcop, arhieru¹, se cuvine să aibă toată fapta bună, încît nimeni să nu poată avea vreo apucătură de a-l muștra, nici el însuși să fie muștrat de conștiință că ar fi făcut vreo greșeală, mare sau mică. Drept aceea, oricine e muștrat de conștiință că a făcut vreun păcat, acela să nu dorească dregătoria episcopiei, de la care el însuși s-a izgonit și spre care s-a făcut nevrednic prin faptele sale cele rele. Căci cel ce se face începător și stăpînitor de norod trebuie a străluci cu fapta bună și cu înțelepciunea ca un soare luminător, pentru ca toți cei ce vor privi la dînsul să se lumineze și să se povățuiască pe calea faptei bune și a cunoștinței.²

lui Pavel. Deci, dacă acela privește întru sine cu amărăuțime, să meargă cu bucurie către suirea acestei înălțimi. Iar de nu este la tine aceasta, nu te atinge de cele neatinse! – căci ia aminte, de foc te apropii, de cel ce topește materia!” (La Cuviosul Nicon, tomul 1, cuvîntul 35). Și, dacă dumnezeiescul Isidor scria și sfătua acestea întru acele vremi, cînd fapta bună înflorea și întinerea, iar răutatea se vestejea, cu mult mai vîrtos se cuvine a le scrie și a le sfătui cineva în vremile acestea, cînd răutatea înflorește și fapta bună s-a vestejit și s-a împușinat! Pentru aceasta zice și marele Vasilie că oricine iubește a se face cleric, adică episcop sau preot, acela bolește de boala diavolului: „Postnicului nu i se cuvine nicidecum a pofti cliros (apărare de frați), căci iubirea de stăpînire este boală și vinovăție diavolească, fiind cunoașterea răutății celei mai mari a diavolului, căci și acela a căzut în patima mîndriei tot din această patimă, și cel stăpînit de dînsa bolește asemenea cu el” (în așezămîntul al 9-lea postnicesc).

Cine voiește, să citească și în capitolul 5:4 din *Teatru politic*, și de acolo va înțelege cît de grea și de ostenitoare este dregătoria arhieriei și a preoției. Pentru aceasta, cînd se îmbrăca cu haina de in, papa Urban al șaptelea zicea către cei ce erau de față: „Vedeți ce haină ușoară? Dar are o atît de covîrșitoare greutate!” Pentru aceasta, Grigorie Dialogul numea scaunul arhieresc „rug spinos”, iar dumnezeiescul Ambrozie i-a prea-obosit cu rugile sale pe toți înainte-stătătorii Mediolanului pentru a nu-i da episcopia bisericii, iar cuviosul Amonie și-a tăiat urechea pentru a se face neiscusit de vrednicia arhieriei și a zis că-și va tăia și limba de va fi silit la aceasta. (n. aut.)

¹ Însemnează că – atît după canoanele Sfinților Apostoli, cît și după cele ale soboarelor ecumenice și localnice, adică după vechiul obicei – numele de „episcop” este obștesc și se zice pentru orice arhieru, sau patriarh, sau mitropolit sau arhiepiscop, nu numai pentru episcopii supuși mitropolițiilor, precum se întîmplă acum. (n. aut.)

² Ce zic? Acela care voiește să ia starea-înainte a norodului se cuvine a fi mai curat chiar decît soarele și să aibă fapta bună îngerească. Și cuvîntul meu e adevărat de Hrisostom, care zice: „Cuvîntul nu ne e despre voevozia [«conducerea», n. m.] oștilor sau despre împărățire, ci despre un lucru ce are trebuință de faptă bună îngerească, fiindcă sufletul preotului se cuvine a fi mai curat chiar decît razele soarelui, ca nu cîndva să-l lase pustiu Duhul cel Sfînt, astfel încît să poată zice: «Nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine»” (*Despre preoție*, cuvîntul al 7-lea). Tîlcuind zicerea aceasta a Apostolului, zice și Teodorit că „a fi neprihănit” înseamnă că cel ce se face episcop nu dă nici un prilej și pricină de muștrare. Încă și Hrisostom tîlcuiește numirea „neprihănit” așa (în altă parte): „Neprihănit este cel ce are toată fapta

bărbat al unei femei,

Omul însurat se grijește de ale lumii și episcopul nu se cuvine a se îngriji de acestea, iar Apostolul vrea ca episcopul să fie însurat și bărbat al unei singure femei? Unii zic la aceasta că Apostolul vrea ca episcopul să fie bărbat feciorelnic, care nu a avut femei¹, dar, de nu este feciorelnic, adică e însurat, măcar să aibă o singură femeie. Dar să o aibă cu atîta neîmpătimire, de parcă nu ar avea-o, adică să nu se robească întru pofta ei, plinind cuvîntul aceluiași Apostol, ce zice: „Iar cei ce au femei să fie ca și cum nu le-ar avea” (1 Corinteni 13). Dar Apostolul nu zice aceasta ca pe o legiuire – cum zice în alt loc că voiește și dorește ca toți oamenii să fie ca dînsul, adică feciorelnici și neînsurați: „Voiesc ca toți oamenii să fie ca mine” (1 Corinteni 6:7) –, ci o zice după pogorămînt și iconomie, căci creștinismul, fiind la început în vremea de atunci, cerea a se face o asemenea iconomie, fiindcă nu putea încăpea amărunchimea. Deci Apostolul zice că, de este cineva însurat, să se facă episcop, dar să aibă o singură femeie, nu două. Și spune aceasta pentru Evrei, la care se îngăduia poligamia (adică a avea mai multe femei). Iar unii au înțeles că „femeie” numește aici Biserica și că Apostolul poruncește a nu se muta episcopul de la o biserică la alta, ci să rămînă pînă la moarte la o singură biserică și la episcopia sortită lui, căci mutarea este prea-curvie. Însă ei zic aceasta fără socoteală și fără dreptate. Vezi și tîlcuirea Canonului 5 apostolic în *Canonicul* [*Pidalionul*, n. m.] nostru. Vezi și subînsemnarea zicerii: „bărbat al unei femei” (Tit 1:2).

bună, căci începătorul trebuie să fie mai strălucit decît tot cel strălucit și să aibă viețuire neîntinată, încît toți să-și închipuie viața privind către dînsul și către viața lui.” (n. aut.)

¹ Poate că zicerea „bărbat al unei singure femei” se înțelege și pentru cel ce și-a luat femeie, dar s-a despărțit de ea prin moarte și a rămas văduv. Căci și acesta se face episcop fără împiedicare, dacă are faptele bune arătate aici de Apostol. Iar marele Vasilie, tîlcuind zicerea aceea a lui Isaia: „Va lua Domnul de la Iudei și de la Ierusalim pe presviter” (*Isaia* 3:2), zice: „Între îngroziri [«amenințări», n. m.] este și luarea presviterului, căci nu mic folos aduce el fiind de față. Deci, presviterul e cel învrednicit de șederea mai sus și numărăt în presviterie, sau cel ce poartă neprihănită însușirea presviterului? Adică mai ales neispîit de femeie sau bărbat al unei femei după legea Domnului, avînd fii credincioși și celelalte pe care le zice Pavel aici și în epistola către Tit (capitolul 1:2). (...) Acesta este presviterul pe care îl va lua Domnul de la norodul ce păcătuiește, ca pe unul ce are putere ca ostașul viteaz și judecătorul, cum ia tîria pînii și tîria apei. Deci, cînd vei vedea că unii care sînt vrednici a se rîndui între presviteri sînt uitați sau trecuți cu vederea și în locul lor se pun cei nevrednici, să cunoști că Domnul l-a luat pe presviter de la norodul acela.” Iar mai jos zice: „Biserica să se roage să nu i se ia presviterul cel vrednic de numirea aceasta.” Am însemnat aici această zicere a marelui Vasilie fiindcă „episcopii” pomeniți aici de fericitul Pavel se înțeleg în loc de presviteri, precum am zis. (n. aut.)

treaz,

Adică cel ce urmează a se face episcop se cuvine a fi iute la minte, străbătător, ager, luător-aminte a nu se afunda în grijile și în scîrbele lumii, ci totdeauna a fi deștept și treaz, pentru a le vedea pe toate și a sta privind asupra tuturor. Iar Teodorit îl cuiește că „cel treaz” e acela deștept și luător-aminte la ce se poate a face.

întreg-înțelept,

Adică cel ce se face episcop se cuvine a fi întreg-înțelept și a-și avea patimile domolite.¹

cucernic,

Cel ce se face episcop se cuvine – zice – a fi cucernic în năravuri, în forme și în mișcări, ca și prin vederea trupului să-și arate întreaga-înțelepciune a sufletului.²

¹ Pentru aceasta, tilcuind zicerea evanghelică: „Nu dați cele sfinte cînilor!” (*Matei 6*), zice și dumnezeiescul Isidor Pelusiotul: „Iar unii zic – și nu afară de socoteală – că Domnul poruncește ca nici preoția să nu se dea celor înverșunați și necurați, ca să nu o oacă-rască și să năvălească asupra CELOR ce i-au hirotonisit, rupînd cucernica socoteală ce o aveau pentru dîșii” (în șirul tilcuirii la *Matei*). (*n. aut.*)

² Cei ce se fac arhieriei și preoți nu sînt datori numai a fi împodobiiți și vrednici de cin-stire ei înșiși, ci a avea împodobită în toate zilele și biserica întru care slujesc și a păzi cu bună cuviință toate veșmintele și vasele sfințite cu care ierurghisesc. Și – pentru a zice mai curat – preoții au datoria neapărată să păzească cu multă podoabă și curățenie Sfîntul Altar, curățîndu-l și împodobindu-l adeseori. Sînt datori să acopere Sfînta Masă, fiind scaun al lui Dumnezeu, cu pînze curate, închipuind Tainele cele cu anevoie văzute și nepricepute ce se săvîrșesc peste ele. Și sînt datori ca asupra Sfîntei Mese să nu pună nimic altceva decît numai vasul ce ține dumnezeieștile Taine de peste an (care-L închipuie pe Însuși Hristos șezînd pe scaunul Său), dumnezeiescul Antimis (care însemnează giulgiul cu care Iosif și Nicodim au înfășurat trupul cel dumnezeiesc al Domnului), cartea liturghiei, *Sfînțita Evanghelie* și sfeșnicele cu lumini (care închipuie luminarea cea de totdeauna a Sfîntului Duh). Și nu se cuvine a pune pe Sfînta Masă sfințitele veșminte preoțești, nici cutia cu lămîie, nici altceva. Preoții sînt datori încă a nu-i lăsa pe mireni să intre în Sfîntul Altar, decît numai pe blagosloviții citeți, și atunci pentru trebuința sfîntei slujbe; nici să lase a aduce în Sfîntul Altar cămuri fripte la Paști, căci Canonul 99 al Sfîntului sobor al 7-lea a toată lumea îi afurisește pe acei preoți care fac aceasta; nici să lase a băga în Sfîntul Altar colacii pe care-i aduc Creștinii la sfințitele sărbători (decît numai prescurile ce trebuie pentru dumnezeiasca slujbă), ci să stea afară, la loc osebit, căci cele ce se aduc în Sfîntul Altar nu mai sînt iertate a se mînce acasă cu fierturi sau cu alte bucate obștești, după Canonul 5 al Patriarhului Nicolae al Constantinopolei. Cu această bună podoabă și curăție se cuvine a păzi preoții Sfîntul Altar, fiindcă acesta e partea cea mai din lăuntru a

iubitor de străini,

Unul ca acesta – zice – se cuvine a-i iubi pe străini și prin cuvinte, și prin fapte. Căci, de-și arată bunătatea doar către oamenii eparhiei sale, nu iubește fără patimă, ci iubește după hatîr și patimă. De aceea, se cuvine ca el să fie mult mai împărțășitor către cei străini decît către eparhioții săi, fiindcă aceasta îl arată a fi iubitor de frați.

destoinic să-i învețe pe alții,

Zice: Se cuvine mai ales ca acela ce dorește a se face episcop să știe și să aibă putere a învăța adeseori norodul său¹ din *Scripturi*. Pentru că toate

catapetesmei (ce se numește, după *Scriptură*, „Sfînta Sfîntelor”) și strălucirea mai presus de ceruri a Împăratului slavei Dumnezeu. La fel, preoții sînt datori a păzi împodobită și curată toată biserica, grijind-o și măturînd-o adeseori – atît pe jos, cît și candelile, făclile, sfeșnicele, analoagele și stranele – de vreme ce este „biserica a Dumnezeului celui viu” (precum zice marele Pavel) și „cort cerese întru care locuiește și umblă Dumnezeu” (precum zice Sfîntul Gherman). Preoții sînt încă datori a nu ierurghisi dumnezeieștile Taine cu antimisuri sparte și cîrpite, sau cu potire cîrpite cu ceară. sau cu învelituri rupte și prea-învechite și terfelite, sau cu bureți cu totul stricați, sau cu veșminte necurate. sau cu discuri foarte vechi și stricate. Deci, dacă vor împodobi biserica lui Dumnezeu în acest chip, preoții se vor face vrednici de blagoslovenia ce zice: „Sfînțește, Doamne, pe cei ce iubesc podoaba casei Tale!”, și cu toată dreptatea vor putea zice și ei ceea ce a zis David: „Rîvna casei Tale m-a mîncat!” (*Psalm 68:12*). Iar dacă, dimpotrivă (care să nu fie!), se vor lenevi și nu vor curăța adeseori toată biserica lui Hristos și nu se vor îngriji a împodobi toate sfintele vase, și veșmintele și înveliturile sfîntului potîr și ale sfîntului disc, vor primi blestemul pe care îl zice Proorocul Ieremia asupra celor ce fac sfînțitele slujbele ale Domnului cu lenevire: „Blestemat este cel ce face sfînțitele slujbe ale Domnului cu lenevire” (*Jeremia 48:10*). De aceea, este bine ca sfînții arhieri să cerceteze bisericile preoților lor adeseori și să-i laude pe cei aflați silitori să-și păzească împodobirile sfîntelor biserici ale lui Dumnezeu și ale sfîntitelor veșminte; iar pe cei aflați lenevinduse și nepăzind convenita împodobire, să-i mustre și să-i canonisească cu certări potrivite, ca să se îndrepteze. (*n. aut.*)

¹ Pentru aceasta, și *Canonul 19* al Sfîntului Sobor al 7-lea a toată lumea orînduiește că episcopii și înții-stățătorii norodului se cuvine să învețe norodul în fiecare zi, iar mai ales duminicile, alegînd din *Dumnezeieștile Scripturi* noimle adevărului cum le rînduiesc purtătorii de Dumnezeu dascăli ai Bisericii. Iar dacă episcopii și arhierii nu au putere a învăța (ceea ce nu se cuvine a zice de fel, pentru necuviință), ci trebuie să cheme dascăli și sfînți propovăduitori din alte locuri și, dîndu-le cele spre viață, să așeze școli prin eparhiile lor și prin acelea să-și împlinească datoria învățăturii față de norod. Iar dacă se lenevesc întru aceasta – și nici ei nu învață norodul, nici pe alții nu se îngrijesc a-i aduce pentru aceasta – , sînt cu adevărat vinovați de caterisire, precum poruncește *Canonul 58* al Sfîntilor Apostoli. Și vezi tîlcuirea Canonului apostolic de mai sus. Pentru aceasta, și *Canonul al 2-lea* al Sfîntului Sobor al 7-lea a toată lumea zice că cel ce nu știe – și nu simplu.

celelalte zise mai sus de fericitul Pavel sînt datorii a le face și Creștinii su-
puși episcopului, iar a avea putere să învețe este însușirea episcopului și a
arhierelui mai mult decît a altora.

3. *nebăutor de vin,*

Aici, Pavel nu-l numește „băutor de vin” pe cel bețiv (fiindcă aceasta
ar fi fost foarte groasă), ci pe acela obraznic și ocăritor. Deci cel ce se face
episcop se cuvine a nu fi băutor de vin în acest fel, adică obraznic și ocări-
tor, sau – după Teodorit – a nu bea mult vin, cum zice mai încolo fericitul
Pavel pentru diacon: „neluînd aminte de mult vin”.

nebătăuș,

Aici, Apostolul nu-l numește „bătăuș” pe acela care lovește cu mîinile
pe alții, căci acest lucru este cu desăvîrșire străin episcopului și-l cateriseș-
te de arhieria sa¹, ci-l arată pe acela care lovește fără vreme conștiința fra-
ților săi, fie prin cuvinte, fie prin fapte.²

ci blînd, neluptător, neiubitor de argint,

Cu aceste cuvinte, Apostolul învață că acela ce se face episcop nu poa-
te fi ocăritor și bătauș, ci numai blînd și blajin, fără a se gîlcevi cu cineva.

ci cu cercetare – *Psaltirea, Evanghelia, Apostolul*, toată *Dumnezeiasca Scriptură* și de
asemenea *Sfințitele Canoane*, și nu viețuiește după dumnezeieștile porunci, unul ca ace-
sta să nu se hirotonească. Și zice cu aceste cuvinte: „Hotărîm ca tot cel ce are a se alege la
treapta episcopiei să știe negreșit *Psaltirea*, ca din aceasta să poată învăța pe tot clerul său.
Și [hotărîm] a se cerceta negreșit de către mitropolit dacă este osîrnic a citi cercetător, nu
în treacăt, *Sfințitele Canoane, Sfînta Evanghelie*, cartea dumnezeieștilor Apostoli și toată
Dumnezeiasca Scriptură. Și a petrece dumnezeieștile porunci și a învăța pe norodul său.
(...) Iar de s-ar îndoi și s-ar îngreua a face aceasta, să nu se hirotonească.” (n. aut.)

¹ Căci se caterisește episcopul, preotul sau diaconul care va ridica mîna și va bate vre-
un credincios sau necredincios, după *Canonul 27* al Sfinților Apostoli. Și chiar dacă epi-
scopul, presviterul sau diaconul nu va bate cu mîna lui, ci-i vor pune pe alții să bată, și așa
se caterisește, după *Canonul 9* al soborului întîi și al doilea. Vezi și tîlcuirea Canonului
apostolic de mai sus în *Canonicul nostru*. (n. aut.)

² Iar Teodorit tîlcuiește zicerea „bătăuș” zicînd așa: „Nu-l oprește a certa la vremea
potrivită, ci a o face fără trebuință, căci aceasta poruncește după puține, cînd îl vom auzi
zicînd: «Pe cei ce greșesc, muștră-i înaintea tuturor!» (1 *Timotei* 5:20); și iarăși: «Muștră,
ceartă, mîngîie!» (2 *Timotei* 4:2). Și, scriindu-le Galatenilor, el însuși le zicea așa: «O,
Galateni fără de minte!»” (1 *Galateni* 3:10). (n. aut.)

Și, fiindcă a zis mai sus că cel ce se face episcop trebuie să fie iubitor de străini, acum adaugă aici că acesta se cuvine a nu fi nici iubitor de argint, pentru că cel iubitor de străini este ne iubitor de argint [pentru sine], dar nu se cuvine să învistierească și să iubească argintul [nici] pentru prilejul și pricina străinilor.¹

4. bine chivernisindu-și casa,

Zice: Cel ce se face episcop se cuvine a-și iconomisi bine casa: adică pe femeia sa, copiii, slugile, robii și rudeniile sale.² De aceea, și legile din afară zic că cel iconomisitor se poate face în grabă și [om] politic, adică cel ce știe a-și iconomisi casa cum se cuvine poate chivernisi cu înlesnire și o cetate întreagă.

avînd fii supuși cu toată cinstirea.

Cel ce dorește a se face episcop trebuie să aibă fii supuși lui cu toată cinstirea, de vreme ce el trebuie să poată da pildele faptei bune din casa sa. Căci cum ar crede că are să-i supună pe alții, dacă nu i-a supus pe fiii săi? Sau cum îi poate face cinstiți și ascultători pe alții el, care i-a lăsat pe în-șiși fiii săi a vieții fără cinstire și nesupuși? Iar „toată cinstirea” înseamnă cinstirea în cuvinte, în forme și în fapte către toți oamenii, în toată vremea și în tot locul.

5. Căci, dacă cineva nu știe a fi cucernic în casa lui, cum va purta gri-jă de biserica lui Dumnezeu?

Zice: Cel ce dorește a se face episcop se cuvine să știe a purta grijă și a-și iconomisi casa, căci casa lui nu e altceva decît o biserică și o eparhie mică. Și, prin urmare, dacă nu va putea iconomisi o casă mică și lesne de înconjurat și de cunoscut, cum va ocîrmi o biserică și o eparhie mare și

¹ Același Teodorit îl cuiește că „blînd” este acela care suferă greșelile făcute față de el, însă nu trece cu vederea cînd se nedreptățește alții. Pentru aceasta a zis Pavel, în alt loc, că „cel ce apără să aperse cu osîrdie” (*Romani 12:8*). Iar „neluptător” (adică negilcevitor) este acela care nu suferă a se gilcevi pentru bani. Și „ne iubitor de argint” zice că nu este neagonisitorul, ci acela care nu iubește banii; căci este cu puțință a avea cineva bani și a-i iconomisi precum se cuvine, adică a nu se robi lor, ci a-i stăpîni. (*n. aut.*)

² Pentru aceasta, și *Canonul 43* al soborului localnic din Cartaghena rînduiește să nu se hirotonească episcop, presviter sau diacon dacă nu-i va face mai înainte drept-slăvitori Creștini pe toți casnicii lui: rude, robi și roabe. (*n. aut.*)

cu anevoie de economisit?¹ Însă aici e o nedumerire. Căci Pavel cere ca datorie a credincioșilor a-și omori mădularele de pe pământ, zicînd: „Omorîți mădularele voastre cele de pe pământ!” (*Coloseni* 3:5); și iarăși: „Iar cei ce sînt ai lui Hristos și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele” (*Galateni* 5:24). Și atunci, pentru ce Pavel le cere credincioșilor lucruri mari, desăvîrșita omorîre a patimilor și a trupului, iar episcopului îi cere lucruri mici și nevrednice de înălțimea cea atît de mare a arhieriei? – adică a nu fi ocărîtor, a nu certa fără vreme și altele ca acestea. Și – de vreme ce Hristos poruncește ca toți, episcopii și credincioșii, să-și poarte crucea și să-l urmeze Lui și zice că „păstorul cel bun își pune sufletul pentru dragostea oilor sale” (*Ioan* 10:11) – ar trebui așadar ca Apostolul să ceară de la episcop să aibă viață nepătimașă și desăvîrșită, îngerească, după cumpănirea înălțimii dregătoriei sale. Spre dezlegarea acestei nedumeriri, răspundem că puțini oameni s-ar fi aflat pe vremea aceea să aibă amărunchimea vieții pe care o cere dregătoria cea mare a arhieriei, căci credința era la început. Și, fiind nevoie de mulți episcopi pentru a păstori fiecare cetate, dumnezeiescul Apostol făcea pogorămînt, necerîndu-le episcopilor să aibă fapta bună cea desăvîrșită, ci una măsurată, ca și mulți alți Creștini. Dar acum, în vremile acestea – vai! –, unde am căzut noi, episcopii?! – căci nici umbră de această faptă bună măsurată, precum cere aici Apostolul, nu se află la noi! Milostiv fii, Doamne!

6. Să nu fie de curînd sădit,

Aici, Apostolul nu-l numește „de curînd sădit” pe cel tînăr – cum era Timotei, căci zice: „Nimeni să nu defaime tinerețea ta!” (*1 Timotei* 4:12) –, ci-l numește pe cel de curînd catehizat, adică apropiat la credința lui Hristos, și botezat și sădit în credința și în Biserica Lui, căci zice: „eu v-am sădit” (*1 Corinteni* 3:6), fiindcă mulți din Elini și din Iudei veneau la credință

¹ Potrivită este aici istoria scrisă de Plutarh în cele morale ale lui. Gorgias ritorul – zice –, după ce a încercat în multe chipuri să-i sfătuiască și să-i împace pe Elini, care erau tulburați, și după ce și-a folosit toată buna-limbuție retorică pentru pacea și învoirea obștească la praznicul olimpic –, a fost rîs de norodul cel iscoditor, căci unul a strigat: O, bărbați Atenieni! – socotiți de este vrednic a împăca un norod de zeci de mii unul ce are numai două femei în casa lui, o soție și o slujnică, și nu știe a le împăca, fiindcă ele totdeauna se sfădesc și se bat, se lovesc cu piciorul și se rănesc între dîsele! În același chip putem zice și noi despre cei ce caută cu nevrednicie a se sui la treapta cea mare a episcopiei și a preoției pentru a păstori o biserică și un norod de zeci de mii; aceștia nu știu a da lege și bună rînduială întru o casă mică, dar caută să dea legi și să pună bună regulă întru o întreagă eparhie! (*n. aut.*)

și se botezau. Deci Apostolul zice că cel ce se face episcop se cuvine a nu fi de curînd botezat, ci a avea destulă vreme în credința lui Hristos, pentru a nu se sui îndată la o vrednicie atît de mare.¹

¹ Același lucru îl rînduiește și întiul Sfînt Sobor a toată lumea în al doilea canon al său, adică a nu se înălța cineva la treapta episcopiei îndată ce se botează, ci după mai multă vreme și cercare, aducînd spre mărturie zicerea aceasta apostolească: „nu de curînd să-dii” și celelalte. Și mai zice că cel ce se face episcop nu trebuie să aibă doar multă vreme petrecută în credința lui Hristos – precum zice aici Pavel –, ci și multă vreme petrecută întru citirea și cercelarea *Dumnezeieștii Scripturi* și, mai înainte de aceasta, se cuvine a avea ani mulți întru o viață îmbunătățită și întru o petrecere curată, cinstită și neprihănită, mărturisită de către toți. Pentru aceasta, în Sfînta Biserică a lui Hristos stăpînește din vechime obiceiul prea-sfînt de a nu se face arhieru decît care e monah, obicei pomenit de soborul ce s-a făcut în Sfînta Sofia, unde mitropolitul Chesariei și cel al Halchedoniei i-au zis trimisului papei Ioan: „În Răsărit, dacă cineva nu e monah, nu se face episcop sau patriarh.” Zice și Sfîntul Simeon al Tesalonicului: „Pe cei mai mulți din cei ce au să se facă episcopi, Biserica îi face mai întîi monahi, și așa îi așază episcopi” (capitolul 266). Și prea-sfînt e obiceiul acesta, căci, în viața monahală, cel ce vrea să se facă episcop învață mai înainte faptele bune dumnezeiești și, după ce se curăță de patimi, poate curăța de acestea și norodul încredințat lui. Și, după ce se luminează mintea și inima lui în cunoștința *Dumnezeieștilor Scripturi* și prin cîștigarea lumenelor fapte bune, atunci luminează și turma lui Hristos dată în mîna lui. Și, după ce se face desăvîrșit întru cunoștința lui Dumnezeu și în viața cea îmbunătățită, atunci îi desăvîrșește și pe Creștinii supuși lui. Și, cu adevărat, cel ce se face preot trebuie să aibă faptele bune și puterea nevoitorilor ce locuiesc în pustietăți, pentru ca astfel, cu covîrșirea îmbunătățirii sale, să-și poată păstori turma bine și cu plăcerea lui Dumnezeu, mînuind-o în staulul raîului. Și ce zic eu? Cel ce se face arhieru se cuvine a avea mai multă faptă bună chiar decît postniciei [„asceții”, *n. m.*] și pustinicii [„trăitorii în pustie”, *n. m.*], căci are a se afla în mijlocul pricinilor patimilor, și în tulburările lumii și în grijile a atîtea și atîtea mii de suflete. Pentru aceasta, el are nevoie de mai multă luare-aminte și putere duhovnicească pentru a se păzi curat de toată spurcăciunea păcatului, decît postnicul, care totdeauna se află în liniște. Așa adeverează aceasta Hristostom, zicînd: „Dacă înșiși cei ce locuiesc în pustie, care sînt scăpați de tulburările cetății și ale tîrgului și se îndulcesc totdeauna de liman și de liniște, nu vor să nădăjduiască în liniștea petrecerii aceleia, ci își adaugă nenumărate alte străji (...), oare de cîlă putere ar avea trebuință cel preoțit ca să-și poată răpi sufletul din spurcăciune și a-și păzi neatinsă frumusețea cea duhovnicească totdeauna? Căci acesta are trebuință de mai multă curăție decît acela” (*Despre preoție*, cuvîntul al 6-lea). Aceasta o zice și Cuviosul Isidor Pelusiotul: „Cei sfințiți cu preoția trebuie a fi mai sfinți și mai curați decît cei ce au apucat munși și pustietățile, căci aceștia poartă grijă și de ei înșiși, și de noroade, iar aceia numai de ei înșiși” (epistola 484 către episcopul Paladie).

Iar celor care – mai înainte de a se încusi întru *Dumnezeieștile Scripturi*, și a se curăți de patimi, și a se lumina din fapte bune și a se desăvîrși întru cunoștința lui Dumnezeu și a dogmelor credinței – se fac arhierii și preoți și se apucă să-i curățească, să-i lumineze și să-i desăvîrșescă pe alții – vai! – ce li se întîmplă? Aceștia se fac neadevărați și doar din afară scriși „arhierii” și „preoți”, dar nevrednici de dregătorii lor. Unii ca aceștia se fac totodată și ucenici, și dascăli; și ostași, și voievozi; și vîslași, și cirmuitori de corabie. Și, pentru a nu fi socotiți că zic acestea de la mine, să vină în mijloc Teologul Grigorie și să le

ca nu cumva, umflându-se, să cadă în cursa diavolului.

Zice: Dacă cineva s-ar face învățător mai înainte de a fi ucenic, s-ar umfla – adică s-ar mândri – și ar cădea în cursă, adică în osînda și munca diavolului. Iar Teodorit zice că prin acest cuvînt Apostolul arată umbrît că din mîndrie a căzut diavolul.¹

7. Însă acesta trebuie să aibă și mărturie bună de la cei din afară,

Zice: Cel ce se face episcop se cuvine a fi mărturisit ca îmbunătățit cu fapte bune și de Elini, pentru ca nici ei să nu-l poată defăima pentru vreo greșeală, ci să se rușineze de el. Dar ce s-ar întîmpla dacă unul ca acesta ar părea îmbunătățit Elinilor, însă nu ar fi cu adevărat? Răspundem că e anevoie a se afla aceasta, pentru că Elinii, vrăjmași ai credinței și necredincioși, îi pîndesc cu defăimare și le află metehne chiar celor prea-amărungiți întru fapta bună. Iar Pavel nu voiește mărturia aceasta de la Elini fără fapta bună a celui ce se face episcop, ci vrea ca acela să aibă [întîi de toate] fapte bune și apoi mărturie bună de la vrăjmașii credinței. De aceea nu a zis: „el trebuie să aibă mărturie”, ci: „și mărturie”, ca să arate această înțelegere prin adăugarea conjuncției „și”. Dar ce s-ar întîmpla dacă Elinii cei din afară l-ar grăi de rău pe acela ce se face episcop din zavistie? Răspundem că aceasta nu este cu putință, căci chiar Elinii se rușinează de cel ce are viață neprihănită. De aceea, cu adevărat, ei defaimă dogma lui, dar nu

zică cu limba sa retorică și înaltă: „Acestea sînt ale neadevăraților și greșit scrișilor «preoți», nevrednici de dregătoria lor, care, neavînd nimic al preoției, se arată deodată și ucenici, și dascăli ai bunci-cinstiri de Dumnezeu. Și, mai înainte de a se curățî pe ei înșiși, ei îi curățesc pe alții; ieri [erau] furi de cele sfinte, iar azi [sînt] sfințiți; ieri – afară din cele sfinte, iar azi povățuitori de Taine [...]” (*Cuvînt la marele Atanasie*). Și iarăși zice: „Drept aceea, cei mai mulți dintre noi (ca să nu zic că toți!) – mai înainte de a lepăda părul cel dintîi, pe care copiii îl tund cu foarfecelile; mai înainte de a trece prin dumnezeieștile curți, mai înainte de a cunoaște măcar numirile sfințitelor cărți, mai înainte de a ști măcar însușirile *Testamentului Nou* și ale celui Vechi (și încă nu zic: mai înainte de a ne spăla de noroi și de slujiile sufletului pe care ni le-a plămădit răutatea) –, așadar dacă, mai înainte de acestea, ne-am iscusit în două-trei graiuri din cele bine-cinstitoare de Dumnezeu (și acestea din auz, nu din citire!), sau dacă am vorbit în scurt cu David, sau dacă am strîns rasa împrejurul nostru (bine sau pînă la brîu), dacă am filosofat (...), îndată sîntem înțelepți, dascăli și înalți întru cele dumnezeiești, și întru cele dintîi ale cărturarilor și ale legiuitorilor, și ne hirotonim pe noi înșine a fi cerești și căuțam a fi numiți de către oameni «Ravi, ravi!»” (în cuvîntul apologetic). (*n. aut.*)

¹ Și *Sfînta Scriptură* mărturisește aceasta, zicînd către diavolul, prin împăratul Tîrului: „Pentru că s-a înălțat inima ta și ai zis: Dumnezeu sînt eu! (...) S-a înălțat inima ta pentru frumusețea ta” (*Iezechil 28:2*). [...] (*n. aut.*)

și viața lui, cum și despre Apostoli nu ziceau că sînt curvari și înverșunați, ci amăgitori, ceea ce era defăimare a propovăduirii credinței, nu a vieții lor. Și, chiar de am socoti că cel ce se face episcop e clevetit și defăimat în chip mincinos, se cuvine ca el să nu se facă episcop, căci nu trebuie a tulbura și a sminti sufletele unora din pricina episcopului, care urmează a fi luminător al celorlalți, căci așa zice: „Să strălucească lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune” (*Matei 5: 12*). Iar dacă se cuvine ca episcopul să aibă mărturie de la vrăjmașii credinței, cu cît mai mult se cuvine a o avea de la iubitorii credinței, adică de la Creștini?¹ Pentru aceasta zice și Hrisostom: „Pe cel ce are viață neprihănită, și aceia (adică Elinii) îl cinstesc și îl răsplătesc. Iar dacă trebuie a avea [cinste] de la vrăjmași, cu mult mai vîrtos trebuie a o avea de la prieteni” (*Despre preoție*, cuvîntul al 4-lea).

ca să nu cadă în ocară

Zice: Cel ce se face episcop trebuie să aibă bună mărturie de la Elinii și necredincioșii din afară; căci, neavînd-o, vor fi ocăriți și defăimați de dînșii, iar ocară și defăimarea aceasta cad asupra întregii Biserici și, pe lîngă celelalte rele ce pricinuieste, se face și oprire a propovăduirii Evangheliei.

și în cursa diavolului.

Adică: Cel care vrea să se facă episcop, dar nu are mărturie bună de la cei necredincioși, negreșit poate cădea în cursa diavolului, adică necredincioșii au să-l omoare degrabă, ori el va cădea întru păcatele acelora.² Dar

¹ De aceea, rău și fărădelege fac arhierii și duhovnicii care, cînd vor să dea mărturie vreunui ce va să se facă diacon, se mulțumesc doar întru mărturisirea aceluia și nu amînă pricina ca să-i întrebă pe Creștinii care-i știu viața și petrecerea și să ia mărturie de la dînșii. Ci duhovnicii îi dau mărturia îndată, dar ce urmează? Vai! – cele dumnezeiești se lucrează cu nesfințenie, și de multe ori acela se suie și la treapta prea-dumnezeieștii și înfricoșatei preoții fiind necurat și nevrednic pentru dînsa. Căci el, fiind tînăr și înnebunindu-se de slava oamenilor, își ascunde păcatele și nu le arată, numai ca să cîștige slava pe care o dorește; iar duhovnicii cred cuvintele lui ca niște orbi și fără de minte și-L dau – vai! – pe Fiul lui Dumnezeu în mîinile celui spurcat și nevrednic. Cînd muncă au să dobîndească unii ca aceștia eu nu pot zice! Milostiv, milostiv fie Dumnezeu! (*n. aut.*)

² Iar Teodorit zice că cel ce nu are bună mărturie va cădea întru păcatele pentru care este defăimat, fiindcă diavolul va face tot meșteșugul pentru a-l arunca întru dînsule. Aduag aici și cele vrednice de pomenire zise de dumnezeiescul părinte al nostru Isidor Pelusiotul. Căci acesta, punînd împreună toate faptele bune înșirate aici de Pavel pe care se cuvine a le avea cel ce se hirotonește episcop, zice: „Pe care dintre acestea le-au ispră-

și numai aceasta, a fi el pricină și pildă de siminteală înaintea multora, și numai aceasta – zic – este cursă a diavolului.

8. Diaconii de asemenea

De ce i-a lăsat Pavel pe preoți, și nu a zis nimic despre ei, precum cere rînduiala? Răspundem că cele zise mai sus despre episcopi și arhieriei sînt potrivite și preoților, căci și lor li s-a încredințat învățătura și apărarea Bisericii la fel ca și arhieriei, și doar cu treapta hirotoneiei sînt mai prejos decît arhieriei. Drept aceea, ca să nu zică aceleași lucruri, Apostolul nu a mai vorbit osebit despre preoți¹, ci zice numai despre diaconi că sînt datorii a avea aceleași fapte bune ca și episcopii, adică: a fi și ei neprihăniți și fără pată, treji, întreg-înțelepți, împodobiți cu buna purtare, iubitori de străini, destoinici a învăța, nebăutori de vin, nebătăuși, ci blînzi, negîlcivitori, neiuubitori de argint, nu de curînd sădîți și avînd mărturie bună și de la cei din afară.

cucernici,

Zice: Pe lîngă acestea, se cuvine ca diaconii să fie cucernici în purtări și vrednici de cinstire la chip.²

vit cei mulți ce doresc lucrul de neatins al episcopiei? Oare viața neprihănită? Oare multa deșteptare, încît au ochiul sufletului neadormit? Oare strălucit-au cu o asemenea întregă-înțelepciune, încît nu numai mințile să-și aibă întregi, ci, chiar tăcînd, să-i înțeleptească și pe cei lipsiți și înnebuniți întru amestecările necurăției? Nu este la dîșșii o asemenea împodobire! Oare pot să-i înspăimînte pe cei de față [doar] după umblet, după căutătura ochiului și după glas? Căci cel ce se norocoște de episcopie trebuie a se vedea de pretutîndeni ca o statuie a întregii iubiri de înțelepciune. Oare sînt ei atît de iubitori de străini, încît pe toți cei necunoscuți să-i cheme în casă pentru a-i ospăta? Oare au isprăvit cuvîntul de învățătură din îndeletnicirea citirii, ca să vină peste ei pogorîrea de sus a darului și să locuiască în inima lor izvoare de cuvinte duhovnicești? Oare strălucesc cu atîta blîndețe, încît să nu se fi întăritat niciodată asupra cuiva? Oare sînt atît de neiuubitori de argint, încît să împartă celor nevoiași chiar cele ce au cu dreptate? Și oare sînt atît de nepomenitori de rău, încît să-i sufere încă și pe cei ce îi ocărăsc și le caută pricină în zadar?" (la același Nikon, tomul I, cuvîntul 55). (n. aut.)

¹ Și las a zice că în vremile apostolești episcopii se numeau „presviteri” și presviterii „episcopi” (despre care vezi la capitolul I al celei către Filipeni, stih 10), și de aceea cele zise de Pavel pentru episcop se înțeleg întocmai și pentru presviter. Vezi și subînsemnarea zicerii „de poștește cineva episcopie” (1 Timotei 3:10). (n. aut.)

² Pentru a se păzi cuvîntul Apostolului de a fi diaconii cucernici în purtări, atît soborul din Neochesaria, cît și cel de-al șaselea a toată lumea rînduiesc a nu se hirotoni diaconi mai tineri de douăzeci și cinci de ani, adică în vîrstă tinerească și cucernică. (n. aut.)

neîndoîți în cuvinte,

Zice: Nu se cuvine ca diaconii să fie vicleni și amăgitori, adică să zică unele, să cugete în inima lor altele și iarăși altele să zică cu buzele lor. Și să nu zică unele unuia, și altele altuia, ci să-și aibă limba împodobită cu adevărul – precum zice Teodorit.

neluînd aminte la vin mult, nu mîrșavi agonisitor,

Apostolul nu a zis că diaconii se cuvine a nu fi bețivi, căci acest lucru este cu totul necuviincios și nevrednic de vrednicia lor; ci a zis să nu bea vin mult, peste ceea ce trebuie. Căci, deși nu s-ar îmbăta bînd mult vin, totuși multa băutură tîmpește deșteptarea și puterea sufletului, întunecă mintea și slăbănogeste trupul. De aceea zice Sirah: „Amărăciunea sufletului este vinul mult” (31:34) și: „Nu te îmbăta cu vin, căci pe mulți i-a pierdut vinul!” (31:29). Pentru aceasta, nici preoții *Legii Vechi* nu beau vin cînd intrau în biserică.¹ Iar „mîrșav agonisitor” este acela care nu lasă nici un cîștig pe care l-ar dobîndi prin orice mijloace, chiar din precupie („speculă”, *n. m.*), chiar din dobîndă și camătă ori prin alt meșteșug defăimat și osîndit.² Însă tu, cititorule, să înțelegeți că „mîrșav cîștigător” este iubitorul de argint.

¹ Căci așa poruncește Dumnezeu: „Și a grăit Domnul lui Aaron, zicînd: Vin și băutura bețivă nu veți bea, tu și fiii tăi după tine, cînd veți intra în cortul mărturieii sau cînd veți merge către jertfelnic, ca să nu muriți. Acesta este așezămînt veșnic în neamul vostru, ca să puteți deosebi cele sfinte de cele nesfinte și cele necurate de cele curate” (*Levitice* 10:9). Și Iezechil zice: „și vin nu vor bea preoții” (*Iezechil* 46:21). Încă și Solomon poruncește acestea, zicînd: „Nu se cuvine regilor să bea vin și conducătorii băuturi bețive, ca nu cumva, bînd, să uite *Legea* și să judece strîmb pe cei sărmani” (*Pilde* 31:4, 5). Și mai ales preoții și arhieriei se cuvine a nu bea mult vin, sau rachieu sau alte băuturi bețive, ca să nu se tulbure puterea cea slăpînitoare și deslușitoare a minții lor și, din aceasta, să cadă în vreo greșeală și fărădelege. De aceea, tîlcuind zicerea aceea a lui Isaia: „Vai celor ce beau vin și puternicilor care dreg băuturi bețive!” (*Isaia* 5:22), zice și marele Vasile: „Se cuvine ca slujitorii cuvîntului dumnezeiesc, cei cărora li s-a încredințat purtarea de grijă a oamenilor, să se depărteze cu totul de cele ce tulbură mintea cea stăpînitoare. Căci, cînd intră mult vin, ca un tiran alergînd din vîrfurile cel mai de sus asupra cetății celei din margine, el face în suflet negrăite tulburări și fărădelege, necruțînd nici o poruncă. Ci, lovînd cugetul, tulbură și amestecă toată buna-cuvîință ce se află într-însul din învățătură, pornînd risuri necuvenite, glas tulburător, minii obraznice, poște neînfrîinate, streche [o boală a vitelor, *n. m.*] și nebunie către toată îndulcirea cea fără de lege. De aceea, să nu bea vin cei puternici! (...) Deci – dacă ți s-a încredințat iconomia Tainelor, cuvîntul înțelepciunii, puterea cunoștinței, iar tu îți porți sufletul afundat în vin – cum nu te-ar plînge Proorocul cu dreptate că, avînd tîrîe duhovnicească, o faci neputincioasă cu nemăsurarea vinului?” (*n. aut.*)

² De aceea, și *Canonul* 9 al celui de-al șaselea sobor a toată lumea îi oprește pe clerici să aibă crîșmă și să vîndă într-însa, iar de nu vor înceta, să fie caterisiți. Iar patriarhul Luca

9. avînd taina credinței întru curată conștiință.

Adică diaconii, pe lângă dogmele drepte ale credinței, se cuvine a-și avea și viața neprihănită, căci conștiința curată se naște din petrecerea cea neprihănită, precum am arătat la zicerea „avînd credință și bună conștiință” (1 Timotei 1:19).

10. Dar și aceștia să se cerceteze mai înainte, apoi, neînvinovățiți fiind, să se diaconească.

Zice: Așa cum, mai sus, am cerut de la cel ce urmează a se face episcop să nu fie „sădit de curînd”, adică nou botezat, tot astfel cer și de la diaconi a nu se hirotoni necercetați, ci după ce se vor cerceta destulă vreme și se vor arăta neprihăniți. Căci – așa cum un domn stăpînitor de casă nu încredințează purtarea de grijă a casei unui rob cumpărat de curînd, mai înainte ca el să se arate ales și credincios cu trecerea de vreme – tot așa se cuvine ca arhiereul să nu încredințeze treapta diaconiei celor de curînd botezați, mai înainte de a se arăta ei, cu vremea, credincioși și bine-aleși.¹

11. Femeile, de asemenea, să fie cucernice,

Pavel nu vorbește aici despre femeile de rînd, ci despre diaconițe, fiindcă în vremea aceea era lucru prea de nevoie și trebuincios a se face diaconițe dintre femei în Biserică.² Căci, de nu ar fi vorbit despre diaconițe, ci de obște despre femei, ce trebuință era să le amestece aici, în cuvîntul despre diaconii bărbați? Aceasta era nepotrivită.

neclavetitoare,

Se cuvine ca acelea ce urmează a se face diaconițe să nu fie grăitoare de rău, așa cum obișnuiesc femeile a grăi de rău și a defăima umblînd din casă în casă, vorbind pe ascuns și spunînd metehnele uneia către alta.

Îi oprește încă a sluji la dughene vînzătoare de miruri, sau la băi (adică la feredee), fiindcă acestea sînt pricinuitoare de minciuni și de cîștiguri mîrșave. Iar pe diaconi îi oprește și de a se ocupa cu meșteșugul doctoricesc. Iar că cei proști nu se cuvine a lua dobînză și camătă, o mărturisesc multe canoane dumnezeiești. Și vezi tîlcuirea Canonului 44 apostolic în *Canonicul* nostru și în cartea noastră de mărturisire. (n. aut.)

¹ Iar Teodorit nu înțelege zicerea „să se cerceteze” pentru cei de curînd botezați, ci de obște, pentru toți cei care vor să se diaconească: „Mai întîi – zice – se cuvine a fi cercetată viața acestora și apoi să dobîndească duhovnicescul dar.” (n. aut.)

² Despre diaconițe și despre slujbele lor, vezi la subînsemnarea stihului 6 al capitolului 9 al celei dintîi către Corinteni, la tîlcuirea Canonului 19 al soborului întîi a toată lumea, a *Canonului* 14 al celui de al șaselea sobor și subînsemnarea *Canonului* 40 (la fel), în *Canonicul* nostru. (n. aut.)

treze,

Zice: Se cuvine ca diaconițele să fie treze, adică deștepte și cu luare-amin-te. Pentru că neamul femeiesc este ușor la minte și lesne de amăgit, dar ele trebuie să fie cu luare-aminte, deștepte și agere, pentru a nu se amăgi de nimeni.¹

credincioase întru toate.

Se cuvine – zice – ca diaconițele să aibă statornicie și încredințare atît în cuvintele, cît și întru faptele lor.

12. Diaconii să fie bărbați ai unei singure femei,

Vezi, iubitele, că Apostolul cere de la diaconi aceeași faptă bună ca și de la episcopi, căci și diaconii sînt datori a fi curați și neprihăniți întru toate.

chivernisindu-și bine fiii.

Dumnezeiescul Apostol cere de la episcopii și diaconii ce au femei ocîr-muirea și purtarea de grijă a fiilor, ca nu cumva, din pricina acelor fii, Creș-tinii să se smintească, și să-i defaime pe născătorii lor cei sfințiți și prin ur-mare să grăiască de rău vrednicia cea mare și dumnezeiască a preoției.²

13. Căci cei ce slujesc bine își agonisesc bună treaptă și multă îndrăz-neală în credința cea întru Hristos Iisus.

Zice: Diaconii care vor păzi vrednicia diaconiei și vor lucra bine își agonisesc bună treaptă, adică sporire și înaintare în vrednicie. Căci cei ce

¹ Zice Teodorit: „Așa cum a zis despre diaconii bărbați – să nu fie îndoiți în cuvinte, ci cucernici și treji –, tot astfel poruncește Apostolul să fie și diaconițele: cucernice și treze, nu clevetitoare.” (n. aut.)

² Pentru aceasta poruncește și soborul localnic din Cartaghenă, prin al său canon al șaptesprezecelea, ca fiii preoților să nu facă sau să privească teatre, zicînd: „Copiii preoților să nu facă, nici să privească priveliști lumești.” Pentru aceasta poruncește și Dumnezeu ca fiica preotului, de va curvi, să se ardă, zicînd: „Fiica de preot, dacă se va spurca a curvi, [fiindcă] spurcă numele tatălui său, în foc se va arde” (Levitic 21:9). Tîlcuind aceasta, dumnezeiescul Hrisostom zice că, de va păcătui, mai multă pedeapsă ia fiica preotului decît ce-lelalte femei și fiice ale norodnicilor [„poporenilor”, n. m.], [și aceasta] „pentru preoția pă-rintească” (Despre preoție, cuvîntul al 6-lea). Căci, pentru celelalte femei care ar fi curvît, Dumnezeu porunca să fie ucise cu pietre (Levitic 22:21). Iar fiica preotului, dacă curvea, se ardea cu foc, aceasta fiind o pedeapsă mai mare decît uciderea cu pietre. (n. aut.)

se arată bine-aleși și treji în dregătoriile și treptele mai de jos, cum este aceea a diaconiei, se vor sui curînd la vrednicii și trepte mai înalte, adică se vor face presviteri și episcopi. Și astfel vor dobîndi multă îndrăzneală în credință, adică se vor face slăviți nu în dregătorii lumești, nici în bogăție și în alte lucruri zadarnice, ci întru toate lucrările și cuvintele credinței, anume în dregătoriile din lăuntru. Așa, au fost sfinți care au strălucit în Biserică făcîndu-se presviteri și episcopi din diaconi.¹

14. Îți scriu acestea nădăjduind să vin către tine curînd.

15. Iar de voi întîrzia, ca să știi cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu,

Pentru ca ucenicul său Timotei să nu se mîhnească, socotind că îi scrie cu amăruntul din pricină că nu va veni să-l vadă, fericitul Pavel ridică aici bănuiala și întristarea aceasta din inima lui și îi zice: O, Timotei! – nu-ți scriu acestea pentru că nu aş veni să te văd, căci voiesc să vin. Ci îți scriu ca, de se întîmplă să întîrzii, să ai învățătură și povățuire cum se cuvine a petrece în Biserica lui Dumnezeu. Și bine a zis: „nădăjduind”, căci, de vreme ce era mișcat de către Sfîntul Duh, nu știa unde îl va porni să meargă Duhul; și, de aceea, cu dreptate se îndoiește dacă va întîrzia să ajungă la Timotei sau chiar de va mai merge.

care este Biserica Dumnezeului celui viu,

Zice: O, Timotei! – să nu zici că oamenii alcătuiesc și fac Biserica! Nu! – căci aceasta este Biserică (adunare) a Dumnezeului celui viu, adică a Celui înfricoșat și puternic a răsplăti, și nu a vreunuia mort și neputincios, cum sînt dumnezeii Elinilor.

stîlp și întărire a adevărului.

Cu aceste cuvinte, Apostolul cumpănește [„compară”, *n. m.*] Biserica noastră, a Creștinilor, cu Biserica Iudeilor. Și zice că aceasta din urmă cuprindea închipuiri și umbre: cum erau clopoștii, și florile cele mici țesute în veșmintele arhierului și însuși arhierul, care era și el o închipuire; asemenea erau și jertfele ce se jertfeau la biserică. Iar Biserica Creștinilor

¹ Iar Teodorit zice că, de-și vor ocîrmi bine vrednicia lor, măcar că aceasta este cea mai de jos, diaconii vor dobîndi totuși în viața viitoare treapta cea mai de sus și îndrăzneală către Hristos. (*n. aut.*)

este întărire a adevărului, fiindcă toate cele săvîrșite într-însa sînt încredințate și adevărate și nimic nu este într-însa umbrît și închipuitor, cum erau cele ale *Legii* și ale vechii Biserici. Căci, în locul clopoșeilor, [Biserica noastră] are strălucita propovăduire a evangheliei; în locul trandafirilor țesuți, aceasta are viață aspră din pricina înfrînării și a postului, dar în lăuntru cuprinde rodul faptei bune; și, în locul vechiului arhieru muritor, Îl are pe Fiul lui Dumnezeu; iar în locul jertfelor de necuvîntătoare, avem cuvîntătoarea¹ și marea jertfă, Trupul lui Hristos cel de viajă făcător și dumnezeiesc.

16. Și, cu adevărat, mare este taina bunei-cinstiri de Dumnezeu:

Cu adevărat, mare este taina bunei-cinstiri [a „ortodoxiei”, *n. m.*] de Dumnezeu, anume iconomia întrupării Dumnezeu-Cuvîntului făcută pentru noi, fiindcă nimeni nu se îndoieste de ea. Dar cum e taină, dacă toți o știu? Răspundem că nu o știu toți, de vreme ce sînt mulți care nu o cred. Și, chiar de am zice că o știu toți, o știu acum, după ce evanghelia s-a propovăduit în mai toată lumea, dar mai înainte nu le era arătată tuturor.² Dumnezeiasca înomenire este însă taină și după alt înțeles, adică: toți știu că Dumnezeu S-a întrupat, dar nu știu *cum* S-a întrupat, căci aceasta este ascunsă și necunoscută tuturor oamenilor și Îngerilor, și de aceea este taină.

¹ „Rațională”, de la „logos”=„cuvînt”, „rațiune” – Hristos fiind Dumnezeu-Cuvîntul, „Logosul” Dumnezeului-Tată. (*n. aut.*)

² Iar că taina dumnezeieștii înomeniri este pururea neînțeleasă – și nu numai de teologii cei desăvîrșiți, ci chiar de cele dintîi rînduieți ale fericirilor Îngeri – mărturisesc gurile cele mișcate de Sfințul Duh ale sfinților teologi. Căci dumnezeiescul Dionisie zice așa: „Și teologia [«cunoașterea lui Dumnezeu», *n. m.*] cea mai arătată decît toate, dumnezeiasca naștere [omenească] a lui Iisus, este negrăită de nici un cuvînt și necunoscută de vreo minte, nici de cel dintîi între fericirii Îngeri [Sfinții Îngeri sînt doar «minți», făpturi de gînd, căci nu au trup materialnic, *n. m.*]” (*Despre numirile dumnezeieștii*, capitolul 2). Iar în epistola către Gaius zice: „Dar Hristos este ascuns și după arătare, sau – ca să zic lucrul cel mai dumnezeiesc – și *întru* arătare, căci și aceasta s-a ascuns întru Iisus.” Iar Teologul Grigorie zice așa: „Și ce însemnează «legătura încălțămîntei» pe care nu o dezleagă acela care-L botează pe Iisus? Poate cuvîntul venirii în trup, a căruia nici cea mai din margine [înțelegere] nu e lesne de dezlegat, nu doar celor încă trupești și pruncești întru Hristos, dar nici celor avînd Duhul, ca Ioan [Botezătorul]” (*Cuvînt la botez*). Zice și marele Maxim: „Taina cea mare a înomenirii rămîne pururea taină [...], căci chiar și ceea ce s-a arătat rămîne totuși cu totul ascunsă, de nici un cuvînt cunoscîndu-se cum este. Fiindcă Dumnezeu, Care e mai presus de ființă și mai presus de om, fiind iubitor de oameni, S-a făcut om din ființa oamenilor cu adevărat, dar chipul cum S-a făcut om rămîne de-a pururea negrăit, căci S-a făcut om mai presus de om” (capitolul 12 din suta a 3-a a celor teologice). (*n. aut.*)

Vezi însă, Creștine, covârșitoarea dragoste arătată nouă de Dumnezeu: fiindcă taina cea ascunsă a cunoștinței și sfatului Său dumnezeiesc cu totul ne-a arătat-o nouă, celor de pământ și smeriți.

Dumnezeu S-a arătat în trup.

Fiindcă mai sus, legiuind despre preoți, Pavel nu a zis nimic din cele scrise în *Levitic* despre preoții *Legii Vechi*, acum zice aici așa: Să nu se mire nimeni dacă nu spun cele de mică cuviință grăite de *Legea cea Veche*, de vreme ce taina și darul nostru, al Creștinilor, sînt mari și înalte, nu smerite și pămîntești cum au fost acelea ale Evreilor. Căci aici, întru darul evangheliei, S-a arătat oamenilor Dumnezeu. Cum S-a arătat însă? Cu trup omenesc, căci, după dumnezeire, fusese nevăzut și nearătat. Despre aceasta, Teodorit zice: „Căci, fiind Dumnezeu și Fiu al lui Dumnezeu și avîndu-Și firea nevăzută, S-a făcut arătat tuturor prin înomenire și ne-a învățat să-I cunoaștem amîndouă firile, căci [Apostolul] zice că dumnezeiasca fire s-a arătat în trup.”¹

S-a îndreptat întru Duhul,

Această zicere se înțelege în două feluri. O dată, că Fiul lui Dumnezeu, săvîrșind totul pentru mîntuirea oamenilor, nu i-a înduplecat pe cei împietriți și nesupuși, dar El S-a îndreptat, fiindcă Și-a făcut toată lucrarea Sa și n-a lăsat nimic din ceea ce privea mîntuirea oamenilor. Apoi, de vreme ce „păcat nu a făcut, nici viclesug nu s-a aflat în gura Lui” (*Isaia* 3:9), Fiul lui Dumnezeu a fost singurul dintre toți oamenii care S-a arătat drept, sfînt și fără de păcat. Și a adăugat: „întru Duhul”, căci dreptii *Legii* erau supuși în duh de robie, *Legea* avînd temeri și certări, și nu aveau Duhul înfierii și al slobozeniei. Iar Domnul a îndeplinit toată dreptatea *Legii* – căci zicea către Botezătorul: „Lasă acum, că așa ni se cuvine, a plini toată dreptatea” (*Matei* 3:15) – a împlinit – zic – toată dreptatea întru Duhul Sfînt, fiindcă era de o ființă cu Duhul și Îl avea nedespărțit, aflîndu-Se întru El din fire. Și prin El ne împărțea și nouă și ne îndrepta întru același Duh, căci dreptii

¹ Însemnează că – după Sfîntul Grigorie al Nisei (în *Cuvîntul al 10-lea asupra lui Evnomie*) – Pavel Îl numește „Dumnezeu” pe Hristos, curat și descoperit, în trei locuri: în cea către Romani, acolo unde zice: „(...) ai căroră au fost părinții și dintru care este Hristos după trup, Cel ce este peste toate Dumnezeu binecuvîntat în veacuri. Amin!” (capitolul 9, stih 5); aici, la această zicere; și în cea către Tit, acolo unde zice: „așteptînd fericita nădejde și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos” (*Tit* 2:13). (n. aut.)

evangeliei sînt cu adevărat duhovnicești și-i întrec cu multă covîșire pe dreptii *Legii celei Vechi*.¹

a fost văzut de Îngeri,

O, taină! Zice: Împreună cu noi, oamenii cei pămîntești, și Îngerii cei cerești L-au văzut întrupat pe Fiul lui Dumnezeu, pe Care mai înainte nu Îl vedeau după firea dumnezeirii, căci zice Evanghelistul Matei: „Iată, Îngerii au venit și-l slujeau Lui” (capitolul 4, stih 11). Și – ca să zic peste tot cuprinzător – Îngerii l-au slujit Domnului de cînd S-a născut și pînă ce S-a înălțat. Pentru că, la nașterea Sa, Îngerii Îl lăudau, strigînd: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, întru oameni bună-voire!” (*Luca* 2:14). Iar la înălțarea Sa Îngerii slujeau, căci zice: „Și iată, doi bărbați au stat înaintea lor (a Apostolilor), în îmbrăcăminte albă, care au zis: Bărbați

¹ Iar Climent tîlcuiește așa: „«S-a îndreptat întru Duhul», căci – deși celor trupești și grei la inimă nu li s-a părut că Hristos Se îndreptează, zicînd ei: «Iată om mîncător și băutor de vin!» – totuși S-a îndreptat întru cei întăriți cu Duhul lui Dumnezeu, căci zice: «Am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia Născut» (*Ioan* 1).” Iar de la dumnezeiescul Chiriac al Alexandriei, care tîlcuiește această zicere la fel cu Sfințitul Teofilact, luăm aceasta: „Deci «S-a îndreptat întru Duhul» e în loc de: S-a îndreptat duhovnicește, nu după *Lege*. Căci, deși împlinea poruncile, nu le împlinea după *Lege*, ci duhovnicește.” Iar Teodorit tîlcuiește așa: „«S-a îndreptat întru Duhul», de vreme ce prin dumnezeiescul Duh săvîrșea minunile, căci zice: «dacă Eu îi scot pe draci cu Duhul (...)» (*Matei* 12:28). Deci, prin facerile de minuni, s-a dovedit și s-a arătat că este Dumnezeu adevărat și Fiul al lui Dumnezeu, încît și sutașul de la Cruce, văzînd pămîntul cutremurîndu-se și întunericul acoperînd lumea, a strigat: «cu adevărat Fiul al lui Dumnezeu este Acesta» (*Marcu* 15:39).” Iar pe lîngă socotințele acestea ale sfinților teologi, adaug a mea socotință și eu, lepădătura, anume că Iisus Hristos „S-a îndreptat întru Duhul” pentru că s-a dovedit întru toată lumea că a fost drept, sfințit și fără de păcat întru Duhul și prin Duhul, adică prin pogorîrea și venirea peste Apostoli și peste credincioși a Sfințitului Duh. Căci, dacă nu ar fi venit Sfințitul Duh peste Apostoli după înălțarea lui Iisus, El S-ar fi arătat nu numai mincinos, pentru că nu L-ar fi trimis pe Sfințitul Duh așa cum făgăduise, ci S-ar fi arătat că a fost și păcătos. Căci El Îl rugase pe Tatăl să-L trimită pe Sfințitul Duh („Îl voi ruga pe Tatăl, și El vă va da Mîngîietor”) și, dacă nu ar fi fost ascultat de către Tatăl, ar fi însemnat că nu fusese drept, căci Dumnezeu nu-i ascultă pe cei păcătoși. Iar prin venirea Sfințitului Duh peste Apostoli, s-a dovedit în toată lumea că Iisus nu numai că a fost adevărat întru făgăduințele Sale, ci și drept și fără păcat. De vreme ce a fost primit de Tatăl și ascultat de El și pentru că Iisus S-a dus la Tatăl și nu Se mai vede, ci în locul Lui S-a coborît la oameni Duhul cel de o ființă cu El. Această înțelegere a mea se întemeiază chiar pe cuvintele acelea ale Domnului: „De folos vă este ca Eu să Mă duc. Căci, de nu Mă voi duce, Mîngîietorul nu va veni la voi; iar de Mă voi duce, Îl voi trimite pe El la voi. Și, venind Acela, va vădi lumea pentru păcat, pentru dreptate și pentru judecată. Pentru păcat, căci ei nu cred întru Mine; și pentru dreptate, căci Eu merg la Tatăl Mcu, și nu Mă veți mai vedea” (*Ioan* 16:7). Iar vădirea lumii făcută de Mîngîietorul pentru dreptatea lui Iisus este una și aceeași cu ceea ce zice Pavel aici, anume că Iisus „S-a îndreptat întru Duhul”. (*n. aut.*)

Galileeni, ce stați căutînd la cer? Acest Iisus Care S-a înălțat de la voi la cer, va veni așa cum L-ați văzut ducîndu-Se la cer” (*Fapte* 1:11).

S-a propovăduit la „neamuri”, a fost crezut în lume

Zice: Taina iconomiei întrupării Dumnezeu-Cuvîntului s-a propovăduit și „neamurilor” celor deznădăjduite și defăimate. Și nu numai că s-a propovăduit, dar a și fost crezută de toată lumea, acest lucru fiind mare semn al puterii și adevărului propovăduirii și al Fiului lui Dumnezeu în Care se crede.

[și] S-a înălțat întru slavă.

Zice: Domnul S-a înălțat cu slavă, o dată pentru că S-a înălțat șezînd pe nori și Îngerii Îi slujeau, și alta pentru că nu S-a înălțat ca Ilie, spre cer, ci chiar în cer, și a șezut mai presus de toată începătoria, și stăpînia și puterea Îngerilor fără de trup. Și las a zice că și a Se înălța Domnul cu trup este de la sine o mare slavă.¹

¹ Teodorit tîlcuiește zicerea „S-a înălțat întru slavă” așa: „[Înălțarea] s-a făcut mai înainte de propovăduire, și Apostolul a pus-o la sfîrșit ca să învețe că propovăduirea s-a crezut după cuviință, de vreme ce Acela care a poruncit să se facă aceasta este în ceruri și șade de-a dreapta [Tatălui]. Astfel, [Pavel] pomenește [aici] iconomia [întrupării] și, prin duhovnicescul dar, seceră mai dinainte spinii eresurilor pe care Valentie, Vasilid, Marchion și Mani aveau să le semene pe ascuns. Căci toți aceștia, luptîndu-se cu *Vechiul Testament*, tăgăduiau înălțarea trupului [lui Hristos], rămînînd [totodată] întru felurite alte rătăciri. [De aceea] era nevoie [ca Apostolul] să spună mai înainte cele despre acestea.” (*n. aut.*)

CAPITOLUL IV

1. Iar Duhul zice anume

Adică: Duhul cel Sfânt dinainte spune luminat și arătat, iar nu întunecat și umbrat, precum *Legea* și *Proorocii*.¹

că, în vremile cele mai de pe urmă, unii se vor depărta de la credință,

Fiindcă a zis mai sus că unii s-au primejduit sufletește întru cele ale creștinței și au pierit, Apostolul zice aici așa: O, Timotee! – să nu te miri că se află unii Creștini care păzesc și acum obiceiurile iudaice și vor să țină cele ale *Legii Vechi*, căci va veni vremea când cei ce par Creștini vor face mai rele decât acestea. Și Pavel nu zice acestea pentru Iudei, căci aceștia erau și atunci, în vremile vechi, ci pentru ereticii care s-au făcut pe urmă, precum marchioniștii, engratiștii și toți ceilalți pogoritori din moștenirea cea rea a acestora. Vezi însă, iubitule, cum Pavel a zis că ereticii vor borî socotelile lor cele rele după ce se vor depărta de la credință, pentru a arăta că credința este ca o ancoră și, dacă o va pierde cineva, se răstoarnă cu corabia și se afundă în pieire – după dumnezeiescul Hrisostom.

luînd aminte la duhurile rătăcirii și la învățăturile demonilor,

Zice: Mișcați de demoni, ereticii aceștia au să defaima mîncările și nunta, zicînd că sînt rele. Cu aceste cuvinte, Apostolul arată umbrat și toate celelalte eresuri, fiindcă toate s-au făcut din rătăcirea și din învățătura demonilor. Dar nu le arată descoperit, și anume, ca să nu le semene în sufletul celor ce vor citi sau vor auzi epistola aceasta. Din parte, a arătat doar eresul marchioniștilor și al engratiștilor (adică al „înfrînașilor”, cum se numeau singuri) și al maniheilor², care defăimau mîncările și nunta, eres ce începuse de curînd sau era să înceapă.

2. întru fățărnicia unor cuvinte mincinoase,

¹ Iar Teodorit îl cucuiește așa: „Căci Duhul zice aceleași lucruri ca și Domnul și Dumnezeu-ul Puterilor, cu dumnezeiască cuviință, deci și Duhul cel Sfânt este Dumnezeu.” Dar ar întreba cineva: Prin cine vorbește mai înainte Duhul cel Sfânt? Răspundem că poate prin însuși Pavel, căci din lăuntru proorocea, locuind în inima lui, cele ce aveau să fie. (n. aut.)

² Maniheii, ucenici ai lui Mani (216-276), urau lumea și trupul, pe care le socoteau rele, și pe Dumnezeu, și El socotit a fi rău. Pentru ei, Satan era „dumnezeul cel bun” și singurul care putea să libereze de suferință neamul omenesc. (n. m.)

Adică zice: Ereticii aceștia nu mint din neștiință, ci, cunoscînd că sînt minciuni, se fățarnicesc că învață lucruri adevărate și credincioase.

arși fiind în conștiința lor. Ei opresc nunta

Ereticii aceștia – zice – sînt oameni cu viață rea și stricată și, cunoscînd că au multe necurății, conștiința lor poartă ca pe niște înfierări neșterse chipurile și pecetea vieții lor celei necurate (căci înfierarea este atunci cînd cineva pecetluiește și însemnează cu un fier înfocat vreun dobitoc sau vreun mădular al omului).¹ De aceea, ei defaimă și osîndesc nunta, zicînd că este rea; căci, de ar fi avut viață curată, negreșit urma să fie curată și conștiința lor, și nu ar fi defăimat nunta, pe care Dumnezeu a blagoslovit-o. Căci cel cu stomacul sănătos și bun laudă mîncările, zicînd că sînt bune și nevătămătoare; iar acela al cărui stomac e vătămat și stricat defaimă mîncările, zicînd că sînt vătămătoare, în loc să-și învinovățească stomacul plin de umori stricate și vătămătoare. Dar ce, nu-i oprim și noi pe unii să se căsătorească? Să nu fie a-i opri! Ci îi sfătuim să petreacă întru feciorie și în chipul monahal pe aceia care nu vor a se căsători. Căci, deși fecioria este mai cinstită și mai bună, totuși nici nunta nu este necinstită și rea, precum nici argintul nu este necinstit și rău din pricină că aurul e mai bun și mai cinstit decît el. Fiindcă un lucru e mai cinstit decît alt lucru cinstit, nu decît unul necinstit; și este mai bun decît alt lucru bun, nu decît unul rău. Deci cel ce poate (adică voiește), să aibă aurul – care e mai cinstit și mai bun, anume fecioria – și să se facă monah, căci zice Domnul: „Cel ce poate (adică cel ce voiește în chip lucrător) a încăpea, să încapă” (*Matei 19:12*). Iar dacă nu poate (adică nu voiește), să aibă argintul cel cinstit și bun, anume nunta, și să se căsătorească, fiindcă zice: „Cinstită este nunta întru toate și patul nepurcat” (*Evrei 13:4*).²

¹ Fiindcă „arsură” este și aceea pe care o fac doctorii [cînd] ard cu foc și deschid [o infecție]. Pentru aceasta, putem înțelege că și ereticii de care e vorba erau arși întru conștiință, fiind necurați și spurcați. Iar Teodorit zice că „arși întru conștiință” arată necurăția lor cea mai de pe urmă, căci locul arsurii moare și pierde simțirea pe care o avea mai înainte. (*n. aut.*)

² Ori să se răspundă și așa: Noi nu oprim pe cineva de la căsătorie pentru că nunta ar fi rea și necinstită! Nicidcum! – ci fiindcă nunta le pricinuieste necazuri celor înfășurați cu legăturile ei, pentru neapăratele griji și trebuințe ale vieții, precum a zis și Pavel: „Unii ca aceștia vor avea necaz în trup. Eu însă vă cruț pe voi” (*1 Corinteni 7:28*). Și îndemnăm spre feciorie fiindcă ea este mai înaltă decît nunta și-i poate arăta bine-plăcuți lui Dumnezeu mai cu lesnire pe cei ce viețuiesc întru dînsa. Și vezi subînsemnarea zicerii apostolești de mai sus, ca să cunoști cîte greutăți au cei căsătoriți întru a se mîntui. (*n. aut.*)

3. și se depărtează de unele mîncări, pe care Dumnezeu le-a făcut spre împărtășirea celor credincioși

Însemnează că graiul „a se depărta” nu atîrnă de zicerea „opriind”, pentru că iese o înțelegere potrivnică, ci trebuie să adăugăm din afară zicerea „sfătuind a se depărta de unele mîncări”. Căci sus-numiții eretici îi sfătuiau pe Creștini a se depărta de unele mîncări, zicînd că sînt rele¹, despre care Apostolul zice că Dumnezeu le-a făcut pentru credincioși. Dar poate că cineva s-ar nedumeri, zicînd: Și cum? Nu le-a zidit Dumnezeu și pentru hrana celor necredincioși? Răspundem: Ba da! – Dumnezeu le-a făcut și pentru cei necredincioși, dar ei înșiși se opresc de la acestea, și nu vor să le mănînce. Dar ce, nu este oprită desfătarea mîncărilor? Răspundem că, într-adevăr, mult este oprită desfătarea, dar nu și „împărtășirea mîncărilor”, adică hrănirea. Căci una este desfătarea – adică întrebuițarea nemăsurată și rea a mîncărilor, făcîndu-se spre îndulcire și spre îmbuibare – și alta e împărtășirea de hrană – adică măsurata și dreapta întrebuițare a mîncărilor, luîndu-se spre trebuința și ținerea trupului. Dar nici desfătarea mîncărilor nu se oprește pentru că ar fi necurată, ci fiindcă deznoadă sufletul, și slăbănogeste trupul și îl face să zburde și să se îndulcească în patimi din pricina nemăsurării.

și a celor ce au cunoscut adevărul.

Zice: Dumnezeu a făcut bucatele ca să le mănînce credincioșii Creștini și cei ce au cunoscut adevărul. Cu cuvîntul acesta, Apostolul arată că obiceiurile Iudeilor au fost chipuri și umbre, iar ale Creștinilor sînt adevăruri și lucruri. Căci, o dată, Iudeii erau oprîți a mînce multe feluri de vietăți și de mîncări² nu pentru că ar fi fost necurate, ci pentru a-și opri desfătarea.

¹ Iar Icumenie spune că noima iese dreaptă chiar dacă zicerea rămîne așa, nefiind vorba de o greșeală a scriitorului [„copistului”, *n. m.*] – precum au zis unii –, nici de o scăpare din vedere a lui Pavel. [...] Și însemnează că – după Teodorit – ereticii aceștia ziceau că nunta și cele mai multe din mîncări sînt spurcate ca să-l ocărăscă pe Făcătorul lor. Unii ca aceștia au fost mai întîi manihicii, iar apoi evstațienii. Și vezi *Canonul 1* al soborului din Gangra. Și dumnezeiescul Epifanie zice (la *Eresul 23*) că Satornil a defăimat nunta zicînd că este de la satana, ceea ce zice și Irineu (cartea întîi, capitolul 23, împotriva eresului lui Satornil). (*n. aut.*)

² Ce dobitoace le-a poruncit Dumnezeu Evreilor să nu mănînce și pe care să le mănînce, vezi la capitolul 11 al *Leviticului* și la capitolul 14 al *Deuteronomului*. Și pentru ce se numeau „necurate” dobitoacele care nu se mînceau, vezi la subînsemnarea stihului 14 al capului 14 al celei către Romani. (*n. aut.*)

Iar al doilea – nejunghiind, nici mîncînd vietățile oprite, ci numai oile, boii și vacile – pentru a cunoaște ce fel de dumnezei aveau Egiptenii¹, și astfel să se încredințeze a nu se închina acelora, căci nu este nimeni atît de nebun încît să se închine ca unor dumnezei dobitoacelor pe care le junghie și le mînîncă. Deci, prin „adevăr”, vei înțelege aici ori credința în Hristos, ori adevărul arătat de Pavel cu următoarele cuvinte:

4. Căci toată făptura lui Dumnezeu este bună

Acesta este adevărul pe care Pavel a zis mai sus că l-au cunoscut cei credincioși, anume că toate cele făcute de Dumnezeu sînt bune, precum mărturisește Moisi, zicînd: „Și a văzut Dumnezeu toate cîte a făcut și, iată, erau bune foarte” (*Facerea* 1:31). Zicînd însă „toată făptura”, Apostolul a înțeles aici bucatele ce se mînîncă de oameni. Cu aceasta, apucă mai înainte și dezrădăcinează eresul maniheilor și al celorlalți eretici care ziceau că materia lumii este nefăcută, și fără de început, și rea și început al tuturor relilor. [Și de aici încheiau] că toate mîncările, fiind dintru aceea, sînt rele și ele. [Iar Apostolul zice] dimpotrivă, că toată materia este făcută în timp și că e bună, fiind făptură a lui Dumnezeu.²

și nimic nu e de lepădat dacă se ia cu mulțumire,

5. căci se sfințește prin cuvîntul lui Dumnezeu și prin rugăciune.

Aici, cineva ar putea zice că, de vreme ce mîncarea se sfințește prin cuvîntul lui Dumnezeu și prin mulțumire, înseamnă că e necurată și spurcată, și de aceea se sfințește. La aceasta răspundem că nici o mîncare nu este necurată în sine, ci Pavel a zis aceasta după pogorămînt și îngăduință. Căci,

¹ Căci Egiptenii se închinau ca lui Dumnezeu unui bou bălțat, pe care îl numeau Apis. De aceea, și idolul pe care l-a turnat Aaron în pustie din cerceii de aur ai Evreilor s-a închipuit ca un vițel (sau bou), căci – precum zice Avva Macarie – inima și pofa Evreilor se pleacă spre slujirea bouului căruia se închinau Egiptenii. Egiptenii se închinau și oilor, și de aceea se îngrețoșau de păstori – cum este scris, că „uriciune erau înaintea Egiptenilor păstori de oi” (*Facerea* 43:32) –, căci păstori pasc oile – ziceau ei – ca să le taie și să le mînînce. Despre aceasta zice și Teodorit: „Căci Dumnezeu i-a poruncit lui Moisi a l se jertfi Lui cele pe care Egiptenii le făceau dumnezei: adică vițel, țap și oaie (din cele cu cîte patru picioare); și turturea și pui de porumbel (din cele zburătoare)” (la începutul tîlcuirii *Leviticului*). (n. aut.)

² Vezi în *Despre numirile dumnezeiești*, capitolul 4, unde dumnezeiescul Dionisie dovedește că materia este bună pentru că e făcută de Cel bun, pentru că e de nevoie spre întocmirea întregii lumi, pentru că hrănește firea, pentru că are împărtășire de felurime [deosebire a elementelor, n. m.] și de frumusețe și pentru celelalte. (n. aut.)

mai întîi, zice: Nici o mîncare și făptură a lui Dumnezeu nu este spurcată și necurată în sine – iar apoi adaugă: Chiar dacă am socoti că mîncarea este necurată, tu, Timotei, ai vindecarea necurăției mîncării, și care este aceasta? A pecetlui mîncarea cu semnul Crucii, și a-l mulțumi lui Dumnezeu și a-L slăvi chemînd numele Lui. Căci mulțumirea către Dumnezeu curățește toate mîncările, iar cel nemulțumitor către Dumnezeu, care nu mulțumește pentru mîncări, este necurat și spurcat și el, și mîncările lui.¹ Însă unii ar putea să întrebe: Oare poate cineva să sfințească și să facă curată o mîncare jertfită idolilor, adică din jertfă idolească, prin chemarea și mulțumirea către Dumnezeu? Răspundem că poate, însă numai dacă nu știe că este jertfită idolilor. Căci, dacă știe și mănîncă dintr-însa, este necurat el, nu pentru că aceea jertfită idolilor este necurată de sine, ci pentru că acela a călcat legea (cea apostolească), ce poruncește Creștinilor să nu mănînce de la masa demonilor.² Drept aceea, alegerea sau voia ta, Creștine, s-a spurcat pentru că nu ai vrut să ascuți legea Apostolilor, iar nu pentru că jertfa idolilor ar fi fost necurată din fire. Căci Apostolul zice: „Știu și sînt încredințat întru Domnul Iisus că nimic nu e spurcat de sine-și, fără numai celui ce socotește a fi spurcat, aceluia este spurcat” (*Romani* 14:14). Iar despre cele jertfite idolilor, zice: „Știm că idolul e nimic, (...) dar unii, avînd conștiința ido-

¹ De aceea, mai înainte de a mîncă și după ce mănîncă, Creștinul se cuvine a-l mulțumi lui Dumnezeu, a-și face cruce și a se ruga lui Dumnezeu, pricinuitorul a toată hrana trupezască și sufletească. De aceea a mulțumit și Domnul mai înainte de Cină și după Cină, precum spun dumnezeieștile *Evanghelii*, căci zice: „Lăudînd, a ieșit în Muntele Măslinilor” (*Matei* 26:30). Și ia aminte că – după Sfinții Evangheliști și după Sfîntul Chiril al Alexandriei – mulțumirea și binecuvîntarea, luîndu-se din alăturare ca un singur nume, însemnează același lucru, adică rugă și chemare a numelui dumnezeiesc. Căci ceea ce zic Matei (la capitolul 14) și Luca (la capitolul 9) – anume că Hristos „luînd cele cinci pîini, a blagoslovit – Ioan a zis-o (la capitolul 7) așa: „Luînd pîinile, a mulțumit.” Iar Sfîntul Chiril zice: „Se cuvine a însemna că, în loc de «mulțumind», Matei a zis: «blagoslovind», dar scrierile sfinților nu se osebesc nicidecum, căci Pavel le-a zis pe amîndouă întru o arătare, anume că «toată mîncarea este bună și nici una de lepădat dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințește prin cuvîntul și prin mulțumirea către Dumnezeu». Pentru că, într-adevăr, se blagoslovește ceea ce se sfințește prin mulțumirea și prin rugăciunea pe care obișnuim pururea să o facem la masă” (cartea a treia, tomul 4 la *Ioan*). (Vezi și la Evstratic Arhent, în cuvîntul despre Taina Euharistiei [„evharistia”=„mulțumire”, n. m.], foaia 122.) Și însemnează, cititorule, că, în loc de: „toată făptura lui Dumnezeu este bună”, Sfîntul Chiril a citit: „toată mîncarea”. (n. aut.)

² Căci Sfîntul Apostol poruncește și legiuiește acestea Creștinilor în chip arătat: „Dar ce zic? Căci ce este idolul? Sau jertfa idolească ce este? (loc de: «nimic este!»). Ci (zic) că cele ce jertfesc neamurile, diavolilor le jertfesc, iar nu lui Dumnezeu. Și nu voiesc să fiți și voi părtași demonilor, căci nu puteți bea și paharul Domnului, și paharul demonilor; nu puteți a vă împărtași din masa Domnului, și [totodată] din masa demonilor” (*I Corinteni* 10:19). Vezi și tîlcuirea stihului 14 al capitolului 14 al celei către Romani și tîlcuirea zicerilor acestora la cea dintîi către Corinteni. (n. aut.)

lului, mănîncă și acum cele jertfite idolilor ca jertfă idolească și, conștiința lor fiind neputincioasă, se spurcă” (*1 Corinteni* 8:4, 7).

6. Arătînd acestea fraților, vei fi bun slujitor al lui Iisus Hristos,

Zice: O, Timotee! – dacă îi vei sfătui și-i vei învăța acestea pe frații Creștini, te vei face slujitor bun, lăudat și ales al lui Iisus Hristos. Care „acestea”? Anume: că taina dumnezeieștii înomeniri este mare și înaltă, că cel ce se depărtează de mîncări și de nuntă socotindu-le necurate este amăgit de demoni și toate celelalte pe care le-a zis mai sus. Dar ce va să zică aceasta: „arătînd”? Adică sfătuiindu-i pe frați, nu poruncindu-le sau rînduindu-le, fiindcă nu se cuvine a se afla la episcopi și la arhierii poruncă și stăpînire, ci numai învățatură și sfătuire.¹

hrăniuindu-te cu cuvintele credinței și ale bunei învățături căreia ai urmat.

După ce i-a zis mai sus lui Timotee să-i sfătuiască, adică să-i hrănească, pe ceilalți cu dumnezeieștile cuvinte, dumnezeiescul Apostol îi zice acum și lui: Tu însuși – o, Timotee! – hrănește-te cu cuvintele credinței², adică citește-le, cugetă-le și rumegă-le adeseori, precum și vietățile ce se numesc „curate” rumegă și mestecă încă o dată hrana mîncată mai înainte, amărungînd-o pentru a fi mai hrănitoare. Așadar îi zice lui Timotee să se hrănească cu cuvintele credinței arătînd astfel necontenita citire și luare-aminte ce se cuvine a avea întru acestea. Căci, așa cum în toate zilele mîncăm hrana cea simțită pentru a ne hrăni trupește, tot astfel se cuvine ca în toate zilele să ne hrănim și gînditor, cu dumnezeieștile cuvinte, ca să ne hrănim sufletește.

7. Iar de basmele cele spurcate și băbești ferește-te

Adică: Sfătuiește-i și învață-i cele zise mai sus pe credincioșii tăi Creștini, iar cu Evreii și cu Elinii să nu vorbești nicidecum, fiindcă nu este cu putință a-i folosi. Trebuie a vorbi cu dînșii – zice – doar dacă se întîmplă ca vreunul

¹ Despre aceasta, marele Vasilie a zis: „[...] Căci a porunci supușilor este însușirea împăraților, iar a sfetnicului e să-i înduplece pe cei ce voiesc pentru cele folositoare. Drept aceea, nimeni dintre noi să nu se socotească pe sine ca stăpînitor, ci ca sfetnic dat de Dumnezeu norodului. (n. aut.)

² Despre aceasta, îlcuind zicerea „De acum nu voi mai bea din rodul viei pînă cînd îl voi bea nou împreună cu voi întru împărăția Tatălui Meu”, Grigorie Teologul zice așa: „(...) Și care este băutura și îndulcirea? [Învățătura credinței.] [Și] lucrul nostru este a învăța, iar al [învățătorului] a ne învăța, spunînd ucenicilor săi cuvîntul, dar învățătura este hrană și aceluia ce hrănește” (*Cuvînt la Paști*). (n. aut.)

din Creștini să se smintească întru credință socotind că te-ai feri de ei din pricină că nu le poți răspunde. Iar Pavel numește „basmе” luările-aminte evreiești¹, [și aceasta] fie pentru că Iudeii le schimonosiseră și nu le păzeau cum sînt scrise în *Lege*, fie pentru că acestora le trecuse vremea. Căci, după ce a venit Hristos, ele erau de prisos și fără vreme, așa cum – de pildă – de prisos și fără vreme îi este unui bărbat desăvîrșit de treizeci de ani să voiască a suge lapte din țîță, căci cum nu ar fi unul ca acesta vrednic de rîsul tuturor? Deci a numit „băbești” luările-aminte ale Evreilor ca pe unele ce îmbătrîniseră și se învechiseră asemenea unor babe zbîrcite de bătrînețe. Iar „spurcate” le-a zis pentru că sînt necurate, ca unele ce-i opresc pe oameni de la credința cea curată întru Hristos. Căci aceste luări-aminte evreiești supuneau către patima fricii și a robiei sufletul Creștinilor, al acelora ce se făcuseră mai presus de frică și de robie, ceea ce e cu adevărat o îndemnare necurată.

și te iscusește întru buna-cinstire de Dumnezeu.

Buna-cinstire de Dumnezeu este credința cea curată și viața cea dreaptă.² Deci dumnezeiescul Pavel îi zice lui Timotei să se iscusească întru acestea ostenindu-se neîncetat, căci cel ce se iscusește se nevoiește a vărsa sudori chiar fără să aibă lupte.

8. Căci iscusirea trupească spre puțin este folositoare,

Unii zic că iscusirea trupească este postirea, dar nu este așa, căci postirea este iscusință duhovnicească. Deci Pavel înțelege aici prin „iscusință trupească” nevoița care pricinuește sănătate trupului, iscusință ce are multe osteneli, însă puțin folosește, adică își întinde folosul numai pînă la trup și pînă la o vreme doar, nu pentru totdeauna.³

¹ Iar Teodorit zice că „basmеle” sînt învățăturile prin care Evreii au fîlcuit a doua oară *Scriptura*, în cartea numită *Mişna*. (n. aut.)

² Dumnezeiescul Maxim hotărăște că buna-cinstire de Dumnezeu este „știința și cunoștința cea nemincinoasă a celor ce se cuvin” (capitolul 38 din suta a 5-a a celor teologice). Iar Petru Damaschinul zice: „Buna-cinstire de Dumnezeu nu arată o singură faptă bună, ci numește împlinirea tuturor poruncilor dintru a bine-cinsti, adică a sluji bine. Căci din credință [se pricinuește] frica, iar din aceasta buna-cinstire – după Proorocul Isaia” (la foaia 605 din *Filocalia*). Fiindcă unul din cele șapte daruri ale Sfîntului Duh – zice – este duhul bunici-cinstiri de Dumnezeu” (capitolul 11:2). Și, privindu-se mai cu osebire, buna-cinstire de Dumnezeu însemnează toată lucrarea duhovnicească – după același Petru (la fel). Iar Teodorit zice că Pavel a numit „iscusire întru buna-cinstire de Dumnezeu” viața cea lăudată. (n. aut.)

³ Iar mie mi se pare că nevoița aceasta a trupului ar fi plecarea genunchilor, închinăciunile, culcarea pe fața pămîntului, lucrarea mîinilor, ostenelile și sudorile ce se fac

iar buna-cinstire de Dumnezeu este folositoare către toate, avînd și făgăduința vieții de acum, și a aceleia viitoare.

Zice: Buna-cinstire de Dumnezeu este folositoare întru toate și trupului, și sufletului. [Astfel,] în viața aceasta, ea îl însănătoșește și-l bucură pe om, căci cel ce nu-și știe nici o greșeală întru conștiința sa se bucură și se veselește încă de aici, nădăjduind cu încredințare că va primi făgăduințele bună-tăților viitoare; iar acolo, în celălalt veac, dobîndește adevărata viață și fericire. Și, cumpănind nevoița trupească cu buna-cinstire de Dumnezeu, Apostolul arată că aceasta din urmă o covîrșește pe prima.¹

9. Credincios este cuvîntul și vrednic de toată primirea,

Adică: Cuvîntul este adevărat și vrednic de a fi crezut de toți, fiind fără de îndoială. Care cuvînt? Acela că buna-cinstire de Dumnezeu folosește și aici, și acolo. Fericitul Pavel grăiește cuvîntul acesta în multe locuri ale epistolei de față, fără a arăta pentru care pricină este vrednic de crezare, ci îl zice numai dogmatic-hotărîtor, de vreme ce îi scrie lui Timotei, care nu avea trebuință de dovezi pentru a se încredința.²

10. fiindcă spre aceasta și ostenim și sîntem ocărîți, căci am nădăjduit în Dumnezeu cel viu,

pentru slujbele de nevoie ale trupului și – în scurt – toată nevoița practică prin care se domolește și se supune dreptului cuvînt cugetarea cea sălbatică a trupului. Însă – precum zice Coresi – Apostolul voiește ca această nevoița a trupului să fie măsurată [...], [căci] – precum ziceau și dumnezeieștii Nil și Maxim – puțină purtare de grijă pentru trup duce la mai multa purtare de grijă pentru suflet. Iar Maxim (în cuvîntul pentru viețuirea monahală) zice în chip deosebit că mica nevoiță a trupului și mica purtare de grijă pentru el îl fac pe acesta organ [„instrument”, *n. m.*] îndeminatic și lesnicios spre duhovniceștile plecări și voioțe ale sufletului, fiindcă trupul nu se mai luptă împotriva sufletului, ci îi ajută acestuia. Ci atunci se luptă împotriva, cînd nu se iscusește, ci se desfată și se răsfată, făcîndu-se ca un cal nedomolit care nu se supune zăbalei și frîului” (la Coresi). (*n. aut.*)

¹ Dumnezeiescul Maxim zice așa: „Să nu ai toată zăbava pentru trup! – ci hotărâște-i lui nevoița cea după putere și întoarce-ți toată mintea către cele din lăuntru, căci «nevoița trupească pentru puțin este folositoare, iar buna-cinstire de Dumnezeu este de folos către toate» și celelalte (capitolul 73 al sutei a patra din cele despre dragoste).” Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei zice așa: „«Buna-cinstire de Dumnezeu» este nemincinoasa cunoștință despre Hristos, și fericitul Pavel, scriindu-i să se nevoiască întru aceasta, îi descoperă lui Timotei că ea e mai bună decît strălucirea întru fapte, (...) precum Însuși Mîntuitorul a zis către Părintele Său cel din ceruri: «Aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis» (Ioan, 17:3)” (cartea 1-a din tîlcuirile cele frumoase). (*n. aut.*)

² Iar Teodorit tîlcuiește așa: „Fiindcă a pomenit de viața ce va să fie, iar aceasta e un lucru ce nu se vede, de nevoie a numit cuvîntul «credincios» și «vrednic de crezare», ca pe unul ce e împodobit cu adevărul. [...]” (*n. aut.*)

Cu aceste cuvinte, Pavel arată care este buna-cinstire de Dumnezeu, anume aceea a adevăraților Apostoli ai Domnului, și în ce chip are ea nădejdele vieții viitoare. Căci zice: Noi, Apostolii Domnului, ostenim și sîntem ocăriți de către oameni fiindcă nădăjduim ca Dumnezeu cel viu să ne dea răsplătirile. Căci pentru ce altceva ne rupem și pătimim rău, decît numai pentru că așteptăm să primim bunătățile ce vor fi, pe care Dumnezeu cel viu ni le va da după moartea noastră? Fiindcă și ostașii împăratului pămîntesc își primejduiesc viața pentru acela, dar de multe ori își pierd plata, întîmplîndu-se ca împăratul lor să moară într-acea vreme; iar împăratul nostru Dumnezeu, fiind viu pururea, ne dă răsplătirile și plățile osteneții noastre totdeauna și nu este chip a nu le dobîndi noi pe acestea cîndva.

Care este Mîntuitor al tuturor oamenilor, mai ales al celor credincioși.

Dumnezeu – zice – voiește a se mîntui toți oamenii: aici, în viața aceasta, prin credința și darul Său; iar acolo, în viața cealaltă, prin dobîndirea slavei și a fericirii Sale. Însă are mai multă purtare de grijă și sîrguință pentru credincioșii drept-slăvitori Creștini. Căci, dacă Dumnezeu nu ar voi să-i mîntuiască pe Creștini în viața aceasta prin deosebita Sa purtare de grijă și prin darul Său, cum ar putea suferi ei să nu moară, de vreme ce se bîntuiesc de către toți necredincioșii și păgîni? Iar cu acestea, fericitul Pavel îl îndeamnă pe Timotei a suferi primejdiile și ispitele, zicîndu-i: O, fiul meu Timotei! – nu te slăbănogi, nici nu te întrista din pricina ispitelor, de vreme ce Dumnezeu este mîntuitor al tuturor oamenilor. Nici nu chema – zice – ajutorul oamenilor, ci nădăjduiește întru Dumnezeu, Care este viu de-a pururea și mîntuitor al oamenilor, și de aceea te va mîntui și pe tine și va păzi viața ta.

II. Poruncește-le acestea și învață-le!

Pentru a se isprăvi, unele lucruri au nevoie doar de învățătură și de sfătuire, iar altele de poruncă aspră. De pildă, pentru a nu răpi cineva, nu e nevoie de învățătură și sfătuire, ci de poruncă, adică răpirea trebuie oprită cu stăpînire și asprime; iar a da cineva toate averile sale săracilor, sau a păzi fecioria sau cum se cuvine a crede, acestea au trebuință de învățătură și de sfătuire blîndă.¹ De aceea îi și scrie aici Apostolul lui Timotei despre amîndouă, zicînd: „poruncește și învață”. Și, într-alt chip, cînd oamenii fac un lucru știind că este rău, atunci e nevoie de poruncă aspră; iar cînd îl fac ne-

¹ Vezi despre aceasta la stihul 2 al capitolului 4 al celei dintîi către Tesaloniceni și la subînsemnarea de acolo. (n. aut.)

știind că e rău, atunci au trebuință de învățătură și de sfătuire blîndă. Deci zice: O, Timotei! – poruncește și învață turma ta cele zise mai sus, adică a se iscusi spre buna-cinstire de Dumnezeu. Și – după Teodorit – cu această bună-cinstire să aștepte răsplătirile nevoițelor lor și să privească la Puitorul de nevoiță și Dătătorul de cununi, Hristos.

12. Nimeni să nu defaime tinerețea ta,

De vreme ce mulți socotesc tinerețea lucru vrednic de defăimare, dumnezeiescul Pavel zice către Timotei așa: Poruncește cu stăpînire, și nimeni să nu te defaime pentru că ești tînăr cu vîrsta¹, căci nu se cuvine ca învățătorul și păstorul să fie defăimat de către ucenicii din turma sa. Dar cineva ar zice: Și dacă Timotei poruncește cu stăpînire, unde este blîndețea cerută învățătorului și păstorului? Răspundem că învățătorul se cuvine a nu se mînia pentru ocările făcute asupra lui, ci trebuie să fie blînd; iar pentru mîntuirea altora, se cuvine a fi aspru și a porunci cu îndrăzneală. Sau, Pavel îi zice lui Timotei aceasta: Dacă vei arăta viață cinstită și îmbunătățită, nimeni nu va defăima tinerețea ta, ci mai ales o vor lăuda, de vreme ce – după Solomon – „Înțelepciunea este la om adevărata căruntețe și vîrsta bătrîneții înseamnă o viață neîntinată” (*Înțelepciunea lui Solomon* 4:9).

ci fă-te pildă credincioșilor

Adică: O, Timotei! – fă-te Creștinilor pildă și canon (adică dreptar) al viețuirii celei bune.

în cuvînt,

¹ De multe ori se întîmplă că cei tineri sînt mai înțelepți decît cei mai bătrîni și prin urmare îi judecă, îi învață și-i ocîrmuiesc pe aceia. Astfel, tînărul Elihu s-a arătat cel mai înțelept dintre cei trei prieteni ai lui Iov, care erau mai bătrîni decît el, pentru care și zice: „Eu sînt tînăr și voi sînteți bătrîni, de aceea m-am sfiit și m-am temut să vă dau pe față gîndul meu. Mi-am zis: Vîrsta trebuie să vorbească și mulțimea anilor să ne învețe înțelepciunea. Dar duhul din om și suflarea Celui Atotputernic dau priceperea. Nu cei bătrîni sînt înțelepți și nici moșnegii nu sînt cei ce înțeleg totdeauna dreptatea” (*Iov* 32:6-9). Așa, și Solomon s-a făcut împărat la 12 ani, și ocîrmuia tot norodul lui Israil și a făcut în chip minunat judecata cea cu anevioie de dezlegat (precum o numește purtătorul de Dumnezeu Ignatie) a celor două muieri curve, aflînd al căreia dintre ele era pruncul cel viu. Așa s-a făcut împărat al Ierusalimului Iosie, fiind de 8 ani. Așa, Proorocul Daniil i-a judecat și i-a osîndit în Vavilon pe acei doi bătrîni înverșunați pe cînd era copil tinerel. Și Dumnezeu a zis către Ieremia: „Nu zice: Eu sînt mai tînăr, căci la cîți te voi trimite, la toți vei merge și tot ce-ți voi porunci vei grăi” (*Ieremia* 1:7). Ci și Ioas era de șapte ani cînd a împărățit (*4 Împărați* 14:21). (*n. aut.*)

Adică: Fă-te pildă Creștinilor cu cuvîntul, încît a le vorbi cu lesnire celor ce te vor întreba și a avea cuvîntul gata, precum poruncește și căpetenia Petru: „Fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră” (1 Petru 3:15).¹

în petrecere,

Adică: Fă-te pildă cu petrecerea (sau cu rînduiala) bisericească.

întru dragoste,

Adică: Fii pildă cu dragostea cea către toți!

întru Duhul,

Adică: Fii pildă Creștinilor întru așezarea duhovnicească, încît a nu te mîndri cu acestea.

întru credință,

Adică: Fii pildă Creștinilor în dreapta și în neîndoita credință, care, cînd cineva crede în Dumnezeu, se arată și pentru lucrurile cele cu neputință.

întru curăție.

Adică: Fii pildă credincioșilor cu curăția și fecioria trupului și cu întrea-ga înțelepciune.

13. Pînă ce voi veni, ia aminte la citire,

Dacă dumnezeiescul Pavel îi poruncește Apostolului Timotei să ia aminte la citirea *Dumnezeieștii Scripturi*, ce trebuie să facem noi, cei ce sîntem departe de desăvîrșirea aceluia? Și se înțelege că însuși Pavel urma a lua aminte și a se îndeletnici cu adevărat întru citirea *Dumnezeieștilor Scripturi*, de vreme ce le porunca aceasta altora.² Și, prin cuvîntul acesta: „pînă

¹ Sau zice să fie pildă în cuvînt fiindcă totdeauna cuvîntul lui era „împodobit cu dar și dres cu sare”, precum porunca în altă parte același Pavel, ca să dea har celor ce-l ascultă, și era depărtat de tot cuvîntul deșert și de glumă. (*n. aut.*)

² Prea de nevoie și prea-folositoare este spre mîntuire citirea *Scripturilor* tuturor Creștinilor, și mai ales arhierilor și preoților. Credincioșilor, pentru că dumnezeiescul Hrisostom îi mustără pe Creștinii norodnici că se lenevesc întru citirea *Scripturilor*. Și – surpînd pricinuirea pusă de ei, căci zic: Eu nu sînt între monahi, ci am femeie și copii și port grija

ce voi veni”, îi dă bune nădejdi lui Timotei că-l va vedea pe învățătorul și părintele său duhovnicesc, fiindcă era de așteptat ca Timotei să-l fi cerut pe Pavel, rămânând orfan de el. Dar de ce a zis: „pînă ce voi veni”? Pentru că Timotei, fiind tînăr, ar fi putut să nu știe multe și să aibă nevoie de venirea lui Pavel, care să-l învețe fără mijlocire, prin viu glas. De aceea îi zice: Pînă ce voi veni, citește *Scripturile*, și din ele vei învăța legile și canoanele pe care se cuvine a le păzi. Iar cînd voi veni, te voi învăța și celelalte.

la mîngîiere

casei – el zice: „Aceasta le-a stricat pe toate, socotința voastră că doar monahilor li se cuvine citirea *Dumnezeieștilor Scripturi*, în vreme ce voi aveți trebuință de ea mult mai mult decît aceia, căci mai ales celor care se învîrtesc în mijlocul războaielor, primind răni în toate zilele, le trebuie doctorii. Iar a nu citi, socotind că e de prisos, este un lucru mult mai rău, căci aceste graiuri sînt ale cugetării satanice” (*Cuvîntul al 2-lea la Matei*). Și acest Părinte are și un cuvînt scris deasupra așa: *Cum că este trebuincioasă citirea Scripturilor*.

Citirea este prea de nevoie mai ales arhierilor și preoților, și de aceea scrie Pavel zicerea de mai sus arhierului Timotei. Același lucru îl poruncește și purtătorul de Dumnezeu Ignatie ierodiaconului Antiohiei, zicînd: „Ia aminte la citire, ca nu doar să cunoști legile, ci să le tîlmăcești și celorlalți” (*Epistola către Antiohieni*). Și dumnezeiescul Ambrozie îi îndeamnă pe preoții lui Dumnezeu a avea pururea în mîini *Scriptura*. Iar istoricul Vufii povestește că marele Vasilie și Grigorie Teologul au șezut în pustie citind *Scripturile* vreme de treisprezece ani. Pentru aceasta și Dionisie, arătătorul celor ascunse, zice că, așa cum prin „ierarhie” se numește împodobirea ierierilor („preoților”, *n. m.*), tot astfel cel ce zice „ierarh” îl însemnează pe bărbatul cel dumnezeiesc, știutor al întregii sfințite cunoștințe (în capitolul 1 din *Ierarhia* bisericească).

Iar dumnezeiescul Hrisostom zice: „Cu adevărat – dacă Pavel ia aminte la citire (căci nu mic folos se adună din *Scripturi*), iar noi ne lenevim și să o auzim în treacăt – oare de cită muncă sîntem vrednici?” (*Cuvîntul al 13-lea la aceasta*). Și Dumnezeu poruncește ca tot începătorul și stăpînitorul de norod să scrie pentru sine *A doua Lege* și să o citească totdeauna: „Cînd se va sui pe scaunul începătoriei sale, trebuie să-și scrie pentru sine cartea legii acesteia din cartea care se află la preoții leviților. Și să fie aceasta la el, și el să o citească în toate zilele vieții sale, ca să învețe a se teme de Domnul Dumnezeuul său” (*Deuteronomul* 17: 18). Și se cuvine a citi cu luare-aminte și cu chibzuire, ca nu numai să citească, ci să și cunoască ce citește, precum a zis Filip către famenul [împărătesei Candachia]: „Oare cunoști cele ce citești?” (*Faptele* 8:30). Pentru aceasta, vrednică de laudă este zisa lui Teofil, episcopul Alexandriei: „Lucrul celor foarte puțini dintre cei ce s-au afierosit a fi toată viața întru cercetarea *Dumnezeieștilor Scripturi* este a putea să urmeze cu judecată dogmele ce se cuprind într-însele și a le înțelege gîndul mai adînc”. Pentru aceasta a zis și Domnul: „Cercetați *Scripturile!*” – și nu le citiți în treacăt, căci citirea lor în treacăt nu hrănește, nu învie sufletul și nu-i pricinuieste pricepere. Și, ca să nu se întîmple a pătimi și noi ceea ce a zis Domnul – anume că „la cel ce aude cuvîntul împărăției, dar nu-l înțelege, vine vicleanul și răpește ce s-a semănat în inima lui” (*Matei* 13: 19) – avem nevoie așadar să citim *Scripturile* împreună cu tîlcuirea lor, fiindcă dumnezeieștii Părinți – și mai ales Ioan Hrisostomul – nu în zadar au ostenit cu dragoste întru tîlcuirea cele strălucite și aurite ale *Sfintei Scripturi*. (Despre citirea *Scripturilor* vezi și la locul al treilea al sfîtuirii noastre către sfințul episcop al Ianinelor.) (*n. aut.*)

Zice: O, Timotei! – ia aminte și te îndeletnicește întru mîngîierea celor întristați și a celor ce se află întru neputință, în primejdii și în ispite.

și la învățătură.

Adică: Ia aminte și te îndeletnicește întru învățarea tuturor Creștinilor pentru fiecare pricină și lucru al faptei bune sau al răutății. (Vezi și la zicerea: „destoinic să învețe”, la capitolul 3:2 al acesteia).¹

14. Nu te lenevi de darul ce este întru tine, care ți s-a dat prin proorocie

Aici, Pavel numește „dar” pe acela de a învăța (și poate pe acela al arhieriei), pe care Timotei îl primise atunci cînd a fost făcut episcop, prin proorocie însă, căci el primise darul acesta prin porunca și prin dumnezeiasca învățătură a Sfîntului Duh – precum am zis mai sus. Și vezi tîlcuirea zicerii „după proorociile zise pentru tine” (capitolul 1, stih 18, al acesteia).

cu punerea mîinilor presviterilor.

Aici, Pavel îi numește „presviteri” pe episcopi, fiindcă episcopii îl hirotonesc pe arhieriu (după întîiul *Canon* al Sfinților Apostoli), iar nu presviterii, adică preoții. Dar în vremea aceea și episcopii se numeau „presviteri”, fără osebite, și presviterii „episcopi”.² Și vezi – o, cititorule! – ce lucru mare și înfricoșat poate face punerea mîinilor asupra arhierilor, căci dă aceleia ce se hirotonește darul cel atot-puternic al Prea-Sfîntului și a toate săvîrșitorului Duh.

15. Acestea cugetă-le, întru acestea deprinde-te,

Pavel îi poruncește lui Timotei pentru acestea de multe ori, ca să arate că, mai mult decît ceilalți Creștini, episcopul este dator a se sîrgui și a se îndeletnici întru dînsule totdeauna.

ca sporirea ta să fie arătată întru toate.

Zice: O, fiul meu Timotei! – cugetă și află-te totdeauna întru acestea pe care ți le poruncesc! Pentru ce? Pentru ca sporirea ta după Hristos să fie

¹ Iar Teodorit zice: „Mîngîierea se osebește de învățătură, pentru că aceasta din urmă aduce fără împiedicare multe învățături osebite, iar mîngîierea este a-i mîngîia pe cei întristați și a-i schimba cu sfaturile pe cei mînioși.” (n. aut.)

² Despre aceasta, vezi la capitolul 1 al celei către Filipeni, stihul întîi, la zicerea „împreună cu episcopii”. (n. aut.)

arătată întru toate lucrurile, adică nu numai în viața cea îmbunătățită, ci și în cuvîntul învățaturii. Și vezi – o, cititorule! – că Pavel voia ca Timotei, fiul său duhovnicesc, să sporească și să se facă mare și minunat și întru ocîrmuirea episcopiei.

16. Ține-te și pe tine, și învățatura! Rămii întru acestea!

Adică: Ia aminte la tine însuși și totodată învață-i și pe alții.

Căci, făcînd aceasta, te vei mîntui și pe tine, și pe cei ce ascultă de tine.

Zice: O, fiule Timotei! – de vei face ce îți poruncesc, te vei mîntui și pe tine, și pe cei ce te ascultă. Fiindcă cel hrănit cu cuvintele învățaturii *Dumnezeieștilor Scripturi* se folosește el însuși mai întîi, căci chiar întru acea vreme cînd îi învață pe alții el singur se umilește – precum zice Icumenie – și se rușinează a se face vinovat pentru acelea de care îi ferește pe alții.¹

¹ Pentru aceasta a zis dumnezeiescul Nil: „Se cuvine a grăi bine și celui ce nu face bine, ca să înceapă lucrurile cele bune rușinîndu-se de cuvinte.” (n. aut.)

CAPITOLUL V

1. Să nu-l înfrunți pe presviter, ci roagă-l ca pe un părinte;

Aici, Pavel nu-l înțelege prin „presviter” pe preot, ci pe orice om bătrîn. Deci zice: Tu, Timotei, să nu-i înfrunți pe cei bătrîni! Dar, dacă bătrînii au trebuință de îndreptare, ce se cuvine să faci? Se cuvine – zice – să-i îndemni a se îndrepta cu blîndețe și cu rugă, ca pe niște părinți ai tăi, căci și Dumnezeu ne poruncește să-i cinstim pe bătrîni și să ne sculăm înaintea lor: „De fața bătrînului te vei scula și vei cinsti fața celui mai bătrîn” (*Levitic 19:32*).

2. pe cele bătrîne, ca pe niște maici.

Adică: O, Timotei! – pe femeile bătrîne îndeamnă-le spre fapta bună cu dulceață, ca pe niște maici ale tale. Căci a înfrunta și a certa este lucru greu, mai ales cînd cineva tînăr îl înfruntă pe unul bătrîn, căci atunci sumeția și obrăznicia este întreită: mai întîi, chiar pentru însăși înfruntarea; al doilea, pentru că acela înfruntă fiind tînăr; și, al treilea, pentru că-l înfruntă pe un om bătrîn. Deci, fiindcă este lucru îngreuietor a-i înfrunta în acest chip pe bătrîni și pe bătrîne, Pavel îi zice lui Timotei să vindece lucrul acesta și să-l facă cu dulceață și cu blîndețe cînd îi învață pe bătrîni și pe bătrîne.¹

Pe cele mai tinere, ca pe niște surori,

De vreme ce vîrsta tinerilor este mai mîndră din fire și nu primește lesne muștrările, Apostolul îi zice aici lui Timotei așa: Cînd le înveți pe femeile mai tinere, să dregi învățătura cu liniștire și cu blîndețe și astfel să le îndemni către fapta bună ca pe niște surori ale tale.²

¹ Despre aceste bătrîne pomenește și *Canonul al 11-lea* al Soborului din Laodichia [...]. Aceste femei le puneau pe celelalte în rînduială în bîscică, [învățîndu-le] cum să se poarte; dar, fiindcă o făceau spre cîștig mirșav și mîndrie, lucrul acesta a fost oprit de canonul pe care l-am pomenit. Și vezi îlcuirea și subînsemnarea lui în *Canonicul* nostru cel grecesc. Despre bătrînele acestea scriu și *Așezămintele Apostolilor*, zicînd: „Fecioarele, văduvele și bătrînele să șadă mai întîi decît toate” (cartea a doua, capitolul 17). Și însuși Pavel scrie aceasta în epistola către Tit, zicînd: „La fel, bătrînele să se poarte cu sfințită cuviință, nu clevetitoare, nu robite la mult vin, învățătoare, ca să le înțelepțească pe cele tinere” (*Tit 2:3*). Și unii au zis – nu bine! – că Pavel le înțelege aici prin „bătrîne” pe presvitere, pe femeile preoților, numindu-le așa – zic ei – cum și mai sus i-a numit „presviteri” pe bătrîni. (*n. aut.*)

² Iar marele Vasilie zice că Apostolul învață aici să nu-i certăm pe bătrîni și pe bătrîne, căci aceștia, pentru vîrsta cea bătrînească, nu fac fapte rele și vrednice de certare. Iar cînd bătrînul sau bătrîna va greși – zice – și va face aceeași greșeală ca și un tînăr, atunci se cuvine să cercetăm greșeala aceea, văzînd dacă e meteahnă firească vîrstei. De pildă,

Întru toată curăția.

Fiindcă vorbirea cu femeile tinere naște bănuiele, iar episcopul se cuvine să vorbească și cu acestea când va cere trebuința, Pavel zice aici către Timotei să vorbească cu ele cu toată curăția — și a simțirilor, și a cuvintelor —, adică să se păzească nu numai de păcatul căderii cu dînsele, ci și de a da prilej de rele bănuiele și de sminteală celor ce-l văd sau îl aud. Însă dumnezeiescul Apostol scrie acestea nu pentru trebuința lui Timotei, căci acela era nepătimaș și mai presus de pofta trupească, ci pentru noi, cei mai din urmă, ca să luăm aminte la sine-ne pentru a nu da prilej de bănuială.

3. Pe văduve cinstește-le, pe cele cu adevărat văduve.

De ce nu vorbește aici Apostolul despre feciori și fecioare? Poate pentru că acolo, în Efes, încă nu se înființase această tagmă a fecioarelor. Și-i poruncește lui Timotei să le cinstească și să le poarte de grijă văduvelor mai întii pentru că acestea nu au bărbați care să le poarte de grijă, și al doilea pentru că văduvia este lucru de ocară și urît oamenilor. De aceea, văduvele au trebuință să dobândească de la episcop multă cinste și purtare de grijă. Așa este cu puțință ca adevărata văduvă, fiind vrednică, să nu mai fie văduvă, chiar neavînd bărbat, fiindcă dobîndește purtare de grijă de la episcop, zicerea „cinstește” înțelegîndu-se așa: Miluiește-le, poartă-le de grijă și dă-le cele de nevoie adevăratelor văduve, care sînt vrednice de purtare de grijă.¹ Iar care sînt cele cu adevărat văduve și vrednice de purtarea de grijă vei înțelege din cuvintele lui Pavel de mai jos.

lenevirea și trîndăvia sînt metehne mai firești ale răcelii bătrînești, iar tulburarea, sumețirea și nestatornicia minții sînt metehne mai firești ale tinereții celei fierbinți. Prin urmare, cînd tînărul sau tînăra va cădea în greșeala lenevirii și a trîndăviei, se cuvine a fi certat mai aspru decît bătrînii și bătrînele, pentru că greșeala aceasta nu este însușire a vîrstei lor; iar cînd bătrînul sau bătrîna va cădea în greșeala tulburării, a sumeției și a nestatorniciei minții, se cuvine a se certa (adică a se canonisi) mai greu decît cei tineri, pentru că greșeala aceasta nu este a vîrstei lor (*Hotărîrea* 82 pe scurt). La fel, dacă un bătrîn este curvar, prea-curvar sau neînțelegător, se cuvine a se canonisi și a se pedepsi mai mult decît un curvar, prea-curvar sau neînțelegător tînăr, pentru că metehnele acestea sînt nepotrivite la vîrsta bătrînilor, iar la vîrsta celor tineri sînt firești. Pentru aceasta a zis și Sirah: „Trei neamuri a urît sufletul meu și foarte m-am scîrbit de viața lor: săracul trufaș, bogatul mincinos și bătrînul prea-curvar greșind întru neștiință” (*Sirah* 25:3, 4). De aceea a zis și Dumnezeu către cei șase bărbați cu topoare în mîini, care voiau să omoare norodul din Ierusalim, să înceapă a tăia de la cei bătrîni: „Să începeți de la locul Meu cel sfînt! Și au început ei cu bătrînii care erau înaintea bisericii” (*Iezechil* 9:6). (*n. aut.*)

¹ Spre mai multa înțelegere a zicerii apostolești, însemnăm aici că în vremea aceea vechi văduvele care erau cu adevărat văduve, adică erau lipsite de fii sau nepoți, se fîgădu-

4. Iar dacă vreo văduvă are fii sau nepoți, aceștia să se învețe mai întâi buna-cinstire de Dumnezeu

Adică: Să-i învețe pe aceia a-și cinsti maica, sau moașa („bunica”, *n. m.*), și să o hrănească și să-i facă bine. Căci aceasta înseamnă aici zicerea „buna-cinstire de Dumnezeu”, adică fiii să odihnească bătrânețele mairii lor celei văduve și nepoții de fii sau de fiice pe moașa lor văduvă. Fiindcă dumnezeiască este dumnezeiască și de aceea se numește „buna-cinstire de Dumnezeu”; încât, dimpotrivă, a nu o hrăni fiii pe maica lor, sau nepoții pe moașa lor, este necinstire de Dumnezeu.¹

și să răsplătească născătorilor, căci aceasta este primită înaintea lui Dumnezeu.

Zice: Se cuvine ca fiii să răsplătească și să mulțumească mairii lor și nepoții moașei lor (căci pe acestea le numește „născători”) prin cuvinte și prin fapte. Vezi însă, iubitele, înțelepciunea lui Pavel, cum el aduce în mijloc buna conștiință, căci din aceasta fiecare fiu și nepot se îndeamnă a răsplăti născătorilor săi pentru nașterea, pentru hrana și pentru creșterea pe care i-au dat-o. Pe lângă acestea însă, Apostolul adaugă și silogisme și mărește lucrul, zicând că aceasta este primită și bine-plăcută înaintea lui Dumnezeu.

5. Cea cu adevărat văduvă și singură nădăjduiește întru Dumnezeu

Mai sus, Apostolul i-a zis lui Timotei să le cinstească pe „adevăratele văduve”. Iar acum – după ce le-a pus în rînduială pe cele nu chiar văduve, adică pe acelea ce au copii, care sînt datori a le hrăni și a le odihni la bătrînețe pe maicile lor –, acum așadar zice și care este cu adevărat văduvă,

iau a nu se mărita a doua oară și se numărau în biserică în ceata văduvelor, hrănindu-se din veniturile și tainurile bisericii. Se lua însă aminte și vremea întru care se rînduiau în ceata văduvelor, ca să fie în vîrstă de șaizeci de ani. Și, dacă se măritau a doua oară după ce se număraseră în ceata văduvească, erau afurisite a nu se împărtăși cu Dumnezeieștile Taine pînă nu s-ar fi despărțit de nelegiuita nuntă. Dar, dacă se numărau mai înainte de vîrsta a șaizeci de ani și se măritau a doua oară, li se îngăduia a-și avea bărbatul, însă nu se mai hrăneau de la biserică. Toate acestea le zice marele Vasilie în al său *Canon 24*, a cărui tîlcuire citește-o în *Canonicul* nostru. Iar dintre aceste văduve se hirotoneau și diaconii, pentru care vezi și subînsemnarea Canonului 40 al soborului șase a toată lumea, în același *Canonic*. (*n. aut.*)

¹ Pentru aceasta a zis și Sirah: „Cît de hulit este cel ce părăsește pe tatăl său și blestemat de Domnul cel ce o minie pe maica sa!” (capitolul 3:16). (*n. aut.*)

anume aceea ce nu are nici un apărător și purtător de grijă – nici fiu, nici nepot –, ci nădăjduiește doar întru Dumnezeu. Deci pe aceasta se cuvine a le cinsti și a le milui episcopul cu darea tuturor celor de nevoie dintru ale bisericii și ale episcopiei.

și zăbovește întru cereri și întru rugăciuni noaptea și ziua.

Văduvă cu adevărat – zice – este aceea care stăruie întru cereri și rugăciuni noaptea și ziua, și pe drept cuvânt, căci, neavînd alt ajutător și purtător de grijă, doar la Dumnezeu năzuiește să o ajute. Și, zicîndu-le că Îl au pe Dumnezeu în loc de orice ajutător și purtător de grijă pămîntesc, Pavel le mîngîie pe aceste văduve, ca să nu se întîmple a se întrista ele, ca unele cu totul fără purtare de grijă. Și zice: O, văduvă fără de fiu! – chiar dacă văduva cu copii are plată de la Dumnezeu, totuși fă-ți și tu lucrul tău, căci nu este mai mic, de vreme ce, în locul tuturor, Îl ai apărător și purtător de grijă pe Dumnezeu.

6. Iar ceea ce se desfătează, vie fînd, a murit.

De vreme ce multe femei văduve iubesc văduvia și nu vor a lua al doilea bărbat doar ca să aibă mai multă slobozenie să-și facă voile și poftelile, Pavel zice aici că văduva ce se desfătează, adică se răsfață și benchețuiește, deși pare că viază cu viața aceasta simțită, a murit însă cu sufletul. Vezi însă – o cititorule! – că, dacă Apostolul nu iartă să se desfăteze și să se răsfețe femeile, a căror fire este slabă și neputincioasă, cu cît mai vîrtos nu iartă a se desfăta bărbații? – care după numele lor sînt fire bărbată și puternică?

7. Și poruncește-le acestea, ca să fie neprihănite.

O, cititorule! – vezi că (după Teodorit) fericitul Pavel voiește să fie lege aceasta, adică a nu se desfăta și răsfața văduvele, atît cele ce se numără în ceata văduviei bisericești, cît și celelalte? Pentru că nu lasă la alegerea lor a nu se desfăta – ca pe un lucru nici bun, nici rău –, ci oprește aceasta ca pe un păcat. Căci zicerea „poruncește”¹ aceasta însemnează, adică: O, Timotei! – cu asprime să le oprești pe văduve a cuteza să se desfete și să se răsfețe, ca să fie cu totul neprihănite.

¹ Vezi ce deosebire e între poruncire și învățătură sau sfătuire la stihul 2 al capitolului 4 al celei dintîi către Tesaloniceni și la stihul 11 al capitolului 4 al acesteia. (n. aut.)

8. *Iar dacă vreuna nu poartă grijă de ai săi și mai ales de casnicii săi,*

Zice: Văduva care se desfătează a murit după suflet, de vreme ce toată purtarea sa de grijă o cheltuiește pentru sine. Căci se cuvine ca ea să poarte grijă pentru ai săi – adică pentru frații săi după Duh, credincioșii Creștini – și mai ales pentru casnicii săi – adică pentru rudele sale după trup – și să arate toată îngrijirea pentru sufletul și trupul lor.¹

s-a lepădat de credință

O, fericite Pavele! – cum și pentru ce s-a lepădat de credința lui Hristos văduva care nu poartă de grijă Creștinilor de o credință cu dînsa și rudelor sale după trup? Fiindcă – zice – faptele ei nu sînt ale unei Creștine care crede în Dumnezeu; căci, dacă ar crede întru Dumnezeu, L-ar asculta pe El, Care zice: „Nu te lenevi pentru cei ai credinței și neamului tău! Nu-i trece cu vederea pe cei ai seminției tale!” (Isaia 58:7). Și însuși Pavel zice, în altă parte: „Ei mărturisesc că îl știu pe Dumnezeu, iar cu faptele îl tăgăduiesc” (Tit 1:16).

și este mai rea decît cel necredincios.

Cum este mai rea decît cel necredincios văduva care nu poartă de grijă fraților săi de o credință și rudelor sale trupești? Fiindcă cel necredincios,

¹ Iar Climent, înțelegînd zicerea lui Pavel în chip tropologic (adică spre îndreptarea năravurilor), zice așa (în partea a șaptea a tîlcuirilor): „De ai săi și de casnici poartă de grijă acela care se îngrijește totodată și de sine, tăindu-și patimile.” Iar Teodorit zice: „Pavel a zis aceleași lucruri și despre mame, și despre fiu. Căci se cuvine ca și mamele să poarte de grijă pentru fiu și să-i învețe buna-cinstire de Dumnezeu, și, la fel, aceia trebuie să le aducă născătorilor odihna cuvenită.” Și – fiindcă unii monahi, vrînd a purta grijă pentru părinții lor cei trupești, pricinuiesc că Apostolul poruncește aici să purtăm de grijă rudelor noastre – așadar fiindcă pun înainte această pricină fiind monahi iubitori de trup, către ei răspunde marele Vasilie, zicînd: „Dumnezeiescul Apostol a zis aceasta celor lumești, care au bogăție materialnică și pot mîngîia sărăcia rudeniilor. (...) Și – ca să zic mai în scurt – o zice către cei vii, iar nu către cei ce au murit, căci aceștia sînt nevinovați de o asemenea îndatorire. Pentru că tu ai murit cu adevărat și te-ai răstignit lumii toate: lepădîndu-te de bogăția cea materialnică, ai iubit necîștigarea, și te-ai așerosit lui Dumnezeu și te-ai făcut avuție a Lui. Deci ești slobod de toată aducerea către rudeni ca un mort, căci, fiind fără avuții, nu ai nimic de dat” (Așezămîntul postnicesc 29). Însemnează că, tîlmăcind mai anume zicerea aceasta a Apostolului (în tetrastihurile iambice), Teologul Grigorie zice așa: „De este cu puțință – [zice Apostolul] –, fi bun cu toți, iar mai mult cu cei de aproape, căci cine te-ar crede a fi bun față de străini tu, care nu ești drept față de cei cărora le ești dator?” (n. aut.)

chiar dacă nu poartă de grijă străinilor, poartă de grijă măcar rudelor sale, urmînd legea cea firească; iar văduva aceasta (și orice alt Creștin asemenea ei) nici pentru rudele sale nu poartă grija, stricînd legea lui Dumnezeu și totodată nedreptățind legea firii. Cine dar va nădăjdui că o asemenea Creștină și un asemenea Creștin sînt cu adevărat iubitori de oameni și de străini, de vreme ce se arată cu neomenie către ai lor înșșiși? Negreșit, nici unul! Iar de se întîmplă ca aceștia să miluiască vreun străin, cum nu se va socoti că fac aceasta doar din slavă deșartă? Și – o, cititorule! – socotește că, de vreme ce acela care nu poartă de grijă pentru cei de o credință cu dînsul și pentru rudele sale este mai rău decît cel necredincios, oare cu ce se va asemăna unul care îi și nedreptățește? Mai socotește încă și aceasta, că nu-i este destul Creștinului a se mîntui, dacă, îmbunătățit fiind, nu le învață și nu le sfătuiește și pe rudele sale, pentru ca și ele să se mîntuiască.

9. Văduva să se aleagă nu mai tînără de șaizeci de ani, fiind femeie a unui singur bărbat;

Fiindcă a zis mai sus că văduva ce se desfătează și nu poartă de grijă pentru casnicii și rudele sale este nevrednică a se număra în catalogul văduvelor și a se hrăni din biserică (despre care vezi subînsemnarea stihului 3 al acestui capitol), dumnezeiescul Apostol învață aici și ce fapte bune se cuvine a avea aceea care se va număra în ceata văduvelor. Și mai întîi zice că aceea nu trebuie să aibă mai puțin de șaizeci de ani, urmînd a spune și pricina pentru aceasta. Însă cei șaizeci de ani nu sînt de ajuns pentru a o face pe văduvă vrednică a se număra în ceata celor hrănite de biserică, și de aceea, în al doilea rînd, Pavel îi cere ca datorie a fi dintr-o singură nuntă, nu din două. Fiindcă o însoțire după lege este semn de întreagă-înțelepciune și de cinstire, arătînd că aceea, iubind întreaga-înțelepciune și curăție, nu s-a mai măritat a doua oară. Ascultă însă și celelalte fapte bune pe care le cere Pavel de la o asemenea văduvă¹:

mărturisită întru fapte bune:

Aceasta este însușirea aleasă care o face pe văduvă vrednică de a se număra în catalogul văduvelor și a se hrăni din biserică, adică a fi mărturisită de către toți că are fapte bune și viață îmbunătățită. Și ascultă cum Apostolul numără mai jos faptele ei cele bune osebite și după fel:

¹ Iar Icomenie zice că, de nu va avea faptele bune de mai jos, femeia să nu se pună în catalogul cetei văduvești, chiar de șaizeci de ani fiind. (n. aut.)

dacă a hrănit copii,

Aceasta nu înseamnă că maica trebuie să-și crească copiii cum s-ar întâmpla, ci să-i crească bine, cuviincios, cum a zis mai sus Pavel, anume că femeia se va mîntui prin facere de copii dacă copiii ei, fiind bine crescuți, vor rămîne în credință, întru dragoste și întru sfințenie cu întregă-înțelepciune (capitolul 2:15).¹

dacă a găzduit străini,

O, cititorule! – vezi că Apostolul a pomenit mai întîi de hrănirea copiilor și abia apoi de găzduirea străinilor. Pentru ce? Ca să arate că se cuvine a face bine mai întîi casnicilor și rudelor, și abia apoi străinilor. Și este arătat că văduva, oricît de săracă și fără avere ar fi, tot are casă pentru a primi și a găzdui străini; fiindcă nu este cu puțință să locuiască afară, în văzduh, fără acoperămint.

dacă a spălat picioarele sfinților,

Pavel zice acest cuvînt fiindcă multe văduve (sau alte femei) îi găzduiesc pe frații săraci, dar nu-i slujesc ele însele, ci prin slujnicile lor. Deci – vrînd ca aceea ce e văduvă cu adevărat să fie lucrătoare și slujitoare – iar nu leneșă și trîndavă, Apostolul îi poruncește aici să slujească singură și să nu spele picioarele fraților străini cu mîinile slujnicilor sale, ci chiar cu ale ei. Fiindcă nelucrarea și trîndăvia trupului sînt însușite mai virtos văduvei ce se desfătează și se răsfață, iar nu aceleia cu adevărat văduvă și singuratică. Pavel zice aceasta încă și după alt chip, anume pentru a nu se întâmpla ca vreo văduvă să pună de pricină că este atît de lipsită, încît nu are nici casă pentru a-i primi și a-i odihni pe străini. [Astfel,] îi zice: Dacă tu, văduva, nu ai avea nici casă pentru a-i primi pe străini, măcar spală picioarele fraților străini, căci aceasta nu are trebuință de cheltuială.² Iar aici

¹ Pavel face cu văduva mai același lucru pe care l-a făcut și Dumnezeu cu Avraam. Căci – așa cum Pavel o primește pe văduvă în tagma văduvelor dacă și-a crescut bine copiii, tot astfel i-a făgăduit Dumnezeu lui Avraam să-l facă mare și să blagoslovească „neamurile” întru dînsul, fiindcă avea să-și crească bine fiii, poruncindu-le să păzească poruncile lui Dumnezeu [precum este scris]: „Avraam însă va fi făcîndu-se în neam mare și mult, și se vor blagoslovi întru dînsul toate neamurile pămîntului, căci am văzut că va rîndui fiilor săi și casei sale după dînsul. Și vor păzi căile Domnului făcînd dreptate și judecată, ca să aducă Dumnezeu peste Avraam toate cîte a grăit către dînsul” (*Facerea* 18:18) (*n. aut.*)

² Iar Climent (în partea a șaptea a tîlcuirilor) tîlcuiește zicerea „dacă a spălat picioarele sfinților” așa: „dacă a săvîrșit pentru sfinți, fără de rușinare, slujbele cele mai proaste și cele mai de pe urmă.” (*n. aut.*)

Apostolul îi numește „sfinți” pe toți Creștinii care au credință dreaptă și viață îmbunătățită, cu toate că nu fac minuni și semne.

dacă a ajutat celor necăjiți,

Zice: Vrednică a se hrăni de la biserică este văduva aceea care a ajutat celor necăjiți cu bani, cu apărare și cu mijlocire. Iar dumnezeiescul Hrisostom zice că – de vreme ce, mai sus, Apostolul i-a cerut văduvei celei adevărate să spele picioarele sfinților – el arată aici și ale căror sfinți, adică ale celor necăjiți și nu de mult cunoscuți. Căci se poate a fi unii Creștini sfinți și îmbunătățiți care să viețuiască însă cu îmbelșugare, fiind slujiți de toți. Iar Teodorit zice: „Pavel nu caută cîtimea dării, ci felul voinței, precum s-a întîmplat cu văduva din *Sfințitele Evanghelii*, [care și-a dat] cei doi bani ai ei.” (n. aut.)

dacă a urmat întru tot lucrul bun.

Zice: La fel, este vrednică a se hrăni de la biserică și văduva aceea care, deși nu a putut face bine ea însăși, s-a împărțit totuși [de acesta], ajutînd-o pe altă femeie care lucra binele. Căci Apostolul îndeamnă ca văduva să facă slujbă trupească, adică să aștearnă pat, să facă bucate, să-i odihnească pe frați și să facă celelalte slujbe la care sînt mai îndemînatice femeile.

11. Iar de văduvele mai tinere ferește-te!

Dar de ce nu rînduiește nimic dumnezeiescul Apostol pentru vremea fecioarelor – adică de cîți ani trebuie să fie acestea cînd își făgăduiesc viața întru feciorie, cu toate că ele au mai mare nevoie și război al trupului – și rînduiește doar despre vremea văduvelor? Răspundem că Apostolul a făcut aceasta după cuviință. Căci pentru fecioare, la care nevoița și războiul se fac din marea osîrdie a sufletului și din multa fierbințeală a inimii, Pavel nu a trebuit să rînduiască vremea. Și după alt chip încă: de vreme ce Pavel cere de la fecioare să aibă buna apropiere către Domnul cu nerăspîndire și să poarte grijă de cele ale Domnului (*1 Corinteni 7*), el le cere multă scumpătate, iar din aceasta se face arătată și vremea vîrstei lor.¹ Iar Pavel s-a îndemnat a rîndui vremea văduvelor ce se hrănesc de la biserică la șaizeci

¹ Deși dumnezeiescul Apostol nu rînduiește despre vîrsta fecioarelor, o face marele Vasilie, zicînd ca acestea să se numere în ceata fecioarelor după șaisprezece sau șaptesprezece ani ai vîrstei lor (*Canonul 18*). Iar soborul al șaselea a toată lumea, auzind că Biserica a sporit și că au sporit și Creștinii întru paza poruncilor lui Hristos, rînduiește ca

de ani pentru că multe văduve mai tinere, numărându-se în ceata văduvelor după ce făgăduiseră a nu se mărita a doua oară, își călcaseră făgăduința și căzuseră, aceasta dîndu-i pricină Apostolului să legiuiască despre vîrsta lor.¹ Iar acolo, la fecioare, nu s-a întîmplat așa ceva, și deci nu a fost nevoie să rînduiască despre vîrsta lor.

Căci, cînd zburdă împotriva lui Hristos, vor să se mărite.

Adică: Acelea care se vor număra în ceata văduvelor în biserică mai înainte de 60 de ani, cînd zburdă – adică atunci cînd se gîngășesc muierăște, cînd înnebunesc, cînd se trîndăvesc și se mîndresc împotriva lui Hristos, neprimind a-L avea ca Mire – vor să se mărite, fiindcă nu au ales întreaga-înțelepciune cea întru feciorie cu statornica judecată a cugetului lor. Vezi, iubitul, că și văduva Îl are ca mire pe Hristos, logodindu-se cu Dînsul ca și fecioara cea nemăritată? – căci zice: „V-am logodit unui Bărbat, fecioară curată să vă înfățișez lui Hristos” (2 Corinteni 11:2).²

12. Ele au judecată, căci au călcat credința dintîi.

Aici, Apostolul numește „credință” tocmeala și învoiala, zicînd: Văduvele acestea au arătat mincinoasă învoiala și făgăduința dată lui Hristos de a nu se mărita a doua oară și, de aceea, au osîndă.

13. Și totodată se învață a fi fără de lucru, umblînd din casă în casă;

Zice: Pe lîngă că au judecată și osîndă fiindcă s-au măritat a doua oară, văduvele acestea mai fac încă și alt păcat, pentru că se învață a fi nelucrătoare, umblînd dintr-o casă într-alta. Căci, prin „nelucrare”, a arătat orice răutate, cum zice și Sirah: „Multă răutate a arătat nelucrarea” (capitolul 33:32). Prin urmare, nelucrarea este necuviincioasă nu numai la bărbați, ci și la femei.

și nu numai nelucrătoare, ci și birfătoare și iscoditoare, grăind cele necuviincioase.

acestea să se numere în catalogul fecioarelor după zece ani ai vîrstei lor (vezi și subînsemnarea stihului 36, capitolul șapte, al celei dintîi către Corinteni). (n. aut.)

¹ Pentru aceasta zice și marele Vasilie: „Dacă se vor număra în ceata văduvească a bisericii văduve mai tinere de 60 de ani care apoi se vor mărita, greșeala este a noastră, nu a lor, căci le-am numărat fiind mai tinere” (Canonul 24). (n. aut.)

² Și Teodorit tîlcuiește zicerea „vor zburda” în loc de: Dobîndind purtarea de grijă a bisericii și luînd fără îngrijire cele pentru trebuința trupului, ele se hrănesc totodată cu nelucrare, iar nelucrarea aduce răutatea. (n. aut.)

Răutățile acestea urmează muierilor nelucrătoare după cuviință. Căci, înconjurînd din casă în casă, ele nu fac altceva decît să fure cuvinte de la o femeie și să le ducă la alta. Iar din aceasta, ele urmează negreșit a cădea în iscodire, cercetîndu-le pe toate. Și, din iscodire, urmează a cădea în bîrfiri, căci vor să spună altora toate cuvintele și toate pricinile oamenilor.

14. Voiesc deci ca văduvele mai tinere să se mărite, să facă copii și să stăpîneasă o casă,

Zice: După scopul dintîi, eu nu vreau ca văduvele mai tinere să-și calce făgăduințele pe care le-au făcut de a nu se mărita a doua oară. Dar – zice – de vreme ce ele vor să o facă, vreau și eu aceasta, făcînd pogorămînt neputinței lor.¹ Căci mai bine le este a face copii și a stăpîni o casă – adică a hrăni și a crește copii, a lucra și a-și chivernisi casa și familia – decît a umbla înconjurînd prin casele celorlalți, bîrfînd și stînd nelucrătoare. Și, zicînd să facă copii văduvele, Pavel arată într-acest cuvînt că și celelalte femei trebuie să se mărite tot pentru scopul acesta, adică pentru a-l aduce lui Dumnezeu mai multe suflete mîntuite [prin nașterea de copii] și prin buna-hrănire și creștere a acestora.

nici un prilej dînd potrivnicului pentru ocară.

15. Căci unele s-au abătut acum în urma lui satana.

¹ Mie mi se pare că Pavel nu vorbește aici despre văduvele mai tinere care au dat făgăduință a nu se mărita a doua oară. Căci mai sus i-a zis lui Timotei să se ferească de văduvele mai tinere de 60 de ani, și pentru aceasta îngăduie ca ele să se mărite a doua oară, ca și cum ar zice: Voiesc ca văduvele mai tinere de 60 de ani să nu se scrie în catalogul văduvesc, să nu se hrănească din biserică și să nu dea făgăduință că nu se vor mărita a doua oară. Ci vreau să se mărite și ele, să facă copii și să stăpîneasă a lor casă – și celelalte. Și Icumenie se unește cu socotința aceasta, zicînd: „Bine ar fi dacă, alegîndu-se, văduvele nu s-ar mindri împotriva lui Hristos și nu ar călca înțlia credință. Dar, de vreme ce fac aceasta, atunci să nu se chezășuiască lui Hristos, și să se mărite. Căci aceea nu este greșeală (adică a păzi făgăduința), iar cealaltă (a făgădui și a se lepăda de făgăduință) este necuvioșie. (...) Căci, dacă se vor mărita de-a dreptul, nechezășuindu-se mai înții lui Hristos, nu vor cădea în prilej de ocară.” Iar Teodorit zice așa: „Acolo unde dumnezeiescul Pavel zice: «voiesc», Noval [un eretic] zice: «nu voiesc» (căci acesta nu primea a doua nuntă). Însă Pavel zice și pentru ce voiesște, anume ca acelea, supuse fiind bărbaților și zăbovind întru purtarea de grijă a casei, să scape de vătămarea (adică de păcatul) pe care îl naște nelucrarea.” Fără numai dacă cineva ar voi a zice că Pavel vorbește despre văduvele ce au apucat să dea făgăduință și s-au numărat în catalogul văduvesc al bisericii fiind mai tinere de 60 de ani, și care caută să se mărite a doua oară nesuferind războiul trupesc. Fiindcă greșeala aceasta nu este a lor, ci a celor ce le-au numărat în ceata văduvelor mai înainte de a avea 60 de ani, cum a zis marele Vasilie puțin mai înainte. (n. aut.)

Fiindcă mai sus a zis că voiește ca văduvele mai tinere să se mărite a doua oară și să-și ocîrmuiască a lor casă pentru a nu le da voie și slobozenie să se desfete și să se răsfete, Apostolul le cere aici ca, măritîndu-se, să nu dea prilej potrivnicului diavol sau vrăjmașilor credinței să le defaime. Și zice așa: Tu, văduvo măritată a doua oară, poartă atîta grijă de casa ta, încît nici tu să-ți vatămi sufletul din aceasta, nici altora să te faci pricină de vătămare. Și, de altfel, Apostolul arată aici curat scopul pentru care face pogorămînt și îngăduie să se mărite a doua oară văduvele mai tinere, adică pentru a nu-i da prilej diavolului să-și bată joc de ele pentru că, din pricina nestatorniciei tinereții lor, s-ar face prea-curve fiind mirese ale lui Hristos. Pentru aceasta, zice: Eu le pun pe dinsele sub jugul nunții pentru a nu avea voie și slobozenie să fie nelucrătoare, iscoditoare și birfitoare, umblînd din casă în casă, iar nu pentru că aş voi ca văduvele mai tinere să nu păzească întreaga-înțelepciune și să se mărite a doua oară. Căci, de nu le-ar urma re-lele acestea, nici eu nu le-aş opri a rămîne văduve toată viața lor. Așa a zis același Pavel și în altă parte: „Zic însă celor necăsătorii și văduvelor că bine le este lor dacă vor rămîne ca și mine” (1 Corinteni 6:8).

16. Iar dacă vreun credincios sau credincioasă are [în casă] văduve, să le îndestuleze pe ele,

Zice: Dacă vreun credincios Creștin are maică, sau moașă [„bunică”, precum am zis, *n. m.*] sau vreo altă rudă văduvă, să o hrănească și să o miluiască el, nu biserica. Și, zicînd: „credincios sau credincioasă”, Apostolul arată că văduvele se cuvine a fi hrănite de rudele credincioase, dacă le au, iar nu de cele necredincioase, ca să nu se arate din aceasta că cei credincioși au nevoie de cei necredincioși.¹ Apoi, zicînd și aceasta: „să le îndestuleze”, arată că se cuvine a li se da acestor văduve numai spre îndestulare, nu și spre desfătare și îmbogățire.

ca biserica să nu fie îngreunată și să le poată îndestula pe cele cu ade-vărat văduve.

Drept aceea, credincioșii Creștini ce hrănesc vreo rudenie văduvă de-a lor, pricinuiesc cu aceasta două bunătăți: una, pentru că ajută mult biseri-

¹ De unde se vor hrăni însă văduvele care au rude necredincioase? E arătat că de la biserică, așa cum zice Teodorit: „Căci Pavel voiește ca văduvele ce se osebesc de rudenile lor trupesti necredincioase și sînt împodobite cu credință să se împărtășească de purtarea de grijă a bisericii.” (*n. aut.*)

ca, ușurînd-o de greutatea hrînirii văduvelor lor; și alta, pentru că biserica, ușurîndu-se de greutatea acestora, le poate hrîni mai cu îndestulare pe adevăratele și singuraticile văduve, care nu au nici un apărător și rudenie.

17. Presviterii care își țin bine dregătoria să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei ce se ostenesc în cuvînt și întru învățături.

Care sînt cei ce își țin bine dregătoria a spus Domnul, zicînd: „Păstorul cel bun își pune sufletul său pentru oi” (Ioan 10:11), adică păstor bun este acela care, pentru purtarea de grijă și mîntuirea oilor sale, nu-și cruță nici viața. Deci, unii ca aceștia fiind și cei preoțiți, se cuvine – zice – ca ei să ia de la Creștini îndoită cinste. Iar „cinste” numește aici odihna și darea celor de nevoie către viață, așa cum se va arăta din cuvintele următoare. Căci se cuvine ca învățătorii să aibă toată îndestularea celor de nevoie, pentru a nu zăbovi spre adunarea acestora, oprind cuvîntul și învățătura lui Dumnezeu. Tot așa, leviții și preoții *Legii Vechi* se hrăneau de norod și se îndeletniceau numai întru sfințitele lucrări ale bisericii și întru citirea și învățătura dumnezeieștii *Legi*.¹ Și zice că învățătorii preoți se cuvine să dobîndească îndoită cinste și dare a celor de nevoie prin asemănare [„comparație”, *n. m.*] cu darea ce se face văduvelor sau diaconilor. Sau, „îndoire” este aici în loc de: „mulțime” sau de: „mai mult” – precum zice Teodorit. Unde sînt acum cei ce zic că proiestosul bisericii nu are trebuință de cuvînt și de învățătură, ci de lucru și de faptă? Auzi cum Apostolul Pavel cinstește aici mai cu deosebire și mai ales cuvîntul și învățătura, căci Creștinii au trebuință nu numai de lucrul și de fapta proiestosului, ci și de învățătura și de cuvîntul lui, mai mult decît de orice altceva. Căci, cînd cuvîntul e despre dogme, atunci ce lucru are atîta putere precum acel cuvînt? Negreșit, nici un lucru! Deci cere cu îndatorire ca învățătorii și sfințiții propovăduitori să aibă cuvînt, însă nu cuvîntul cel falnic ce se face spre arătare, avînd numai podoaba din afară, ci pe acela care este plin de puterea *Dumnezeieștilor Scripturi* și de duhovniceștile noime, chiar dacă s-ar zice cu grăire proastă [„simplă”, *n. m.*], neretorică.

¹ Căci așa zice Dumnezeu despre leviți: „Preoții, leviții și toată seminția lui Levi nu vor avea parte și moștenire cu Israil; aceștia să se hrănească cu jertfele Domnului și cu partea Lui. Iar moștenire nu va avea el între frații lor, căci Însuși Domnul este moștenirea lui, precum i-a grăit El. Iată ce să se dea preoților de la popor: cei ce aduc ca jertfă boi sau oi să dea preotului spata, fâlcile și stomacul. De asemenea, pîrga de la grîul tău, de la vinul tău și de la unt-de-lemnul tău, pîrga de lînă de la oile tale să i-o dai lui, că pe el l-a ales Domnul Dumnezeu tău din toate semințiile tale ca să stea înaintea Domnului Dumnezeului tău și să slujească întru numele Domnului, el și fiii lui în toate zilele” (*A doua Lege* 18:1-5). (*n. aut.*)

18. Căci zice Scriptura: „Nu vei lega gura bouului ce treieră” (A doua Lege 15:4) și: „Vrednic este lucrătorul de plata sa” (Luca 10:7).

Pentru a adevăra cele zise mai sus, dumnezeiescul Apostolul aduce aici două mărturii, una din *Scriptura cea Veche* (anume că nu vei lega gura bouului ce treieră snopii tăi) și alta din *Evanghelie* (că cel ce lucrează este vrednic a-și lua plata ce i se cuvine). Vezi însă – o, cititorule! – că amîndouă aceste mărturii cer cu îndatorire ca învățătorul să ostenească și să obosească întru învățătură, pentru că treieratul este mai ostentor decît celelalte lucrări de mînă, mai ales pentru arșița soarelui. Drept aceea, și învățătorul se cuvine a fi gata spre arderea soarelui și spre alte nevoi și osteneli.¹ Osteneală mare este și a fi argat; drept aceea, și învățătorul se cade a osteni și a nu căuta odihne și desfătări. Pentru că și argatul este vrednic de simbria și de meritul său, precum zice Luca: „Vrednic este lucrătorul de plata sa”, pe care Matei o zice: „Vrednic este lucrătorul de hrana sa” (*Matei* 10:10), căci, dacă argatul este vrednic de simbrie, cu mult mai vîrtos este el vrednic de hrană. Iar cel ce nu este lucrător nu e vrednic de nici una din acestea.

19. Pîră asupra presviterului să nu primești,

Aici, cineva poate zice: Nu se cuvine a primi pîră asupra presviterului, adică a bătrînului, dar se cuvine a o primi asupra tînărului sau a altcuiva. Ci să nu fie a avea cuvîntul acest fel de înțelegere! Ci e ca și cum Pavel ar zice: O, Timotei! – să nu primești pîră asupra cuiva, și mai ales asupra presviterului. Și nu a zis: „să nu-l osîndești”, ci: „nici pîră măcar să nu primești”, fiindcă oamenii bătrîni, pentru vîrsta lor bătrînească, greșesc mai puțin decît cei tineri. Vezi și subînsemnarea zicerii: „pe cele mai tinere, ca pe niște surori (...)” (*I Timotei* 5:7), ca să înțelegi pentru care greșeli se cuvine a fi certați bătrînii.

fără numai de la doi sau trei martori.²

Fiindcă mulți se osîndesc cu nedreptate, numai din bănuială, Pavel zice aici că se cuvine a fi doi sau trei martori care să mărturisească greșeala omului bătrîn, și atunci să se primească pîra asupra lui și să se facă osîndirea lui. Căci tot așa poruncește și *Legea cea Veche*: „Pe gura a doi și a trei martori

¹ Vezi și la cea dintîi către Corinteni, capitolul 9, stih 9. (*n. aut.*)

² Și care sînt martorii primiți și care cei neprimiți, vezi la Îlucuirea Canonului 75 apostolesc și la subînsemnarea lui, în *Canonicul* nostru. (*n. aut.*)

va sta tot graiul" (*A doua Lege* 19:15).¹ Iar de vor minți chiar și trei martori, ce se cuvine a face? Răspundem că rareori se întâmplă a minți câte trei, și [dacă se întâmplă] e cu puțință să se arate aceasta din judecata și cercetarea pricinii pentru care mărturisesc aceia. Iar când greșelile pentru care se face pîra sînt ascunse, sînt destui și numai doi să mărturisească. Dar ce trebuie a se face dacă greșelile sînt vădite, dar nu sînt martori ca să mărturisească, ci este doar o rea bănuială asupra bătrînului? Răspundem că de aceea a zis mai sus că se cuvine a avea presviterul mărturie bună și de la cei din afară (*1 Timotei* 3:7), ca să nu se osîndească doar dintr-o rea bănuială.

20. Pe cei ce greșesc, înfruntă-i înaintea tuturor, ca și ceilalți să aibă frică.

Prin „greșiți”, fericitul Pavel îi înțelege aici pe cei ce stăruie întru păcat și nu se pocăiesc. Deci zice: O, Timotei! – pe cei care, cercetîndu-i, îi vei afla că păcătuiesc și nu se pocăiesc, înfruntă-i aspru și tare, nu pentru a-ți odihni mînia, ci pentru ca ceilalți, auzind, să se înțeleptească de frică. Și se cuvine ca episcopul să fie înfricoșat, căci, așa cum este lucru obraznic și sumeș a osîndi la întîmplare, tot astfel și dimpotrivă, este lucru vătămător de suflet ca o ciumă a nu-i înfrunta pe vinovații care păcătuiesc, pentru că boala păcatului lor se lățește și omoară mulți oameni. Dar cum a zis Domnul în *Evanghelii* că: „de-ți va greși fratele tău, mergi și mustră-l între tine și el singur” (*Matei* 18:15)? Răspundem că Domnul îngăduie a se muștra acela și în fața obștii, de va rămîne în greșeală și nu se va căi, fiindcă zice: „De nu va asculta de dînșii (adică de doi sau de trei), spune-l Bisericii”, adică obștii celor mulți, ca toți aceia să-l înfrunte. Ci ar zice cineva: Dar ce? Nu pricinuește episcopul sminteală celor mulți dacă îl mustră înaintea obștii pe cel ce păcătuiește? Răspundem că, dimpotrivă, mai mult îi smintește acela pe oameni dacă e văzut că păcătuiește și nu este muștrat la vedere. De aceea, și Dumnezeu i-a adus în mijloc și i-a pedepsit învederat pe Faraon, pe Navuhodonosor și pe mulți alții, ca să se înțeleptească viața celorlalți, căci zice: „Bătîndu-se stricătorul, cel nebun va fi mai înțelept” (*Pilde* 19:25).

¹ Iar din cuvîntul zis de Teofilact și de dumnezeiescul Hrisostom mai înainte – adică din acesta: „El trebuie a avea încă și mărturie bună de la cei din afară” – se vede că aici „presviterul” se poate înțelege a fi și preotul. Ci și Teodorit zice arătat: „«Presviterul» este aici preotul. Căci *Legea* poruncește ca tot graiul să stea pe doi sau trei martori, și nu mai puțin – zice – se cuvine a face aceasta cînd e vorba de preoți. Fiindcă se întîmplă ca aceștia, avînd încredințată purtarea de grijă a bisericii, să fi mîhnit pe unii din cei ce păcătuiesc, și apoi aceia, din mîhnire, să le meșteșugească clevetirea. Deci trebuie ca aceasta să fie întîmpinată de numărul martorilor.” (*n. aut.*)

21. Te mărturiseșc înaintea lui Dumnezeu, și a Domnului Iisus Hristos și a aleșilor Îngeri

După ce i-a scris mai sus lui Timotei pentru multe pricini și după ce i-a zis cum să-i judece pe presviteri și pe cei ce păcătuiesc, Pavel îl chează-și este aici foarte mult, chemînd pentru cuvîntul său martori înfricoșați, fiindcă nu se rușina de el, măcar că Timotei era Apostol, și împreună-părtaș al propovăduirii și fiu iubit al său. Căci – dacă Pavel a zis cuvîntul acesta înfricoșat pentru sine-și: „Nu cumva, propovăduind altora, eu însumi să mă fac netrebnic” (*1 Corinteni 9:27*) – cu mult mai vîrtos nu se rușina de Timotei. Și Pavel îl cheamă și pe Tatăl, și pe Fiul ca martori că și-a făcut datoria și i-a poruncit cele de cuviință lui Timotei, pentru ca acesta, făcînd vreun lucru afară de cuviință, să rămîină fără răspundere la Judecata ce va să fie. Dar pentru ce pricină, împreună cu Tatăl și cu Fiul, îi ia martori și pe Îngeri? Adică de ce aduce ca martori, împreună cu Ziditorul, și zidirile? Pentru că la Judecata ce va să fie vor sta de față și Îngerii. zburînd împrejurul Stăpînului lor Hristos, căci zice: „Cînd va veni Fiul omului întru slava Sa și toți sfinții Îngeri cu Dînsul (...)” (*Matei 25:31*). [Și, de altfel,] oamenii obișnuiesc a aduce întru mărturie atît fețele [„persoanele”, *n. m.*] cele mari și covîrșitoare, cît și pe cele mici și înjosite. Astfel, Iacov și Lavan iau ca martori și pe Dumnezeu, și movila pe care au făcut-o din pietre, căci a zis Lavan către Iacov: „Iată, Dumnezeu e martor între mine și tine”; și iarăși: „Movila aceasta să fie astăzi martor între mine și tine” (*Facerea 31:34*). Încă și Moisi a zis: „Martor pun cerul și pămîntul” (*A doua Lege 8:19*). Căci Dumnezeu este atît de blînd și de milostiv, încît rabdă a se lua împreună cu Sine spre mărturie și robii și zidirile Sale. Iar „Îngeri aleși” a zis ca să arate că și demonii sînt îngeri, însă nu aleși, ci lepădați.

ca să păzești acestea fără sminteală, nimic făcînd după rugăminte.

Zice: Chem ca martori pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfinții Îngeri pentru ca tu – o, Timotei! – să păzești fără sminteală cele ce ți-am spus, adică să fii drept întru cei supuși ție, pentru a nu se face vreo sminteală. Ca să nu apuce cineva din cei ce se judecă să te cîștige în vreun fel și, din aceasta, să te facă a judeca greșit și a hotărî judecata spre apărarea lui mai înainte de convenita cercetare. Am chemat martori și ca să nu faci vreun lucru după rugăminte, adică după împătımire, plecîndu-te dinainte spre una din părți.¹ [Adi-

¹ Așa tîlcuiește zicerea „după rugăminte” și marele Vasilie: „Deci cel ce știe adevărata dreptate și prin aceea s-a învățat a împărți ficăruia, acesta poate îndrepta judecata,

că:] O, Timotei! – de te-ar pofti să-l ajuți vreunul dintru o parte a celor ce se judecă, să nu faci după pofta aceluia și să nedreptățești cealaltă parte, ci păzește dreptatea!

22. Nu îți pune mîinile pe nimeni în grabă,

Cu aceste cuvinte, Apostolul a venit la partea cea mai de frunte care ține și sprijină Biserica mai mult decît toate, adică la pricina despre hirotonii. Și zice: O, Timotei! – Să nu hirotonești pe nimeni în grabă – adică după înția, sau a doua sau a treia cercetare –, ci după ce vei cerceta de multe ori cu amăruntul viața și petrecerea aceluia ce va să se hirotonească, fiindcă nu e lucru fără primejdie! Și că nu e fără primejdie, ascultă ce zice mai jos:

ca să nu te împărtășești de păcate străine!

Zice: O, Timotei! – Să nu hirotonești pe cineva în grabă! Pentru că te faci nu numai pricinuitor al păcatelor pe care le va face acela hirotonit de tine în acest chip (așa cum te împărtășești și de bunele isprăvi pe care le va face acela hirotonit de tine în chip legiuit); [deci nu numai atît,] dar te învinovățești încă și de păcatele trecute ale aceluia, pentru că le-ai trecut cu vederea, făcînd întunericul lumină, și nu l-ai lăsat să se tînguiască și să plîngă pentru păcatele sale.¹

necăuțînd la față [«persoană», *n. m.*]. Căci a cunoaște față și a face după rugămintele nu e lucru bun întru judecată, ci hotărîrile trebuie date de-a dreptul, nestrîmbate.” Iar Climent Stromatul (în partea a șaptea a tîlcuirilor) tîlcuiește zicerea „fără de sminteală” așa: „Adică fără a cădea cu judecată în vreo greșală și în osînda neascultării”. Iar Icuemenie zice: „Fără de sminteală”, adică făcînd ceva dintru cele zise cu sumeție și prost, fără sfat ascuns [«judecată lăuntrică», *n. m.*].” Iar Teodorit tîlcuiește zicerea aceasta așa: „Două poruncește Apostolul: să nu osîndească mai înainte de amărunta cercetare, pentru vrednicia de crezare a pîrișilor; dar nici să întîrzie hotărîrea atunci cînd muștrările sînt învederate, făcînd har celui judecat și stricînd dreptatea. Și nu i-a rînduit pe Îngeri împreună cu Dumnezeu și cu Hristos ca pe unii de o cinste, ci ca pe niște robi. Căci de multe ori și noi îi punem pe cei mai mici și robi împreună cu cei mai mari și stăpîni și, fiind de față preoți și norodnici, zicem înaintea tuturor: «Te cheazășuiesc!» Tot așa zice și fericitul Pavel: Te încredințez înaintea lui Dumnezeu, și a Hristosului Său și a slugilor Sale!” (*n. aut.*)

¹ Ci ar zice vreun arhieru: Și pentru ce să mă împărtășesc de greșeala și de certarea celui hirotonit de mine? Răspunzînd la aceasta, dumnezeiescul Hrisostom zice: „Așa te împărtășești de greșeala aceluia, pentru că tu i-ai dat stăpînire și preoție, el fiind rău și făcător de rău. Căci, așa cum cel ce dă sabie ascuțită în mîna unui nebuln ieșit din minte se împărtășește de uciderea pe care le-ar face nebuln și îndrăcîtit acela, tot astfel și cel ce va da stăpînirea preoției unui om rău și nevrednic trage asupra capului său focul tuturor păcatelor și cutezărilor aceluia. Căci, pretutindeni, cel ce dă rădăcina este pricina celor ce

Ține-te curat!

Aici, Apostolul îl sfătuiește pe Timotei pentru întreaga-înțelepciune și-i zice să se păzească pe sine curat și neîntinat de nici un păcat trupesc. Iar Teodorit îl cucuiește așa: „Nu te face vinovat de defăimare!”

23. De acum, nu mai bea apă, ci folosește puțin vin, pentru stomacul tău și pentru desele tale îmbolnăviri.

Vezi, iubitele, cîte osteneli ispitea Apostolul Timotei, avînd purtarea de grijă și ocîrmuirea mitropoliei Efesului? Și, iarăși, cîtă rea-pățimire suferă și cum se sfărîma pe sine pururea-pomenitul bînd numai apă? Deci învață-te și tu, frate, și să nu te întristezi, nici să te scîrbești, cînd ești sfătuit pentru întreaga-înțelepciune și curăție a trupului. Căci, iată, și Apostolul Pavel poruncește pentru curăția și întreaga-înțelepciune a lui Timotei, care bea numai apă de atîta vreme, încît din această pricină se îmbolnăvea de multe ori, de trei ori fericitul. Dar Pavel nu i-a zis: „folosește vin”, ci a măsurat cuvîntul și a zis: „puțin vin”. Și iarăși nu s-a mulțumit, ci a adăugat și pricina pentru care îi iartă această puțină băutură de vin, zicînd: Îți îngădui aceasta pentru desele tale boli – și nu simplu boli, ci dese, una peste alta – pentru *cahexia* (afllarea cea rea a sănătății) și pentru neputința stomacului; așadar, numai pentru sănătate, iar nu pentru desfătare și îndulcire. Fiindcă tinerețea are înfocare și curînd se pornește și se aprinde de vin, și de aceea se cuvine a fi departe de dînsa multa băutură a vinului. Dar de ce

răsar dintr-însa” (în cuvîntul despre preoție). Același Hrisostom zice arătat și în altă parte că, pentru păcatele pe care le fac sau le-au făcut cei ce s-au hirotont cu nevrednicie, au să dea seamă și se vor pedepsi arhierii ce i-au hirotont, astfel: „Să nu-mi zici că a greșit presviterul sau diaconul! Fiindcă pricinile acestora vin asupra capului aceluia care i-a hirotont” (*Cuvîntul al 3-lea la Faptele Apostolilor*). De aceea, același Hrisostom avea dreptate să zică acest cuvînt înfricoșat, anume că nu mulți dintre arhierii și preoți se vor mîntui, ci cei mai mulți se vor munci! Pentru că vrednicia preoției – zice – are trebuință de suflet mare și de nenumărați ochi, arhierul și preotul împărtaşindu-se de păcatele făcute de alții. Și, dacă numai un singur Creștin rămîne neînvățat și necalchizat de aceștia și pier, el pierde mîntuirea arhierului și a preotului. [Și zice așa:] „Nu zic altminteri, ci, precum sînt și mă afl, socotesc a nu fi mulți între preoți care se mîntuiesc, ci eu mulți mai mulți sînt cei ce pier. Iar pricina este că [arhierul] are nevoie de suflet mare, avînd multe nevoi care îl scot din moralul său. Și-i trebuie lui ochi nenumărați din toate părțile. Și el este pricinuitorul păcatelor ce se fac de alții. Nu zic din celelalte nimic, dar, dacă numai unul s-a dus din viață neînvățat întru credință, oare nu a răsturnat toată mîntuirea acestuia? Căci pierrea unui suflet este o pagubă alft de mare, încît nici un cuvînt nu o poate arăta” (*Cuvîntul al 3-lea la Faptele Apostolilor*). (n. aut.)

Pavel, cel ce învia morți doar cu ștergarele cu care își ștergea sudorile trupului¹, nu l-a vindecat pe Timotei, ci l-a lăsat să pătimească de boli? Răspundem că aceasta s-a făcut din iconomie: mai întâi, pentru a nu ne sminti noi cînd vedem că pătimesc sfinții; al doilea, pentru a nu socoti că Apostolii și sfinții cei vechi au fost mai presus de firea noastră, ci să credem că erau oameni asemenea cu noi; și, al treilea, pentru ca nici Timotei să nu se mîndrească pentru faptele sale bune. Și pentru ce alte pricini se îngăduie a pătimi sfinții, arată pe larg fericitul Ioan Hrisostom la începutul cuvintelor numite *Andriante*². Se vede însă că dumnezeiescul Timotei era bolnăvicios și din fire, căci nu pătimea doar de stomac, ci și de altele. Pentru aceasta a și adăugat Pavel, zicînd: „pentru stomacul tău și pentru deseale tale boli”.

¹ *Faptele Apostolilor* zic: „Și Dumnezeu făcea prin mîinile lui Pavel minuni nemaiîntîlnite, încît, dacă peste cei bolnavi se puneau numai ștergare sau șorțuri purtate de Pavel, bolile se depărtau de ei și duhurile cele rele ieșeau din ei.” (*Fapte* 19:11). (*n. aut.*)

² Necinstind Antiohienii „andrianzii” [sau, cum am zice noi: „androizii”, forme ome-nești, statui, *n. m.*]. adică chipurile împăraților, oștile împărătești s-au pomit asupra lor ca asupra unor apostoli. Iar dumnezeiescul Hrisostom (pe atunci catehizator în Antiohia, mai înainte de patriarhatul său) mîngîia norodul cu aceste cuvinte numite *Andriante*. Așadar, în cuvîntul dinții al *Andriantelor*, adăugînd această zicere apostolească: „folosește puțin vin pentru stomacul tău”, Sfîntul Ioan numără unsprezece pricini pentru care pătimeșc dreptii, pe care le ai – o, prea-iubitule cititor! – într-această subînsemnare: „Dumnezeu sloboade să pătimească sfinții [din aceste pricini]: 1) Pentru a nu se mîndri ei de mărimea faptelor bune și a minunilor lor. 2) Pentru a nu socoti ceilalți că sfinții sînt dumnezei, mai presus de firea omenească, iar nu oameni. 3) Pentru a se arăta că puterea lui Dumnezeu biruiește prin sfinții ce se îmbolnăvesc și că propovăduirea evangheliei se leagă și crește prin aceștia. 4) Pentru ca răbdarea sfinților să se facă mai arătată și pentru a arăta ei că nu slujesc lui Dumnezeu pentru plată. 5) Pentru a ne înțelepți noi și a înțelege cele despre înviere, socotînd că, de vreme ce oamenii nu-i lasă fără plată pe aceia care osteneșc pentru dînșii, cu mult mai virtos Dumnezeu nu-i va lăsa neîncununați pe cei ce pătimeșc și se nevoiesc pentru El, altică pe drepti și pe sfinți; și – dacă aceasta este adevărată, precum și este – negreșit va fi altă vreme după moarte întru care aceia vor dobîndi răsplătirile osteneștelor lor. 6) Pentru ca, privind la ispitele sfinților, să capete mîngîiere cei ce cad în ispite. 7) Pentru ca – atunci cînd învățătorii ne îndeamnă să urmăm fapta bună și nevointele sfinților, zicîndu-ne: Urmează lui Pavel! sau: Urmează lui Petru! – să nu ne lenevim a le urma, socotînd, din pricina covîrșirii faptelor lor bune, că ei aveau fire oșebită de a noastră. 8) Ca să învățăm a socoti că se cuvine să-i ferim pe sfinții ce se pedepsesc și să-i jelim pe ticăloșii păcătoși care se vorbes de bine. 9) [Ca să învățăm] că necazul îi face mai aleși și mai străluciți pe cei ce se necăjesc, căci – după Apostolul – „necazul lucrează răbdarea, iar răbdarea cercare, iar cercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează” (*Romani* 5:7). Iar după Sirah: „[Precum] se cearcă aurul în topitoare, așa este omul primit în topitoarea smereniei” (*capitolul* 2:5). 10) Ca, avînd cumva oarecari pete de păcat, să ne spălăm de ele prin ispite și prin necazuri, precum îi zicea Patriarhul Avraam bogatului acela, că „Lazăr și-a luat cele rele ale sale” (*Luca* 16:25). Iar a II-a și cea mai de pe urmă pricină este ea, prin necazuri, să ne prisosească cununile și darurile; căci, cu cît mai multe vor fi necazurile, cu atît mai multe vor fi și darurile și răsplătirile. (*n. aut.*)

24. Păcatele unora sînt vădite, mai înainte mergînd la judecată; iar ale altora vin în urma lor.

Fiindcă, rînduind mai sus despre hirotonii, dumnezeiescul Apostol a zis: „Nu te împărtăși de păcate străine!” – era de așteptat să răspundă Timotei zicînd: „Apoi ce să fac dacă nu știu păcatele celor ce se hirotoneșc?” Îndreptînd aceasta, Pavel zice că unii oameni fac păcate învederate, care îi „trag” la judecata lui Dumnezeu, adică îi osîndesc încă de aici, mai înainte de a muri, căci merg înaintea lor și îi cheamă la judecată. Și-i zice: Așadar tu – o, Timotei! – vei cunoaște aceste păcate, fiindcă sînt vădite. Iar alții – zice – fac păcate nearătate și ascunse, pe care tu – cercetîndu-le – le vei putea afla și le vei cunoaște – căci zicerea „vin în urma lor” această înțelegere arată. Deci – zice – și de aceste păcate ascunse poți să te păzești, și să nu-i hirotonești. Sau, să înțelegi aceasta și altfel, anume: Deși nu vei afla acum păcatele făcute de aceia pe ascuns, și-i vei hirotoni, tu vei fi nevinovat cu adevărat, iar ei nu se vor putea ascunde atunci, în ziua Judecării, fiindcă păcatele nu se topesc împreună cu viața aceasta, ci rămîn și le urmează după moarte.¹ Iar marele Vasilie a înțeles că zicerea aceasta nu se unește cu cuvîntul despre hirotonii de mai sus [ci vorbește de altceva]. Astfel – zice – dacă unul curvește sau fură, păcatul curviei sale sau al furtișagului său îl trage la judecata lui Dumnezeu numai pe dînsul. Iar altul învață și pe alții să curvească, să fure și altele, înființînd, ticălosul, școală de răutăți pentru vătămarea sufletească a celor ce se învață. Deci acestuia îi urmează păcatul, căci păcatul nu se topește împreună cu dînsul, de vreme ce în urma lui rămîn aceia care i-au primit învățătura cea stricătoare de suflet. Unii ca aceștia au fost filosofi Elinilor și așa au lucrat toți începătorii eresurilor – Savelie, Arie, Machidonie, Nestorie și ceilalți – care au scris afară de dogmele cele drepte ale Bisericii. Căci aceștia se vor osîndi nu numai pentru că s-au rătăcit și au dobîndit cugetări eretice, dar și pentru că s-au făcut pri-cînuitori de rătăcire și de eres urmașilor lor.

¹ Iar Icumenie zice așa: „O, Timotei! – te vei împărtăși de păcatele făcute în chip arătat de aceia mai înainte de hirotonie fiindcă te-ai lenevit și nu ai cercetat ca să le afli, iar întru păcatele pe care le-au făcut după hirotonie nu ești părtaș, căci nu le poți ști.” Și același Icumenie zice că a citit la un sfînt și această tîlcuire: „Oamenii – zice – pe care păcatele îi trag dinainte la judecată sînt arătați tuturor, și deci să-ți fie arătați și ție! Iar de aceia ale căror păcate vin după ei te vei păzi vîzîndu-i dinainte cu ochiul tău cel străvăzător. Iar dacă vei face afară de aceasta, te vei împărtăși de păcatele lor.” Iar Teodorit tîlcuiește așa: „Nu toți păcătuiesc arătat, căci sînt unii care păcătuiesc și pe ascuns, însă ceea ce astăzi se ascunde se vedește cu vremea. Deci îngăduie așteptînd învățătura cea din ispită.” (n. aut.)

25. Tot așa, și faptele bune sînt vădite, și cele ce sînt altfel nu se pot ascunde.

Prea-mare mîngîiere pricinuieste cuvîntul acesta celor ce săvîrșesc fapta bună, zicînd că faptele – bune și rele – sînt arătate fie aici, fie acolo, la Judecata viitoare, unde toate sînt goale și descoperite. Căci aceștia se mîngîie pentru că faptele lor bune nu rămîn ascunse, ci se vor arăta, și prin urmare ei se vor încununa.¹

¹ Cuvîntul acesta îi mîngîie pe cei îmbunătățiți, dar pe cei păcătoși îi întristează, pentru că nici răutățile lor nu vor rămîne ascunse, ci au să se arate și, prin urmare, ei au să-și primească osînda cuvenită. (*n. aut.*)

CAPITOLUL VI

1. Cîți sînt robi sub jug, pe stăpînii lor să-i socotească vrednici de toată cinstirea, ca să nu se hulească numele și învățătura lui Dumnezeu.

Zice: O, Timotei! – sfătuieste-i și învață-i pe robii Creștini să se supună stăpînilor lor, măcar necredincioși de vor fi aceia, și să-i cinstească cu toată cinstirea, atît prin cuvînt, cît și prin fapte. Și mai zice: Tu, rob Creștin al unui domn necredincios, să nu socotești că, fiind Creștin, ești slobod [față de el]. Într-adevăr, ești rob numai după împrejurări și după trup, și slobod după fire și după dar, căci a robi pentru numele lui Hristos este slobozenie. Dar, dacă domnul tău cel necredincios va vedea că nu te supui și nu te pleci lui, va huli dogma credinței tale creștinești, zicînd că aceasta îi face pe oameni a se ridica și a nu se supune domnilor lor. Și, dimpotrivă, văzînd că i te supui de bună-voie, se va mira negreșit și va lăuda dogma credinței tale, zicînd că aceasta supune și face bune chiar năravurile cele mai rele și mai nesupuse ale robilor.

2. Iar cei ce au stăpîni credincioși, să nu-i defaima pentru că sînt frați, ci mai mult să robească pentru ei, de vreme ce primitorii facerilor de bine sînt credincioși și iubiți.

Zice: Tu, robul cel credincios, să nu-l defaimi pe domnul tău cel credincios pentru că îl ai frate prin Sfîntul Botez, ci chiar pentru aceasta să-l slujești, căci este Creștin iubit asemenea cu tine, după Duh fiind frate al tău, nu stăpîn. Și, pe lîngă acestea, socotește că stăpînul tău îți este făcător de bine, căci el poartă de grijă cum să te hrănească, cum să te îmbrace și cum să te învrednicească de celelalte lucruri de nevoie. Prin urmare, el, afară de banii dați ca să te răscumpere¹, mai are și alte multe drepturi asupra ta ca să-l slujești. Și, numindu-i „iubiți” pe stăpîni, Pavel scoate frica din inimile robilor, frică din pricina căreia robii se pornesc de multe ori spre ură asupra domnilor lor. Și, în locul temerii, aduce în inimile robilor dragostea pentru domnii lor. Și zice: Să slujească robii domnilor lor, pentru că li se face bine de către ei, purtîndu-li-se grijă întru toate cele trebuincioase și de nevoie. [...]

¹ Din cuvîntul acesta al Sfințitului Teofilact, se arată că Apostolul, cînd pomenește în epistolele sale de „robi”, îi înțelege pe cei răscumparați de domnii lor, iar nu pe cei ce se numesc „slugi”, care slujesc adică cu leafă, căci aceștia nu se numesc chiar „slugi” (adică robi), ci „năimiți”. Iar despre robi și despre domni vorbim mai pe larg la capitolul 2 al celei către Efeseni, și vezi acolo după cîte chipuri se face cineva rob. Vezi și la subînsemnarea zicerii „Rob te-ai chemat? Să nu-ți pese!” (1 Corinteni 7:21). (n. aut.)

Acestea învață-le și mîngîie-i!

Mai sus, Apostolul i-a zis lui Timotei: „acestea poruncește-le”, iar aici îi zice să și mîngîie, fiindcă învățătorul nu se cuvine numai a grăi cu stăpînire și cu asprime, precum este zicerea „poruncește” – despre care am spus de multe ori¹ –, ci trebuie să vorbească și cu blîndețe, mîngîind cu dulceață. Căci învățătorul se aseamănă cu doctorul, care uneori moaie rana cu plasturi moi, iar alteleori o strînge cu plasturi iuți.

3. Dacă cineva învață într-alt chip și nu se apropie de cuvintele cele sănătoase ale Domnului nostru Iisus Hristos și de învățătura despre buna-cinstire de Dumnezeu, acela s-a mîndrit, nimic știind,

Vezi – o, cititorule! – că neștiința duce la mîndrie? Căci cel ce nu primește dreptele și sănătoasele cuvinte ale evangheliei Domnului se umflă și se mîndrește, umflarea fiind o firească îngîmfare în sufletul cel neputincios și mîndru, precum este aprinderea și mînierea pentru rana trupească. Deci, dacă omul ar primi cuvintele Domnului, nu s-ar mîndri, căci Stăpînul nostru Hristos S-a smerit pe Sine într-atît, încît a spălat picioarele ucenicilor și ale vînzătorului Său, și tot El a zis: „Învățați de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima” (*Matei* 11:19). El i-a fericit pe cei smeriți cu Duhul, zicînd: „Fericii – cei smeriți (săraci) cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor” (*Matei* 5:7). El a învățat că vameșul s-a îndreptat din smerenia sa: „Zic vouă: Acesta s-a întors la casa lui mai îndreptat decît acela” (*Luca* 17:14). Deci cine nu știe și nu primește aceste învățături ale smeritei-cugetări, acesta negreșit se umflă și se mîndrește.²

4. Îmbolnăvindu-se întru întrebări și întru cuvinte de gîlceavă,

Deci a căuta cineva întrebări prigonitoare este boală a sufletului. Căci, unde nu este credință statornică, acolo toate sînt neputincioase și nu se nasc decît lupte de cuvinte prigonitoare și biruitoare [„răzbunătoare”, *n. m.*], fiind-

¹ Iar ce osebire are poruncirea de învățatură și de sfătuire vezi la stihul 2, capitolul 4, al celei dintîi către Tesaloniceni, și la stihul 11 al capitolului 4 al acesteia către Timotei. (*n. aut.*)

² Însămnează că – după purtătorul de Dumnezeu Maxim – „patima aceasta a umflării este blestemată. Ea e alcătuită prin unirea a două rele, mîndria și slava deșartă, din care mîndria tăgăduiește pricina [«cauza», *n. m.*] faptei bune și a fricii (adică pe Dumnezeu), iar slava deșartă face mincinoasă însăși firea și însăși fapta bună. Căci cel mîndru nu lucrează nimic după Dumnezeu și de la iubitorul de slava deșartă nimic nu se naște după fire (ci afară de fire adică)” (capitolul 4 din suta a 7-a din cele teologice). (*n. aut.*)

că un cuvînt îl surpă pe celălalt. Credința este ochiul sufletului și, cel ce nu-l are, acela nu vede și nu află adevărul, ci numai caută și pipăie ca un orb.

din care se nasc: zavistia, gîlceava, hule și rele bănuieli,

Zice: Din întrebările acestea și din gîlcevile în cuvinte se nasc dogme rele și stricate. Pentru că, atunci cînd ne prigonim în cuvinte, hulim; și, cînd cădem în întrebări și în cuvinte gîlcevitoare, bănuim despre Dumnezeu înțelegeri ce nu se cuvin.

5. frecări

Zice: Din întrebările acestea și din cuvintele gîlcevitoare, se nasc frecări, adică îndelungate și zadarnice și deșerte cheltuieli de vreme. Căci numim „frecări” ceea ce fac oile rîioase, care, frecîndu-se printre cele sănătoase, le umplu și pe acelea de boala lor. Tot așa, și cei ce se prigonesc în cuvinte, frecîndu-se de cei cu mințile sănătoase, îi strică și pe aceștia.¹

ale oamenilor stricați cu mintea și lipsiți de adevăr, care socotesc că buna-cinstire de Dumnezeu e un mijloc de cîștig.

O, cititorule! – vezi că prigonirile în cuvinte nasc și cîștig mîrșav? Și după cuviință, căci cei ce se prigonesc în cuvinte, avînd mai mulți ucenici decît ceilalți, adună de la dînșii arginți. Și pentru aceasta se iscusesc mai mult în prigoniri de cuvinte, ca să dobîndească mai mulți ucenici și, prin urmare, să adune mai mulți bani.

Depărtează-te de unii ca aceștia!

Nu a zis: „luptă-te împotriva lor!”, ci: O, Timotei! – după ce îi vei sfătui o dată și de două ori, depărtează-te de dînșii, căci cînd și cum ai îndupleca niște oameni care se luptă pentru bani? Cu adevărat, nu îi vei îndupleca niciodată, fără numai dacă îi vei sătura de arginți. Pentru aceasta, fugi de dînșii ca de niște neîndreptați! La fel îi scria Apostolul și lui Tit, zicînd: „De omul eretic, după întîia și a doua sfătuire, leapădă-te!” (capitolul 3: 10).

¹ Înțeleptul Teodorit îl cuiește acestea așa: „Cei ce se depărtează de la adevăr și urmează cugetărilor lor se ispitesc a învăța cele necuvenite, iar de aici urmează gîlceava și zavistia sau pizma. Iar din gîlceavă, se cutează hula asupra lui Dumnezeu, căci, izgonindu-se credința, izbucnesc bănuieli viclene. Iar de aici, se naște o ciumă care-i strică pe cei de aproape, căci aceasta însemnează «frecarea» celor stricați la minte.” (n. aut.)

6. Este însă câştig mare buna-cinstire de Dumnezeu cu îndestulare.

Zice: Cei ce se prigonesc în cuvinte socotesc rău că buna-cinstire de Dumnezeu și credința sînt câştig și agonisire de arginți. Buna-cinstire de Dumnezeu este câştig cu adevărat, dar nu precum socotesc aceia, adică acest câştig al bune-cinstirii de Dumnezeu nu este atunci cînd cineva are bani, ci cînd nu-i are, fiindcă îndestularea doar cu cele de nevoie ale trupului este o bogăție mare și statornică a Creștinilor. Prin urmare, Creștinii cei bine-cinstitori de Dumnezeu și credincioși să nu se întristeze că nu au avut și arginți¹, ci să se îndestuleze doar cu cele trebuincioase și de nevoie.

7. Căci nu am adus nimic în lume și e arătat că nu vom putea nici să ducem ceva;

Aici, marele Apostol arată și adeverează cuvîntul său chiar de la însăși firea, zicînd că dobîndirea și câștigul pe care le caută prigonitorii în cuvinte nu sînt nimic, căci, oricîți bani vor câștiga, banii lor vor rămîne aici, nu-i vor lua cu dînșii. Așadar – zice – ce trebuință avem noi, Creștinii, de cele de prisos și mai mult decît trebuința, de vreme ce nu putem lua dincolo nimic din acestea? Pentru aceasta zicea și Iov: „Gol am ieșit din pîntecele maicii mele, gol mă voi și duce” (capitolul 1).²

8. ci, avînd hrană și învelitori, cu acestea ne vom îndestula.

Aici, Pavel hotărăște ce este „îndestularea”, și zice că este a avea cineva atîta hrană cît îi e destul să-și hrănească trupul, fără a se desfăta și a ben-

¹ Iar Solomon îi mîngîie, zicînd: „A credinciosului este toată lumea avuțiilor, iar celui necredincios nici un bănuț” (*Pilde* 17:6). Și, cu adevărat, mare bogăție este Creștinilor a se numi „robi ai lui Hristos”, „Creștini” adică, și acest nume minunat le ajunge în loc de multele vistierii ale lumii și în locul tuturor împărățiilor. Pentru aceasta zice Dumnezeu către Isaia: „Domnul, Cel ce m-a zidit din pîntecele maicii mele rob Lui-Și (...) mi-a zis: Mare lucru este a te numi sluga Mea” (*Isaia* 49:6). Pentru aceasta zice și Cuviosul Petru Damaschinul: „Ajută necredinței mele, Doamne! – Cel ce mi-ai dăruit a fi |«a exista», n. m. | și a fi Creștin, căci mare lucru îmi sînt mie acestea!” „Mare lucru îmi este – zice Ioan Carpatinul – a mă numi monah și Creștin! – precum ai zis, Doamne, către oarecare din robii Tăi. Căci mare lucru îmi este că s-a chemat asupra mea numele Tău! Mai bună îmi este mie aceasta decît toate împărățiile pămîntului!” (în *Filocalie*, pagina 615). (n. aut.)

² Pentru aceasta a zis dumnezeiescul Anastasie Sinaitul: „Zice Domnul: «Și, dacă în aceea străină nu ai fost credincios, cine vă va da ce este al vostru?» (*Luca* 16:12). «Străină» numește avuția banilor, căci nu ne-am născut cu bogăție, ci goi, după ceea ce scrie: «Nimic nu a adus omul în lume, și nici nu poate a lua ceva dintr-însa. Deci tot omul este străin din fire a se îmbogăți, căci din afară li se adaugă și li se întîmplă aceasta oarecărora»” (*Întrebări și răspunsuri*, răspunsul 12). (n. aut.)

chetui. Și atîta înbrăcăminte cît îi e destul ca să-și acopere trupul, adică să nu-l împodobească, iar acest acoperămînt îl poate face și o haină proastă.¹

9. Cei ce voiesc a se îmbogăți cad în ispite, în curse

Din pricina ispitelor care urmează celor ce vor să se îmbogățească în viața aceasta, Apostolul îi îndeamnă pe Creștini să nu se îmbogățească, zicînd: Las deoparte relele care vor urma în viața viitoare celor ce vor să se îmbogățească, și le zic numai pe acelea ce se vor întîmpla întru viața aceasta. Și nu a zis că în ispite și în curse cad cei ce se îmbogățesc, ci aceia care vor și doresc să se îmbogățească. Fiindcă este cu puțință a avea cineva bogăție de la strămoși și a o iconomisi bine, adică defăimînd-o și deșertînd-o în milostenii și întru alte faceri de bine, aceasta [însemnînd că el] voiesc a nu se îmbogăți. Iar ceilalți cad în ispite și în curse [chiar fiind] săraci și din născători săraci, căci voiesc să se îmbogățească. Ei se depărtează de la credința în Dumnezeu și intră în primejdii sufletești și trupești pentru dorul bogăției și pentru că se tem de toți oamenii, bănuind că vor să le fure bogăția.

și în multe pofte nebunești și vătămătoare,

Cei ce vor a se îmbogăți cad – zice – în multe pofte nebunești și vătămătoare. Căci cum nu sînt nebunești poftele bogăților? Și cum nu e pof-

¹ De aceea a zis marele Vasile că e nevoie de haine [doar] pentru a păzi trupul de ger iarna, iar vara de arșiță. „[Și alunci] – zice – ce deosebire este între a se îmbrăca cineva în [veșminte scumpe] sau proaste, [atîta vreme cît nu-i lipsește] nimic pentru trebuința de iarnă și de de vară?” (*Cuvînt către tineri*). Pentru aceasta zice și *Scriptura* despre Iacov: „Și s-a rugat Iacov cu rugăciune, zicînd: De va fi Domnul Dumnezeu cu mine, și mă va păzi în calea aceasta în care merg și-mi va da pîine să mănînc și haină să mă îmbrac” (*Facerea* 28:20). *Vezi*, Creștine, că și acesta a cerut cele de nevoie, hrană și acoperăminte, iar nu ceva de prisos? Și Solomon a zis către Dumnezeu: „Să nu-mi dai bogăție și sărăcie, alcătuieste-mi însă cele trebuincioase și de ajuns!” (*Pilde* 30:8). Iar Sirah zice că cele de nevoie și întăritoare ale vieții sînt acestea: apa, pîinea, îmbrăcămîntea și casa” (*capitolul* 29:21). Iar Climent Stromatul zice: „Nu cîștigarea celor de nevoie este vătămătoare, ci cîștimea cea peste măsură.” Iar Chiril al Alexandriei zice: „Doar al tinerilor este a se îmbrăca bine. Și dulceața [acestui lucru] este doar întru părere, amăgind ochiul.” Și marele Vasile zice: „Măsura întrebuițării este neapărata nevoie, iar dacă [cineva] trece peste trebuință, o face fie din lăcomie, fie din iubire de îndulcire, fie pentru că boalește de slavă deșartă.” Și iarăși zice: „Scopul este unul: a avea destulă învelire trupului pentru iarnă și pentru vară.” Și iarăși zice Sfințitul Chiril al Alexandriei: „Ucenicul Mîntuitorului să se arate îndestulîndu-se cu foarte puțin, ca să fie cu adevărat ucenic. Prea-înțeleptul Pavel a poruncit zicînd: «Avînd hrană și învelitori, întru acestea ne vom îndestula.» Drept aceea, să se îndepărteze căutarea celor de prisos. [...] Și să se rînduiască trebuința celor de nevoie, nu mulțimea lor, hrana zic și îmbrăcămintele proaste, [care] sînt cel mai lesne de dobîndit [...]” (*cuvîntul* al 11-lea la Paști). (*n. aut.*)

tă? Cum nu sînt poftte nebunești ale bogăților a închide și a hrăni în ograda lor momițe [„maimuțe”, *n. m.*], mîțe sălbatice, urși și alte fiare? Cum nu este poftă nebunească a hrăni pești în havuzuri, a împodobi caii cu rahturi [„valtrapuri”, *n. m.*] de aur, a avea așternuturi de mult preț și a sui apa pe casele lor? Cum nu este poftă nebunească a așterne dușumeaua casei din marmură în chipul porfirei și cu lespezi strălucite și străvăzătoare, încît a-și vedea fața într-însele ca în oglindă? Toate acestea sînt cu adevărat nebunești și vătămătoare, pentru că strică bogăția cea gîndită a sufletului și o cheltuiesc în deșert pe cea simțitoare. Și mulți din cei ce au voit a se îmbogăți au poftit a se face și tirani și stăpînitori; și, ridicîndu-se pentru aceasta asupra împăratului, s-au vătămat și s-au primejduit de viață.

care-i cufundă pe oameni în pieire și în pierzare.

Zice: Toate aceste poftte nebunești ale celor ce vor să se îmbogățească îi afundă într-atît pe ticăloșii aceștia, încît nu pot nici să-și ridice capul și să cugete că au suflet sau că este viață viitoare și răsplătire. Și îi afundă pe dînșii în pieire și în pierzare atît trupească, în viața aceasta, cît și sufletească, în cea viitoare.¹

10. Căci iubirea de argint este rădăcina tuturor răutăților

Zice: Iubirea de argint este rădăcina tuturor răutăților, fiindcă nu îi lasă nevătămați și nesupărați nici pe cei vii, nici pe cei morți, turbarea ei făcîndu-i pe unii a deschide pînă și mormintele și a dezbrăca trupurile morților. Iubirea de argint îi ridică pe fii împotriva născătorilor și pe frați împotriva fraților. Iubirea de argint îi face pe oameni să fure pînă și lucrurile afierosite lui Dumnezeu, adică îi face furi de cele sfinte. Scoate iubirea de argint din lume, și negreșit nu va mai rămîne între oameni nici război, nici vrajbă și nici curvie! Fiindcă pentru arginți se fac războaiele între împărați, pentru arginți urmează cele mai multe vrajbe între oameni și pentru arginți se pricinuiesc curviile, căci pentru arginți se vinde pe sine și curva.²

¹ Pentru aceasta, vrînd să arate multele răutăți pe care le pricinuieste pofta bogăției, și înțeleptul Sirah îl fericește pe bogatul curat de păcatele ce urmează din bogăție, zicînd: „Fericit e bogatul ce s-a aflat fără prihană și care nu a umblat în urma aurului!” (capitolul 31:8). Însă, mai departe, înțeleptul nu se dumirește dacă se află în lume un asemenea bogat, și de aceea zice: „Cine este acesta? Și-l vom ferici, că a făcut lucruri minunate întru poporul său!” (31:9). Căci, după Isocrat, bogăția este slujitoare mai mult răutății decît facerii de bine. Vezi și subînsemnarea zicerii „Știu și a mă smeri, știu să am și de prisos” (*Filipeni* 4:12). (*n. aut.*)

² Teodorit îl cuciește zicerea aceasta așa: „Căci din această rădăcină odrăslesc și vărsări de sînge, și vrăjitorii, și răpiri, și lăcomii, și minciuni, și călcări de jurăminte și celelalte

și unii, poftind-o, s-au rătăcit de la credință

Zice: Iubirea de argint orbește mintea oamenilor și, întorcînd ochii cei gînditori către dînsa, nu-i lasă a vedea calea adevărului. Căci cum va crede iubitorul de argint în evanghelie, care legiuiește sărăcia? Negreșit, nu va crede! Iar din zicerea aceasta se trage încheierea că viața cea rea și pîngărită naște și dogme rele și-i face pe oameni necredincioși. Și vezi la zicerea „nu au cercat a-L avea pe Dumnezeu întru cunoștință” (Romani 1:28) și subînsemnarea zicerii „avînd credință și bună conștiință” (1 Timotei 1:9).

și s-a pătruns pe sine-și cu multe dureri.

Iubitorii de argint – zice – s-au pironit pe sine-și întru multe dureri și scîrbe, căci, chiar în viața aceasta, o, cît se tînguiesc! – o, cît se chinuiesc și

feluri ale fărădelegii.” Pentru aceasta a zis și dumnezeiescul Hrisostom: „Căci ce rău nu se face pentru bani? Și mai ales nu pentru bani, ci pentru alegerea cea rea a celor care nu știu a-i întrebuința. (...) Deci ce rău nu se face pentru bani? Au nu lăcomiile de averi? Au nu răpirile? Au nu suspinurile? Au nu vrajbele? Au nu gilcevicele? Au nu prigonirile în cuvinte? Au nu și-a întins ea mîinile chiar pînă la morți? Au nu le-a ridicat chiar și asupra părinților și a fraților? Oare nu au răsturnat cei stăpîniți de pofta aceasta toate legile firii și poruncile lui Dumnezeu? Oare judecătorile nu sînt pentru aceasta? Deci ridică din mijloc iubirea de bani, și au conținut războaiele, a încetat gilceava, a încetat vrajba, a încetat sfada și prigonirea în cuvinte. Iubitorii de argint ar trebui gonii din lume ca niște stricători (sau ciumați) și lupi. Căci – așa cum furunile potrivnice și strașnice, căzînd în noianul cel lin, îl răscolesc într-atît, încît și nisipul din adînc se amestecă cu valurile cele de sus – tot astfel le amestecă pe toate și iubitorii de bani. Iubitorii de bani nu cunosc nici un prieten (și de ce zic prieten? – nici pe Însuși Dumnezeu nu-L cunosc) fiindcă, stăpînindu-se de pofta aceea, au înnebunit. Titanii (după lexiconul lui Gazi, se zice că Titanii sînt fiii cerului și ai pămîntului, care locuiesc în Tartar, după mitologie, *n. aut.*) sînt chip al turbării, însă iubitorii de argint nu sînt ca ei, ci cu adevărat îndrăciiți și ieșiți din minte” (*Cuvîntul al 17-lea* la aceasta către Timotei). Iar Sfîntul Maxim Postnicul zice: „Pricina a toată răutatea este slava deșartă și îndulcirea. Iar cel ce nu le urăște pe acestea nu curăță patima” (capitolul 99 din *Despre legea duhovnicească*). Și iarăși: „Rădăcina tuturor răutăților s-a zis a fi iubirea de argint și e arătat că aceasta se înființează prin acelea” (la fel. capitolul 100), adică prin slava deșartă și prin iubirea de îndulciri. Ia aminte însă că – deși iubirea de arginți se alcătuiește prin slava deșartă și prin îndulcire (precum zice Marcu), adică, deși iubirea de argint se naște din acestea și este fiică a lor (fiindcă cel ce adună arginți face aceasta ca să cișlige slavă sau îndulciri) – după ce se cîștigă arginții, iubirea de arginți naște la rîndul ei slava deșartă și îndulcirea, și astfel fiica acestora se face lor și maică, și rădăcină – precum zice aici dumnezeiescul Apostol. Pentru aceasta zice și dumnezeiescul Hrisostom, în tîlcuirea *Evangheliei* lui Matei, că, după [ispita] iubirii de îndulciri și aceea a iubirii de slavă, diavolul l-a dat război Domnului în munte cu iubirea de arginți, aceasta fiind mai puternică decît celelalte patimi. [Și zice așa:] „Știînd [aceasta], vicleanul a pus la urmă răul cel mai puternic dintre toate, adică pofta mai multului.” Și tîlcuitorul cel necsrin al evangheliei lui Matei zice: „Însă, din aceste trei ispite, mai tare decît cea a lăcomici pîntecelui și a slavei deșarte este aceea a iubirii de bani” (la șirul tîlcuirii lui Matei, capitolul 4). (*n. aut.*)

plîng, numai ca să strîngă arginți! Și bine a zis Apostolul că „s-au pătruns”, căci grijile bogăției sînt ca niște spini și, ori din care parte i-ar apuca cineva, ei îi înghimpă mîinile, și i le sîngerează și multe dureri pricinuiesc inimii lui. De aceea a și asemănat Domnul grijile vieții cu spinii, în pilda despre sămînță, zicînd: „Iar aceea care a căzut în spini sînt cei care aud, dar, ducîndu-se de grijile bogăției și ale îndulcirilor vieții, se înecă și nu isprăvesc” (Luca 8:14).

II. Tu însă – o, omule al lui Dumnezeu! –

Cu adevărat, mare dregătorie este a se numi cineva „om al lui Dumnezeu”! Căci toți oamenii sînt „fiii lui Dumnezeu”, ca făpturi și ca zidiri ale Lui, dar „oameni ai lui Dumnezeu” sînt dreptii și sfinții, nu numai după temeiul zidirii, ci și după acela al apropierii.¹ Deci zice: O, Timotei! – dacă ești om al lui Dumnezeu, nu căuta nici un lucru din cele ce depărtează de la Dumnezeu, ci caută cele următoare:

fugi de acestea și vînează dreptatea,

Apostolul a pus amîndouă acestea cu întindere și cu covîrșire, căci nu i-a zis: Desparte-te de patimile zise mai sus și apropie-te de dreptate! – ci: Fugi de acelea cu toate puterile tale și vînează dreptatea cu toată puterea ta! Iar „dreptate” numește fapta bună cea peste tot cuprinzătoare, ca să-l învețe pe Timotei să nu se lăcomească la averi asemenea acelor care vor să se îmbogățească, despre care a zis mai sus.

buna-cinstire de Dumnezeu,

¹ De aici a luat prilej Teologul Grigorie a zice către marele Vasilie (în *Cuvînt la îngroaparea tatălui*): „Omule al lui Dumnezeu, slugă credincioasă și iconom al tainelor lui Dumnezeu! (...)” Și Sfîntul Andrei al Ierusalimului a zis marelui Nicolae: „Omule al lui Dumnezeu și slugă credincioasă! (...), căci multe numiri îți-a pricinuit fapta bună.” De aceea, și Teodorit tîlcuiește așa zicerea „omule al lui Dumnezeu”, zicînd: „Mare e lauda! Așa se numea și marele Ilie, așa s-au numit și mulți alții din Proorocii cei vechi. Nu pentru că ceilalți oameni nu ar fi ai lui Dumnezeu, căci toți sînt făpturi ale lui Dumnezeu, dar cei ce au păzit însușirile cele din început ale zidirii, aceia se numesc cu adevărat «oameni ai lui Dumnezeu». Iar că așa îi numește pe aceștia *Dumnezeiasca Scriptură* este arătat celor care o citesc, fiindcă zice: «Ce este mie și ție, omule al lui Dumnezeu?» (3 *Împărați* 17:18). Zicea despre Elisei Sunamiteanca aceea, către bărbatul său: «Trimete-mi dar pe una din slugi și o asină, și voi alerga către omul lui Dumnezeu» (4 *Împărați* 4:22). Și zice: «S-a făcut cuvîntul Domnului către Șemaia, omul lui Dumnezeu» (3 *Împărați* 12:22). «A ridicat Proorocul trupul omului lui Dumnezeu» (3 *Împărați* 13:29), zicea acel prooroc amăgitor despre proorocul pe care îl omorîse leul pe cale.” (n. aut.)

Zice: O, Timotei! – vînează cu toate puterile tale buna-cinstire de Dumnezeu, adică adevărul dogmelor credinței.¹

credința,

Zice: Vînează credința, care este potrivnică întrebărilor și prigonirilor în cuvînte.

dragostea,

Zice: Vînează dragostea, adică petrecerea cea dreaptă și îmbunătățită, căci capul și deplinătatea petrecerii îmbunătățite este dragostea.

răbdarea, blîndețea.

Zice: O, Timotei! – vînează răbdarea și blîndețea! Pavel a pus aceste fapte bune după dragoste, căci din aceasta se nasc ele. Din dragoste se naște răbdarea, fiindcă dragostea „toate le suferă, toate le rabdă” (*1 Corinteni* 13:7) – după același Apostol. De asemenea, din dragoste se naște și blîndețea, căci „dragostea rabdă îndelung” (*1 Corinteni* 13:4) și „dragostea nu se întărită” (la fel), iar îndelunga-răbdare și blîndețea sînt mai tot una.

12. Luptă-te lupta cea bună a credinței,

Adică: Stai neclintit, nemișcat, luptîndu-te pentru credința lui Hristos atît cu puterea cuvîntelor, cît și cu curăția vieții. Iar mai sus îi zicea lui Timotei să se iscusească: „Iscusește-te întru buna-cinstire de Dumnezeu” (*1 Timotei* 4:7).

apucă-te de viața veșnică,

Zice: O, Timotei! – iată plata și cununa pe care o vei lua pentru lupta credinței. Care este aceasta? Viața veșnică.

la care ai fost chemat

Zice: Fiindcă pentru aceasta ai fost chemat, pentru dobîndirea vieții veșnice.

și pentru care ai mărturisit buna mărturie înaintea multor martori.

¹ Despre buna-cinstire de Dumnezeu, vezi la tîlcuirea stihului 7, capitolul 4, al acestei epistole. (*n. aut.*)

Aici, Pavel laudă îndrăzneala și bărbăția lui Timotei, fiindcă Îl mărturisea pe Hristos în vremea primejdiilor. Sau, înțelege aici mărturisirea făcută întru catehizarea dinaintea botezului, prin care toți Creștinii mărturisesc că se leapadă de satana și se împreunează cu Hristos, mărturisire pe care o dăduse și Timotei când s-a botezat. Vezi însă – o, cititorule! – că nu e destul să aibă Creștinul numai mărturisirea credinței, ci e nevoie ca el să aibă și răbdarea de a rămîne totdeauna întru mărturisirea aceasta. Totodată, trebuie a avea și multă nevoiță, ca să nu se întimple a se clătina din mărturisire și din credință.

13. Îți poruncesc înaintea lui Dumnezeu,

Cu aceste cuvinte, marele Pavel Îl cheamă ca martor pe Dumnezeu pentru trei pricini: întâi, pentru a crește frica în sufletul lui Timotei, ucenicul său, și din aceasta să-l facă mai încredințat; al doilea, ca să arate că poruncile nu sînt omeneste, ci dumnezeiești; și, al treilea, pentru ca Timotei, avîndu-l totdeauna în minte pe martorul chemat de învățătorul său Pavel, adică pe Dumnezeu, să-și înspăimînte și să-și deștepte inima cu această aducere aminte.

Cel ce le învie pe toate,

Cu acest cuvînt, Pavel îl mîngîie pe Timotei pentru primejdiile ce le suferea și îi aduce aminte de învierea ce va să fie, ca și cum i-ar zice: Să nu te temi de moarte – o, Timotei! –, fiindcă ești rob al lui Dumnezeu, Care, putînd să le învie pe toate, va învia și morții!¹

și al lui Iisus Hristos, Care a mărturisit buna-mărturisire înaintea lui Pilat Ponțiu:

Aici, Pavel Îl aduce iarăși în mijloc pe Hristos, pe Învățătorul tuturor, îndemnîndu-l spre nevoiță pe ucenicul său Timotei de la pilda Acestuia.

¹ Sfințitul Teodorit face o iscoditoare tilcuire la zicerea „toate”, zicînd: „Cei ce cugăta cele ale lui Arie, rău înțelegînd aceasta: «Toate printr-Însul s-au făcut» (Ioan 1:2), se prigonesc în cuvinte, între aceste «toate» punînd și pe Duhul. Ascultă-l acum pe Apostol, care zice: «Celui ce le învie pe toate», și spune-ne cum îl înțeleg ei [arieni, n. m.] pe acest «toate»? Oare și cele necuvîntătoare vor dobîndi înviere și, pe lîngă acestea, cele neînsuflețite, adică pietrele, lemnele și cele asemenea lor? Este învederat că nu vor zice așa! Drept aceea, dumnezeiescul Apostol a lăsat să înțelegem acest «toate» după buna-cinstire de Dumnezeu. Deci, această zicere evanghelică: «Toate printr-Însul s-au făcut», se înțelege, precum se cuvine, pentru toate zidirile cele simțite și gîndite, iar nu pentru Duhul cel Sfînt, căci Acesta nu este zidire sau făptură, ca să Se zidească prin Fiul, El fiind nezidit și de o Ființă cu Fiul.” (n. aut.)

Zice: De vreme ce Hristos S-a făcut întâi mărturisitor, atunci și noi, ucenicii și Apostolii lui Hristos, sîntem datori a-I urma și a mărturisi dumnezeirea Lui. Căci, cînd Pilat a zis către Hristos: „Ești tu împărat?”, El a răspuns: „Tu zici că sînt împărat! Eu pentru aceasta M-am născut și am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul. Tot cel ce este întru adevăr ascultă glasul Meu” (Ioan 18:37). Și a zis și a mărturisit încă multe altele despre dumnezeirea Sa, anume că era Fiu al lui Dumnezeu.¹

14. Să ții porunca neîntinată și neprihănită

Zice: O, Timotei! – îți poruncesc să păzești porunca curată și neprihănită, adică – după Teodorit – cele ce ți le scriu, fără a-ți pricinui ție însuși vreo spurcăciune nici pentru dogme de credință rele, amestecînd cu învățătura evanghelică vreo socoteală străină și eretică, nici pentru viață prihănită și fapte necuvenite.

pînă la arătarea Domnului nostru Iisus Hristos,

Adică: O, Timotei! – îți poruncesc să păzești porunca curată nu pînă la sfîrșitul vieții tale, ci pînă la arătarea și venirea Domnului nostru Iisus Hristos. Și nu zice așa pentru că Timotei avea să vieze pînă atunci, ci pentru a-l deștepta mai mult, aducîndu-i aminte de slava aceea înfricoșată cu care are să vină Domnul.

15. pe care o va arăta în vremile osebite

¹ Toți Sfinții Apostoli și Mucenicii lui Hristos mărturisesc ceea ce a mărturisit și El. Căci Hristos a fost schingiuit și osîndit la moarte de cruce pentru că a mărturisit că este Fiu al lui Dumnezeu, atunci cînd Caiafa l-a zis: „Jură-Te pe Tine asupra Dumnezeului celui viu, ca să ne spui de ești Tu Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Iisus i-a răspuns: Tu ai zis. Și vă spun încă: De acum veți vedea pe Fiul Omului șezînd de-a dreapta puterii și venind pe norii cerului. Atunci arhiereul și-a sfișiat hainele, zicînd: A huliți! Ce ne mai trebuie martori? Iată, acum ați auzit hula Lui. Ce vi se pare? Iar ei, răspunzînd, au zis: Este vinovat de moarte!» (Matei 26:62-66). Deci, așa cum Hristos S-a osîndit la moarte pentru această mărturisire, anume că este Fiul lui Dumnezeu, tot astfel toți mucenicii au fost schingiuiți și osîndiți la moarte pentru că L-au mărturisit pe Hristos Fiu al lui Dumnezeu. De aceea, cînd se varsă sînge mucenicesc, Părintele cel fără de început Se milostivește și-Și oprește mînia asupra lumii, căci, îndată ce vede sîngele acesta, Își aduce aminte de sîngele Fiului Său cel unul născut. Fiindcă sîngele Fiului și sîngele mărturisitorilor Săi – adică al Mucenicilor, al celor vechi, cît și al celor noi – au împărtășire și apropiere, de vreme ce s-au vărsat din aceeași pricină, adică pentru aceeași singură mărturisire că Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Iar Climent Stromatul (în a 7-a din tîlcuirile sale) zice că Hristos a mărturisit că este Fiul lui Dumnezeu și prin cele ce făcea. (n. aut.)

Pavel le numește „vremi osebite” pe acelea convenite și rînduite de Dumnezeu întru care va să vină Domnul. Deci zice: Nu te mîhni – o, Timotei! Căci, deși nu s-a făcut încă a doua și slăvita venire a lui Hristos, ea are să se facă negreșit, și atunci vei primi plățile sudorilor tale.

fericitul și singurul puternic,

Dumnezeiescul Apostol zice și aceste cuvinte spre mîngîierea lui Timotei, ca să-l facă a nu privi la bunătățile și la deșertăciunile vieții acesteia, ci numai la Dumnezeu, Care este însăși fericirea și izvorul a toată bunătatea, întru Care nu se află nici un lucru mîhnitor și nepriincios, ci toate sînt pricinuitoare de bucurie și cu totul veselitoare. Și, pe lîngă acestea, pentru a-l face să nu se teamă de împărați și de puternicii lumii acesteia, ci doar de Împăratul împăraților și de Puternicul tuturor puternicilor. Și Îl numește pe Hristos „puternic” ca să dea de înțeleas că Hristos va arăta a doua Sa venire negreșit cu slavă, căci doar El este puternic.¹ Pavel zice toate acestea pentru Fiul, dar nu a adăugat zicerea „singur” spre deosebirea și despărțirea Lui de Părintele și de Duhul cel Sfînt – să nu fie! –, căci la fel de fericit, de puternic și de fără schimbare este și Părintele, și Duhul cel Sfînt. Ci a zis aceasta spre deosebirea de oameni și de cei numiți în chip mincinos „dumnezei”, care nu sînt nici puternici, nici fericiți cu adevărat.

16. Împăratul celor ce împărățesc și Domnul celor ce domnesc², Cel ce singur are nemurire,

¹ Iar Teodorit tîlcuiește zicerea aceasta așa: „A adevărit cuvîntul despre înviere, judecată și răsplătiri din cele convenite lui Dumnezeu. Astfel, numindu-L „fericit”, a arătat mai întîi neschimbarea Lui, căci cel fericit din fire nu primește nici o schimbare; apoi, puterea, zicînd că El este «singurul puternic, Împăratul celor ce împărățesc și Domnul celor ce domnesc»; apoi, nepieirea, căci pe aceasta o cunoaște doar Cel ce are nemurire. Apoi, neputînd a tîlcui însăși firea dumnezeiască, a arătat lumina dimprejurul ei, căci zice [mai departe]: «locuind în lumina cea neapropiată». Dar nici aceasta nu e potrivită lui Dumnezeu, căci El are fire nescrisă împrejur, iar dacă «locuiește» în lumină, înseamnă că Se cuprinde de ea. Ci [Apostolul Îl] laudă [pe Dumnezeu] pe cît poate și-L vede pe cît ajunge; iar dacă lumina cea despre El e «neapropiată», cum ar putea fi El văzut? De aceea, Pavel a adăugat: «pe care nimeni din oameni nu L-a văzut».” [...] (n. aut.)

² Pentru ce Se numește Dumnezeu „împărat al împăraților și Domn a domnilor”? Marele teolog [„văzător de Dumnezeu”, n. m.] Dionisie Areopagitul zice așa (în *Despre numirile dumnezeiești*, capitolul 12): „Fiindcă Pricinitorul tuturor este mai prea-desăvîrșit decît toate cu o covîrșire care le covîrșește pe toate, El e laudat și numit «Sfînt al sfinților» și celălalt (adică și «Împărat al împăraților», «Domn al domnilor» și «Dumnezeu al dumnezeilor») după pricina cea mai presus izvoritoare și covîrșirea cea osebită. Cum ar zice cineva: Cît covîrșesc cele sfinte, sau dumnezeiești, sau domnitoare sau împărătești peste cele ce nu sînt astfel, [...] cu aîta covîrșea [aceea] peste toate cele ce sînt astfel [...]” (n. aut.)

Zice: Singur Hristos, ca Dumnezeu, are nemurire din ființă și din fire. Iar Îngerii, sufletele și demonii, deși se numesc „nemuritori”, nu au nemurire din fire, ci după dar¹. Și nu au nemurire izvoritoare, ci numai se împărtășesc de dînsa, după puțină împărtșire a începătoarei și izvoritoarei nemuriri a lui Dumnezeu.

locuind întru lumina cea neapropiată,

Dar lumina aceasta, întru care Apostolul zice că locuiește Fiul, se cuprinde oare de vreun loc? Și oare una este lumina, și alta este Dumnezeu, Care locuiește întru lumină? Și cum, de vreme ce Fiul este El Însuși lumină [a lumii]? O, cititorule! – vezi că, atunci cînd voim să spunem vreo noimă mare despre Dumnezeu, mintea noastră slăbește spre a înțelege și limba noastră spre a grăi? Iar lumina lui Dumnezeu se numește „neapropiată” pentru că nici o minte credincioasă, dar mărginită – ori a Îngerilor,

¹ Însemnează că și Sofronie al Ierusalimului, aducînd zicerea aceasta a Apostolului în mărturisirea de credință trimisă în scris la soborul al șaselea a toată lumea, zice că Îngerii sînt nemuritori după dar. Însă trebuie să știm că, deși Îngerii și sufletele cele cuvîntătoare nu mor și nu se topesc precum mor și se topesc trupurile, ele mor însă după alt chip. Căci, așa cum moare trupul cînd se desparte de suflet, tot astfel mor sufletele și Îngerii cînd se despart, prin păcat, de darul lui Dumnezeu, care este viața cu adevărat. Pentru aceasta, atît îngerii [căzuți], adică demonii, cît și sufletele cele cuvîntătoare ale oamenilor păcătoși au murit, despărțindu-se de darul lui Dumnezeu prin păcat, cum zice dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului despre sufletul cel cuvîntător: „Iar că sufletul cel cuvîntător este ca și cum s-ar omorî, deși are viață. ne-a învățat marele Pavel, scriind că «văduva ce se răsfață, deși vie, a murit» (1 Timotei 5:6). [...] Ci și Domnul i-a poruncit oarecărui a lăsa morții să-și îngroape morții, numindu-i morți după suflet pe acei îngropători ce viază după trup.” Iar despre demont zice acestea: „Fiindcă satana nu e numai duh mort, ci și omorîtor al celor ce se apropie [de el]. Căci cei ce s-au împărtășit (strămoșii adică) de murirea aceluia [cînd au călcat porunca] cea făcătoare de moarte [«cu moarte veți muri!», n. m.] [ar fi murit numaidecît și cu trupul], [...] dacă [satana] nu ar fi fost ținut cu purtarea de grijă și cu puterea cea bună, așteptînd holărîrea Aceluia ce le poartă pe toate doar cu cuvîntul, putere fără de care nimic nu se săvîrșește din cele ce se săvîrșesc.” Dar s-ar nedumeri cineva și ar zice că, de vreme ce Îngerii și sufletele cele cuvîntătoare se fac moarte, atunci nici o faptură nu este nemuritoare, ci singur Dumnezeu. Răspundem că așa este cu adevărat, căci singur Dumnezeu este cu totul nemuritor după fire și după ființă, căci are viața cu totul neprefăcută și neschimbată, iar Îngerii și sufletele cele cuvîntătoare, neavîndu-și viața cu totul neprefăcută și neschimbată, nu au nici nemurirea după fire, ci după dar și împărtășire, și astfel se poate a fi lipsiți de dînsa în chipul arătat mai sus. [...] Și vezi că Apostolul înțelege poate despre viața lui Dumnezeu covîrșirea cea întru covîrșire, și vei înțelege că zicerea „Viu sînt Eu – zice Domnul” – s-a zis în chip potrivit despre Dumnezeu. Care singur are nemurire, avînd viața cea cu totul neprefăcută și neschimbată. Și să ne îndoim despre celelalte, cînd însuși Hristos (după firea Sa omenească) nu a avut nemurire Tatălui? – fiindcă a gustat moarte pentru noi toți.” (n. aut.)

ori a oamenilor – nu se poate apropia de ea, din pricina covârșitoarei și nemărginitei sale străluciri.¹

pe care nu L-a văzut și nu-L poate vedea nimeni dintre oameni,

Zice: După firea dumnezeirii, nimeni nu L-a văzut și nici nu-L poate vedea pe Fiul², iar după omenire S-a făcut văzut de oameni. Iar marele Ioan

¹ Iar marele Vasile, glasul Bisericii, tâlcuiește zicerea aceasta așa: „Căci [lumina] cea neapropiată este [aceeași] cu lumina cea adevărată de care vorbește Ioan: «Era lumina cea adevărată» (Ioan 1:9). Și cea adevărată este neapropiată, căci, neputînd să se uite la slava luminii Fiului, Apostolii au căzut cu fețele la pămînt pentru că El era lumină neapropiată.” Mai acestea le zice și fratele [Sfîntului Vasile], dumnezeiescul Grigorie al Nispei, întinzîndu-se către Evnomie, cel ce zicea că una este lumina cea adevărată și alta cea neapropiată, astfel: „Apoi cine este așa de nătărău, încît a nu înțelege că cele ce se înseamnă sînt același lucru? Iar cea adevărată și cea neapropiată sînt la fel de neapropiate celor ce înțeleg împotriva, căci, așa cum adevărul nu primește amestecarea minciunii, tot astfel nu primește neapropierea apropierea celui dimpotrivă” (*Împotriva lui Evnomie*, cuvîntul al 12-lea). Și iarăși zice: „Pavel zice că [Dumnezeu] locuiește în lumina cea neapropiată, [...] ceea ce e întocmai cu acea zicere evanghelică care spune că Tatăl este «întru Fiul». Căci Fiul este lumina adevărată și, de vreme ce adevărul este neapropiat de minciună, Fiul este așadar lumina neapropiată întru Care «locuiește» Tatăl, adică întru Care este Tatăl. Căci Pavel înțelege aici că Tatăl locuiește în lumina cea neapropiată” (la fel) – precum zice și Hrisostom, Iar Dionisie Areopagitul numește lumina neapropiată „întuneric dumnezeiesc”, fiindcă aceasta, pentru covârșitoarea luminare, și întunericul, din pricina covârșitoarei întunecări, sînt la fel de nevăzute de ochi. „S-au lăsat – zice – tăcerii celei învățătoare de taine tainele cele scumpe, și slobode și neprefăcute ale teologiei despre întunecarea cea mai presus de lumină, care prea-strălucеște în prea-întunecarea cea foarte strălucitoare, și cu totul nepipăită și nevăzută, umplînd foarte mințile cele fără de ochi cu strălucirile cele mai presus de frumusețe” (*Despre tainica teologie*, capitolul 1). Și iarăși: „După chipul acesta, și noi ne rugăm a ajunge la întunecarea cea mai presus de lumină și, prin nevedere și necunoștință, să vedem și să cunoaștem cunoștința cea mai presus de vedere. Căci, [aici], a nu vedea și a nu cunoaște este chiar a vedea și a cunoaște” (la fel, capitolul 11). Iar ceea ce zice Pavel aici este asemenea zicerii lui David: „Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină” (*Psalom 103*, stih 2). Deci lumina aceasta neapropiată a dumnezeirii se împarte către Îngerii și către toți cei fericțiți, oarecum dregîndu-se [„potrivindu-se”, *n. m.*] prin mijlocirea trupului cel ipostaziat dumnezeiesc al Domnului. Despre aceasta, Teodorit a zis: „După înomenire, (Dumnezeu) nu S-a arătat nici Îngerilor întru asemănarea slavei, ci folosind învelirea trupului ca pe o îmbrăcăminte adevărată și vie” (dialogul întîi împotriva lui Eutihie). Și dumnezeiescul Chiril Alexandrinul zice: „Glasul Dumnezeu-Părintelui este bun și vrednic de laudă, însă [cu toate acestea], fiind stăpîniți de temere nesuferită, (ucenicii) au căzut la pămînt [la schimbarea la față a Domnului, *n. m.*], ca și prin aceasta să ne învățăm că mijlocirea Mîntuitorului nostru s-a arătat prea de nevoie după chipul înomenirii celor de pe pămînt. Căci, dacă El nu S-ar fi făcut asemenea nouă, care din noi ar fi putut să-L vadă pe Dumnezeu și slava Lui cea negrăită, nefiind cu puțință a Se arăta vreunuia din cei născuți? Căci El locuiește în lumină neapropiată, cum a zis și fericitul Pavel” (la tâlcuirea Evangheliei lui Matei, capitolul 17). (*n. aut.*)

² Iar că nimeni nu L-a văzut pe Dumnezeu după firea și după fire, mărturisește arătat și întîiul dintre teologi, Ioan, zicînd: „Pe Dumnezeu, nimeni din oameni nu L-a văzut. Fiul

Hrisostom a zis mai sus că zicerile acestea – „Cel fericit și singur puternic”, „Împăratul împăraților și Domnul domnilor” și „Cel ce singur are nemurirea, Care locuiește în lumina cea neapropiată” – se spun pentru Fiul. Apoi, zice mai jos că toate acestea se spun mai cu de-adinsul despre Tatăl, măcar că sînt și ale Fiului și ale Duhului Sfînt, fiindcă – zice dumnezeiescul Hrisostom – Pavel nu a pomenit mai sus doar de Fiul, ci și de Tatăl, cînd a zis: „Îți poruncesc înaintea lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos”.

Căruia cinste și stăpînire veșnică! Amin!

Zice: Așadar, dacă la Dumnezeu este totdeauna stăpînire și putere firească și înființată, să nu te temi de primejdii, o, Timotei! – deși această stăpînire și putere a lui Dumnezeu nu se arată într-această vreme. Și, dacă cinstea și

cel unul născut, Cel ce este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (*Ioan* 1:18). Iar al doilea teolog, Grigorie – după ce i-a pomenit mai întîi pe Ilie, pe Manoe, pe Isaia, pe Iezechiel și pe ceilalți mărturisii în *Scriptura Veche* că L-au văzut pe Dumnezeu – zice acestea: „Însă nici aceștia, nici altcineva din cei asemenea lor nu au stat la sfatul Domnului, după cea scrisă la *Ieremia*, unde zice: «Cine a stat la sfatul Domnului?» (capitolul 23:18). Nimeni nu știe și nu a tîlmăcit firea lui Dumnezeu” (*Al doilea cuvînt teologic*). Zice și marele Dionisie: „Dacă cineva L-a văzut pe Dumnezeu, a înțeles că nu pe El L-a văzut, ci ceva din cele ce sînt și se cunosc ale Lui, El însuși fiind mai presus de minte și prea-înalt peste ființă. [...]” (epistola către Gaius). Și iarăși zice teologul Grigorie: „Nici aerul nu a fost respirat tot de către cineva, nici ființa lui Dumnezeu nu a fost încăpută desăvîrșit de vreo minte sau cuprinsă de vreun glas, ci, scriîndu-le umbrît pe cele ale Lui din cele ale Lui, adunăm oarecare închipuire mică și neputincioasă. Și bunul teolog nu e acela care a aflat totul, ci acela care socotește și adună întru sine închipuirea adevărului mai mult decît altul” (*Cuvîntul al doilea despre Fiul*). Se nedumerește însă dumnezeiescul Grigorie al Nisei pentru ce zice aici Pavel: „pe Care nici unul din oameni nu L-a văzut și nici nu poate să-L vadă”, iar Domnul a zis: „Feriți-vă – cei curați cu inima, căci aceia Îl vor vedea pe Dumnezeu” (*Matei* 5:8)! Și, dezlegînd nedumerirea, zice: „Ceea ce ar fi după ființă dumnezeiască fire însăși este mai presus de toată aflarea minții celei pricepătoare. Dar, după alt cuvînt, dumnezeiasca fire se vede și se pricepe, fiindcă Cel nevăzut după fire Se face văzut după lucrări. Căci, din oarecare lucrare, cel fericit [de către Mîntuitorul] Îl socotește pe Cel ce a lucrat, și, prin buna potrivire a lumii, înțelepții veacului acestuia pot înțelege înțelepciunea și puterea cea mai presus de toate” (la tîlcuirea la *Matei*). Același Grigorie al Nisei se nedumerește (întru orația la Ștefan, întîiul mucenic) de ce zice Pavel aici că „nimeni nu L-a văzut pe Dumnezeu și nici nu poate să-L vadă”, iar Ștefan a văzut slava lui Dumnezeu. Și dezleagă nedumerirea arătînd că zicerea Apostolului ar fi fost mincinoasă doar dacă Ștefan ar fi văzut slava lui Dumnezeu cu putere omenească. Dar, de vreme ce Ștefan a văzut slava lui Dumnezeu întru puterea Duhului Sfînt, înseamnă că amîndoi spun adevărul, și Apostolul, și Ștefan. „Căci Ștefan – zice – nu a văzut dumnezeirea întru firea și puterea omenească, ci s-a înălțat către înțelegerea lui Dumnezeu fiind ajutat de darul Sfîntului Duh. Și, de altfel, Ștefan a văzut doar slava lui Dumnezeu, nu firea și ființa Lui, iar Pavel zice aici că nimeni nu a văzut și nici nu poate să vadă firea și ființa lui Dumnezeu. De aceea, [cei doi] nu se împotrivesc unul altuia. (n. aut.)

slava lui Dumnezeu este totdeauna firească și înființată, să nu te întristezi și să obosești când Dumnezeu Se necinstește de către cei necredincioși.

Și bine teologhisește aici dumnezeiescul Apostol, și la vreme potrivită, căci, chemându-L mai sus ca martor pe Dumnezeu, era de urmat să vorbească și despre slava și puterea Lui pentru ca, auzind acestea, Timotei să se rușineze și să se întărească mai mult întru ispite. Și zice că și noi, toți Creștinii, putem să-l aducem fără osîndire lui Dumnezeu astfel de slavoslovie, dacă nu vom iscodi firea și ființa Lui cea nepricepută, ci numai o vom slăvi și o vom cinști¹ cum o cinstește și o slăvește Apostolul aici.

17. Bogaților din veacul de acum,

Aici, îi osebește pe bogații veacului de față, fiindcă sînt și alți bogați, în veacul viitor și veșnic, adică toți dreptii și sfinții.

poruncește-le să nu cugete înalt,

Zice: O, Timotei! – poruncește-le bogaților veacului acestuia să nu se mîndrească, fiindcă bogăția naște trufie și mîndrie.²

nici să nădăjduiască întru neștiința bogăției,

Cu aceste cuvinte, Pavel doboară mîndria bogaților, zicînd: O, bogatele! – de ce te fălești întru bogăția ta? Și de ce te mîndrești în lucru neștiut și nestatornic, ce cade cu lesnire de la unul la altul?³ Nu auzi ce zice *Scriptura*

¹ Vezi la stihul 20 al capitolului 6 al celei către Filipeni de ce adaugă Apostolul slavoslovie îndată ce pomenește numele Tatălui. (*n. aut.*)

² Despre aceasta a zis și Hrisostom: „Nimic nu naște așa de multă umflare [mîndrie și slavă deșartă la un loc, *n. m.*], nebulie și trufie ca banii” (cuvîntul înțîi la aceasta). Și Icu-menie zice: „Nimic nu-l umflă și nu-l înalță pe om mai mult decît bogăția”. (*n. aut.*)

³ Pentru aceasta zice și Teodorit: „Cîștigarea bogăției este «neștiință», căci avuția vine acum la acesta, iar mai peste un ceas se mută la celălalt; și, mulți domni avînd, nu este a nici unuia. Pentru aceasta și Dumnezeu înfricoșează, prin dumnezeieștii Săi Prooroci, că va sufla și va risipi din mîinile bogaților bunătațile întru care nădăjduiesc și se fălesc ei. Căci, prin Proorocul Agheu, zice așa: „V-ați așteptat la mult, dar iată că aveți puțin. Ați strîns mult, dar Eu am risipit truda voastră!” (capitolul 1, stih 9). Iar prin Proorocul Maleahi zice așa: „Voi ziceți: Masa Domnului este spurcată și bucatele de pe ea sînt de disprețuit. Și Eu le-am împărșiat pe ele – zice Domnul Atotțitorul” (1:13). [...] Și același Teodorit zice iarăși către cei bogați – după marele Vasilie: „Ci noi nu ne împărțășim de bunătaatea bogăției, pururea amăgindu-ne de ea, [căci] mai tîrziu banii îi va avea altul.” [...] Și marele Vasilie a zis: „Celelalte avuții nu sînt mai mult ale celor ce le au decît ale altora, la împlinire, așa cum sînt zarurile la joc, care se aruncă încolo și înapoi. Și sin-

tura? „Să nu se laude bogatul întru bogăția sa!” (1 Împărați 1:10). Nu auzi că Iov, cel atât de bogat, nu se mîndrea și nici nu se bucura în inima lui pentru bogăția ce avea, precum singur mărturisește și se blestemă pe sine că ar fi făcut aceasta? „M-am veselit cumva – zice – pentru că aveam atîta bogăție și că mîinile mele agoniseră mult?” (Iov 31:25). Deci ia aminte ca nu cumva să te amăgești și tu și să auzi zicerea lui David: „Iată omul care nu L-a pus pe Dumnezeu ajutor al său, ci a nădăjduit pe mulțimea bogăției sale și s-a împuternicit pe deșertăciunea sa” (Psalm 51:7).

ci întru Dumnezeu cel viu, Care ni le dă pe toate cu îmbelșugare;

Zice: O, Timotei! – poruncește bogaților să nu nădăjduiască întru bogăția cea de nimic, ci întru Dumnezeu cel viu, Care rămîne pururea și ne dăruiește cu multă îndestulare și îmbelșugare și aerul, și apa, și lumina, și rodirile pămîntului, și vremile, și cele patru schimbări ale vremilor – a primăverii, a verii, a toamnei și a iernii – și toate celelalte bunătăți. Iar oamenii lacomi de avuții își însușesc și bunătățile acestea obștești pe care Dumnezeu le dă deopotrivă tuturor oamenilor – și săracilor, și bogaților – fără vreo osebire și alegere. Doar aceasta este bogăția, doar aceasta este comoara cea nemuritoare și nesticăcioasă, adică adevărata nădejde întru Dumnezeu cel viu. Iar Dumnezeu este Acela ce dă bogăție mai ales oamenilor îmbunătățiți, care nădăjduiesc cu totul întru Dînsul. [...] O, cititorule! – învață din cuvintele acestea ale Apostolului că Dumnezeu l-a făcut bogat pe tot omul, dăruindu-i fiecăruia toate bunătățile pămîntului, căci zice: „Deschizi mîna Ta și satori toată vietatea de bună-voință” (Psalm 144:17), și iarăși: „Bun este Domnul tuturor” (Psalm 144:29), și: „Deschizînd mîna Ta, toate se vor umple de bunătate” (Psalm 103:29). Așadar deșert și fără de minte este Creștinul ce se întristează că e sărac, de vreme ce are bogăție nedeșertată: pe Dumnezeu și nădejdea întru Dumnezeu, de la Care nu se va lipsi de nici o bunătate, căci zice: „Bogații au sărăcit și au flămînzit, iar cei ce nădăjduiesc spre Domnul nu se vor lipsi de tot binele” (Psalm 33:10); și: „Aruncă nădejdea ta spre Domnul, și El te va hrăni” (Psalm 54:25).

18. să facă ce e bine: să se îmbogățească întru lucruri bune,

Zice: O, Timotei! – Poruncește-le bogaților să săvîrșească faceri de bine și, dacă voiesc și iubesc a fi bogați, să se îmbogățească întru fapte bune.

gura din avuții nerăpîtă este fapta bună a cuiva, care rămîne la dînsul și cît e viu, și cînd se sfîrșește” (Cuvîni către tineri). (n. aut.)

să fie lesne dătători,

Adică: Poruncește-le bogaților să-și împartă cu lesnire bogăția la săraci și la cei ce au trebuință.

să fie împărtășitori,

Poruncește-le bogaților să fie împărtășitori, adică să arate dragoste, smerenie, pogorîre către frații lor săraci, vorbindu-le cu blîndețe și primindu-i cu față lină, fiindcă, „pe dătătorul cel lin, îl iubește Dumnezeu” (2 *Corinteni* 9:7), precum a zis același Apostol însuși. Și Sirah zice: „Întru toată darea, alinează-ți fața ta” (*Sirah* 35:8).¹

19. Învistierindu-și temelie bună în viitor,

O. Timotee! – poruncește-le bogaților să-și învistierească temelie bună și statornică în viața ce va să fie. Căci, dacă se va pune temelie statornică la o casă, toate cele zidite deasupra vor fi statornice și neclintite. Așadar Apostolul a vorbit aici de „temelie” fiindcă fapta bună și veacul cel viitor sînt lucruri statornice și adevărate. Dar cum își vor învistieri bogații și vor pune temelie statornică în viitor? Dacă nu își vor învistieri bogăția îngropînd-o ca pe o comoară în pămînt, unde nu este lipsită de primejdie, ci, prin milostenie către săraci, și-o vor învistieri în ceruri, acolo unde bogăția lor rămîne neprimejdută – precum a zis Domnul: „Nu vă adunați vistierii pe pămînt, unde moliile și rugina le strică, iar furii le sapă și le fură! Ci adunați-vă vistierii în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, și furii nu le sapă și nu le fură” (*Matei* 6:19). În acest chip, bogații vor pune mîntuirii lor temelie bună în viitor, fiindcă bogăția se va face răscumpărare sufletelor lor – precum zice Solomon: „Izbăvirea sufletului omului este bogăția sa” (*Pilde* 13:8). Și, cînd vor muri, săracii pe care i-au miluit îi vor primi în veșnicele lor sălașuri – precum zice Domnul: „Faceți-vă vouă prieteni din mamona nedreptății, pentru ca, atunci cînd veți lipsi, să vă primească în veșnicele lor locașuri” (*Luca* 16:9).²

ca să se apuce de viața cea veșnică.

¹ Și Teodorit îl numea „împărtășitor” pe cel netrufaș. (*n. aut.*)

² Iar Teodorit îl cuiește zicînd așa: „A numit «neștiință» cîștigarea bogăției, și «temelie bună» cîștigarea bunătăților ce vor să fie, căci acelea sînt nemișcate și neschimbate.” (*n. aut.*)

Zice: Dacă vor face acestea, bogații vor moșteni viața cea veșnică, fiindcă lucrarea faptelor bune – și mai ales a milosteniei, pe care mai sus a numit-o „bună temelie” – le pot pricinui câștigarea împărăției ce va să fie, căci zice: „Veniți, blagosloviții Părintelui Meu, și moșteniți împărăția gătită vouă de la întocmirea lumii. Căci am flămînzit, și Mi-ați dat să mînc. Am însetat, și M-ați adăpat” (Matei 15:34) și celelalte.

20. O, Timotei! – păzește zălogul pe care ți l-am încredințat,

Zice: O, fiul meu Timotei! – păzește bine toate cele poruncite de mine, pentru că sînt porunci dumnezeiești și stăpînești, și ia aminte să nu faci vreo scădere! Căci despre acestea a zis la începutul epistolei: „Această poruncă îți încredințez, Timotei” (1:18).¹

depărtîndu-te de spurcatele glasuri deșarte.

Zice: Ferește-te și fugi de glasurile deșarte, adică de cuvintele zadarnice, necurate și spurcate. Cu aceasta însă, Pavel arată că sînt și vorbe zadarnice, dar nu necurate. Iar fericitul Ioan Hrisostom a citit „glasurile cele noi”, adică: Ferește-te de sfaturile cele noi ale învățătorilor mincinoși!

și de punerile împotriva ale cunoștinței mincinoase,

Aici, Pavel numește „cunoștință mincinoasă” cunoștința ereticilor și a necredincioșilor. Căci – unde nu povățuiește înainte credința, ci toate înțelegerile se nasc din silogisme omenești – acolo nu este cunoștință adevărată, ci mincinoasă și rătăcită, și însuși numele ei minte. Pentru aceasta a zis Isaia: „Căci, de nu veți crede, nici nu veți înțelege” (capitolul 7:9). Și, din cele spuse de Apostol aici, însemnează că sînt și ziceri împotriva de care se cuvine a te feri de la început și a nu te împleti cu dînsele nicicum.

21. cu care laudîndu-se, unii au rătăcit de la credință.

De ce cad din dreapta-credință cei care se laudă și se fălesc întru cunoștința cea mincinoasă? Cel ce urmează silogismelor sale omenești urmează a se rătăci și a cădea din credință nesmintit, căci credința, fiind învoire fără îndoială, nu primește silogisme. Și socotesc că Apostolul a zis acestea

¹ Iar Teodorit înțelege prin „zalog” darul Sfîntului Duh pe care îl primise Timotei prin hirotonie. (n. aut.)

pentru ereticii ziși cunoscători (gnostici), care erau plini de toată necurăția și fapta de rușine – precum zice atît Apostolul Iuda în epistola sa sobornicească, cît și Sfîntul Epifanie. Căci pentru aceasta a numit și Pavel „spurcate” și „necurate” glăsurile lor cele deșarte și „mincinoasă” cunoștința lor. Iar începătorul și apărătorul eresului acestor gnostici a fost Nicolae, unul din cei șapte diaconi.¹

Darul [fie] cu tine! Amin!

După obicei, fericitul Pavel pune ca pecete asupra tuturor cuvintelor zise în epistolă darul lui Dumnezeu, de Care nu numai că se dă, ci se și păzește toată bunătatea. Și – o! – de am dobîndi și noi cu îmbelșugare acest dar dumnezeiesc, ca printr-însul să păzim și să nu pierdem bunătățile dobîndite tot de la el, slăvindu-L pe Hristos, pe dătătorul și hărăzitorul tuturor darurilor, împreună cu Părintele și cu Sfîntul Duh, Căruia slava în veacurile veacurilor! Amin!²

Epistola aceasta s-a scris din Laodichia (care este mitropolie a Frigiei Pacatiane) – așa cum scrie Apostolul în epistola către Coloseni. Și vezi la capitoulul 4 al aceleia, stih 16. (n. aut.)

¹ Pentru aceasta zice și Teodorit: „Cunoscătorii» (gnosticii) s-au numit așa pe ei înșiși zicînd că Dumnezeu le-a descoperit lor lucruri nespuse de *Dumnezeiasca Scriptură*, iar acestea sînt pline de toată păgînatatea și înverșunarea. Și dumnezeiescul Pavel a zis în chip potrivit că această «cunoștință» se numește așa în chip mincinos, de vreme ce ea are întunecarea necunoștinței, iar nu lumina cunoștinței de Dumnezeu.” (n. aut.)

² Însemnează că zicerea „Darul cu tine! Amin!” este îmbrățișarea dumnezeiescului Pavel, pe care de trei ori fericitul Apostol al Domnului obișnuiește să o scrie cu însăși sfîntă mîna sa. Și aceasta e în loc de: „Fii sănătos!”, cum obișnuim noi a scrie la sfîrșitul scrisorilor noastre – precum zice fericitul Teodorit.

Vrednice de laudă sînt însă și cele adăugate de același Teodorit la sfîrșitul tilcuirii acestei epistole: „Învățătura acestei epistole se cuvine a fi păzită cu scumpătate de către toți cei învredniciți de preoție, și pomenită pururea ca un canon [«dreptar», n. m.] după care să-și îndrepte atît zisele, cît și faptele, căci așa este cu putință a se face părtași ai mîrturisirii lui Timotei și a fi însușiți prea-dumnezeiescului Pavel.” (n. aut.)